

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN
KARİYER GELİŞİMLERİ İLE
İLGİ VE YETENEKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(KESİTSEL BİR ÇALIŞMA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hatice İlksen SAPMAZ

ANKARA-2010

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN
KARİYER GELİŞİMLERİ İLE
İLGİ VE YETENEKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(KESİTSEL BİR ÇALIŞMA)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hatice İlksen SAPMAZ

Danışman: Doç. Dr. Feride BACANLI

Ankara
Haziran, 2010

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

.....'ın
.....
.....başlıklı
tezi.....tarhinde, jürimiz tarafından
.....Anabilim Dalında Yüksek
Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı):
Üye :.....
Üye :.....
Üye :.....
Üye :.....

ÖNSÖZ

Öncelikle bu çalışmanın yapılmasına karar verilmesi aşamasından başlayarak, çalışmanın bitirilmesine kadar benden maddi-manevi desteğini esirgemeyen, sabrı, anlayışı ve titizliğiyle yardımcı olan tez danışmanım sayın Doç.Dr.Feride BACANLI'ya sonsuz teşekkür ederim.

Bu çalışmanın yapılması sırasında bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen Yrd.Doç.Dr. Mustafa SÜRÜCÜ'ye ve Arş.Gör. Hasan EŞİCİ'ye, yardımlarına her ihtiyaç duyduğumda aile olarak hep yanımda olan dostlarım Başak-Ufuk GÜDÜLLÜOĞLU'na ve Serra-Kerim ŞENER'e teşekkür ederim.

Maddi ve manevi desteklerini ve sevgilerini ömrüm boyunca hissettiğim biricik annem Necla ASLAN ve babam Adil ASLAN'a ve bana her konuda destek olan, sabrı ve anlayışıyla bu süreci tamamlamamda yardımcı olan sevgili eşim Salih SAPMAZ'a teşekkür ediyorum.

Bu araştırmanın yapılmasında destek veren araştırmanın yürütüldüğü ilköğretim okullarında görev yapan meslektaşlarım Hatice AKINCI ÜZÜM, Hümeysra ÖZKAN, Ramazan YEŞİL ve Buket BALCI'ya tüm yardımlarından dolayı minnettarım.

Hatice İlksen SAPMAZ

ÖZET

İLKÖĞRETİM II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER GELİŞİMLERİ İLE İLGİ VE YETENEKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (KESİTSEL BİR ÇALIŞMA)

SAPMAZ, Hatice İlksen
Yüksek Lisans, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Feride BACANLI
Haziran-2010, 117 sayfa

Bu araştırmanın amacı ilköğretim II. kademe (6., 7. ve 8. sınıf) öğrencilerinin cinsiyetlerinin, sınıf düzeylerinin, sosyo-ekonomik düzeyleri (SED)'nin, ilgi ve yeteneklerinin kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadıklarını incelemektir.

Araştırma grubu 493 (253 kız ve 240 erkek) öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verileri Stepwise Regresyon Analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçları öğrencilerin;

1. Cinsiyet, düşük ve orta SED'lerinin, sosyal yardım ve sosyal bilim ilgilerinin, sözel ve sayısal yeteneklerinin kariyer gelişimlerini anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.
2. Cinsiyet, orta SED ve sekizinci sınıf düzeylerinin, edebiyat, ticaret, ikna ve sosyal bilim ilgilerinin, sayısal ve sözel yeteneklerinin merak/araştırma davranışlarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.
3. Cinsiyetlerinin, sosyal yardım ve sosyal bilim ilgilerinin, sayısal ve sözel yeteneklerinin planlamalarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.
4. Cinsiyet ve düşük SED'lerinin, ziraat ilgilerinin, sözel ve sayısal yeteneklerinin benlik kavramlarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.
5. Orta SED'lerinin, sosyal bilim ilgilerinin ve sözel yeteneklerinin mesleki bilgilerini anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.
6. Düşük SED ve sekizinci sınıf düzeylerinin ve sözel yeteneklerinin ilgilerini anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.
7. Cinsiyet, düşük SED ve altıncı sınıf düzeylerinin, şekil-uzay yeteneklerinin denetim odaklarını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.

8. Düşük SED ve sekizinci sınıf düzeylerinin, edebiyat ilgilerinin ve göz-el koordinasyonu yeteneklerinin anahtar figürlerini anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.
9. Cinsiyet ve düşük SED'lerinin, ziraat ilgilerinin ve sözel yeteneklerinin zaman perpektiflerini anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklukta kariyer gelişimi, ilgi, yetenek.

ABSTRACT

AN EXAMINING OF RELATIONSHIPS BETWEEN ABILITIES, INTEREST AND CAREER DEVELOPMENT OF STUDENTS IN SECONDARY SCHOOL (A CROSS SECTIONAL STUDY)

SAPMAZ, Hatice İlksen
Master Degree, Psychological Counseling and Guidance Field
Thesis Advisor: Associate Professor Feride BACANLI
June-2010, 117 pages

The aim of this research is to examine whether the gender, class level, socio economic level (SES), interests and abilities of students in secondary school (6th, 7th, 8th grade) predict their career development.

Research group consists of 493 students (253 girls and 240 boys) in secondary school. Research data have been analyzed by using Stepwise Regression Analysis technique. In the results of this research indicated that;

1. Gender, low and middle SES, social aid and social science interest and linguistic and mathematical abilities of the students predicted significantly to the career development of their.
2. Gender, middle level SES, level of 8th grade, literature, trade, persuasion and social science interest scores, linguistic and mathematical abilities of the students predicted significantly to the curiosity/exploration.
3. Gender, social aid and social science interest scores linguistic mathematical abilities of the students predicted significantly to the planning.
4. Gender, low SES, agricultural interest score, linguistic and mathematical abilities of the students predicted significantly to the self-concept.
5. Middle SES, social science interest scores and linguistic abilities of the students predicted significantly to the information.
6. Low SES, level of 8th grade and linguistic abilities of the students predicted significantly to the interests.
7. Gender, low SES, level of 6th grade and shape and space ability of the students predicted significantly to the control subscale.

8. Low SES, level of 8th grade, literature interest scores eye-hand coordination ability of the students predicted significantly to the key figures.
9. Gender, low SES, agricultural interest level and linguistic ability of the students predicted significantly to the time perspective.

Key Words: Childhood career development, interest, ability.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Amacı.....	7
1.1.1.Problem Cümlesi.....	7
1.1.2.Alt Problemler.....	7
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.3. Araştırmanın Önemi	8
1.4. Tanımlar.....	11

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Mesleki Gelişim Kuramları.....	13
2.1.1.Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'nın Mesleki Gelişim Kuram.....	13
2.1.2. Super'ın Benlik Kavramı Kuramı.....	15
2.1.3. Super'ın Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli.....	18
2.1.4. Yurt Dışında ve Türkiye'de Çocukluk Kariyer Gelişimi Konusunda Yapılan Araştırmalar.....	32
2.2. Meslek Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	39
2.2.1. Kişilik Faktörleri	39
2.2.1.1. Yetenekler.....	39
Yetenek ve meslek seçimi.....	40
Yetenek türleri.....	40
Özel yeteneklerin meslek seçimindeki rolü.....	41
Genel yeteneklerin meslek seçimindeki rolü.....	42

	Sayfa
2.2.1.2. İlgiler.....	42
İlgi türleri.....	43
İlgilerde kararlılık.....	44
İlgi ve okul başarısı.....	44
İlgi ve yaşantı.....	45
İlgi ve cinsiyet.....	46
İlgilerin meslek seçiminde rolü.....	47
2.2.1.3. Mesleki Değerler.....	48
2.2.2. Sosyal Faktörler.....	50
2.2.2.1. Sosyoekonomik Düzey.....	50
2.2.2.2. Cinsiyet.....	54
2.2.2.3. Aile İlişkileri.....	55
2.2.2.4. Yaş.....	57

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	59
3.2. Araştırma Gurubu.....	59
3.3. Veri Toplama Araçları	61
3.3.1. Çocuklarda Kariyer Gelişimi Ölçeği.....	61
3.3.2. Akademik Benlik Kavramı Ölçeği.....	62
3.3.3. Kişisel Bilgi Formu.....	66
3.4. Verilerin Çözümlemesi.....	66

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanların Yordanmasına İlişkin Bulgular..	69
4.2. ÇKGÖ'nün Merak-Araştırma Alt Boyutundan Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	71
4.3. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	74
4.4. ÇKGÖ'nün Benlik Kavramı Alt Boyutundan Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	77

	Sayfa
4.5. ÇKGÖ'nün Bilgi Alt Boyutundan Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	79
4.6. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Boyutundan Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	82
4.7. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Boyutundan Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	84
4.8. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Boyutundan Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	86
4.9. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Boyutundan Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular.....	88

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	92
5.2. ÇKGÖ'nün Merak/Araştırma Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	93
5.3. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	94
5.4. ÇKGÖ'nün Benlik Kavramı Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	95
5.5. ÇKGÖ'nün Bilgi Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	97
5.6. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	97
5.7. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	98
5.8. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu.....	100
5.9. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Boyutundan Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu	101

BÖLÜM VI**SONUÇ VE ÖNERİLER**

6.1. Sonuç.....	103
6.2. Öneriler.....	105
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	117

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları ve Yüzdeleri.....	59
Tablo 2. Araştırma Grubundaki Kız ve Erkek Öğrencilerin SED'e Göre Dağılımları.....	60
Tablo 3. Araştırma Grubundaki 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerin SED'e Göre Dağılımları.....	60
Tablo 4. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin ÇKGÖ, ABKÖ, Cinsiyet, SED, Sınıf Düzeyi Değişkenlerine İlişkin Korelasyonlar.....	68
Tablo 5. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	69
Tablo 6. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	70
Tablo 7. ÇKGÖ'nün Merak-Araştırma Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	72
Tablo 8. ÇKGÖ'nün Merak-Araştırma Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	73
Tablo 9. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	75
Tablo 10. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	76
Tablo 11. ÇKGÖ'nün Benlik Karamı Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	77
Tablo 12. ÇKGÖ'nün Benlik Kavramı Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	78
Tablo 13. ÇKGÖ'nün Bilgi Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	80
Tablo 14. ÇKGÖ'nün Bilgi Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	81
Tablo 15. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	82
Tablo 16. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	83

	Sayfa
Tablo 17. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	84
Tablo 18. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	85
Tablo 19. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	86
Tablo 20. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	87
Tablo 21. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler.....	89
Tablo 22. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Boyutu Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Birey-çevre etkileşimli kariyer olgunluğu temelleri modelini.....	22
Şekil 2. Kariyer belirleyici etkenler kemeri.....	30

BÖLÜM I

GİRİŞ

Ülkelerin kalkınmasında bireylere, üretken ve gelişmeye açık nitelikleri kazandırmayı amaçlayan çağdaş eğitim anlayışı, bireyin kendi potansiyelini maksimum düzeyde ortaya koyabileceği en uygun mesleği seçmesine önem verir. İşte, eğitim sürecinde bireye bu alanda yapılan hizmetler Mesleki Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik hizmetleri kapsamında yer alır. Mesleki Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik hizmetleri bireyi tanıma, meslek alanlarını tanıma ve bireyin kişisel nitelikleri ile mesleklerin gerektirdiği özellikler arasında bağlantıyı kurarak kendine uygun bir mesleği seçmesine yardım etmeyi amaçlar. Mesleki Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik hizmetlerinde belki de ilk ve en önemli aşama bireyin meslek seçimi yapmasının, yaşamındaki en önemli kararlardan biri olduğunu görmesini sağlamaktır.

Meslek seçimi, bir kimsenin kendisine açık olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip kendi ihtiyaçları ve beklentileri açısından istenilen yönleri çok, istenilmeyen yönleri az olan birine yönelmeye karar vermesidir (Kuzgun, 2000). Ancak meslek seçimi bir anlık bir karar değildir. Bu karar bireyin çocukluktan başlayarak verdiği bir dizi kararın sonucudur. Bu karar mesleki gelişim kuramcılarına göre (Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma, 1951) bir gelişim süreci içinde verilir. Mesleki gelişim kuramcıları bu süreci mesleki gelişim süreci olarak adlandırmışlardır. Mesleki gelişim kuramcılarından Super (1953, 1957)'a göre mesleki gelişim süreci bilincin oluşmaya başladığı 3 yaştan itibaren başlar ve ölünceye kadar sürer. Ancak yaşam boyu devam eden bu mesleki gelişim süreci kendi içinde evrelerden oluşur. Her evrede bireyin kazanması gereken bir takım görevler vardır. Çünkü her evre meslek seçimi açısından kendine özgü bir takım özellikler taşır. Dolayısıyla sağlıklı bir meslek seçimi, meslek seçimi kararının verildiği ana kadar geçen mesleki gelişim sürecinde, bireyin üzerine düşen mesleki gelişim görevlerini gereği gibi yapması ile olanaklıdır. Bu nedenle örneğin ilköğretim ikinci kademeye denk gelen meslek gelişimi sürecinde ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin kendilerinden beklenen meslek seçimine ilişkin bir takım tutum ve davranışları kazanmaları gerekmektedir.

Çünkü ilköğretim, öğrencilerin temel beceriler kazandığı bir üst öğretime ve hayata hazırlandığı eğitim dönemidir. İlköğretim döneminde yapılacak mesleki rehberlik ve yöneltme faaliyetlerinin temel amacı, öğrencilerin tam olarak hangi mesleği

sececeğini belirlemek değil, ne tür yetenek ve ilgilere sahip olduğunun farkına varmasını ve kendisini tanıyıp gerçekçi tercihler yapmasını sağlamaktır. Bu dönemde bireyin, kendi ilgi ve yeterliklerinin farkına varıp bunları geliştirmeye yönelik bir üst öğretim kurumuna veya en uygun işe gitmeye karar vermesi gerekmektedir (Kuzgun, 1999).

İlköğretimin birinci kademesinde bulunan çocukların ilgi ve yetenekleri, yaşlarının küçük olması ve aynı temel eğitimi alıyor olmalarından dolayı henüz ayrışmamıştır. Zaten temel eğitim verilen okullarda öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin ayrışmasına imkân verecek ortamların hazırlanması pek düşünülmez. Bu dönemdeki çocukların çoğunun algıları henüz bazı sosyal gerçekler tarafından çarpıtılmadığı için her şeye ve herkese karşı olumlu bir tutum gösterirler. Bütün meslekleri değerli görmeleri bu olumlu tutumun meslekler için de geçerli olduğunun bir göstergesidir (Kuzgun, 1992).

İlköğretimin ikinci kademesinde bulunan çocuk birinci kademedeki çocuklardan farklı olarak ilgilerinin, yeteneklerinin ve meslek değerlerinin daha çok farkına varmaya ve meslek tercihlerini bu alandaki bilgilerine dayandırmaya başlar. Bu kademedeki çocuk kendisi ve çevresindeki olanaklar hakkında birinci kademedeki çocuklardan daha fazla bilgiye sahip olduğu için, bu çocuğun meslek tercihleri daha gerçekçi olmaya başlamıştır (Kuzgun, 1992)

İlköğretim ikinci kademedeki çocuklara yardım etmenin amacı, çocuğun kendinde meydana gelen değişimi fark ettiğinde bundan endişelenmesini önlemek ve bunun onun büyümesi ve gelişmesi için gerekli olduğunu ona kavratmaktır (Crites 1969). İlköğretimin bu döneminde çocuk, kendisine ve mesleklere ilişkin yeni bilgi ve yaşantılar kazandıkça geleceğe yönelik mesleki tercihleri de değişecektir. Bu dönemde çocuğun farklı yaşantılar içine girerek kendini buralarda da tanıması, başarılması gereken önemli bir gelişim görevidir. Bu sayede çocuğun kendi ve çevresi hakkında (mesleklere ilişkin) bilgi düzeyi artacak ve ileride daha isabetli karar verebilme anlayışını kazanabilecektir (Yeşilyaprak, 2009).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı 2552 sayılı Tebliğler Dergisinde ilköğretimin temel amaçları içerisinde, öğrencilerin ilgi alanlarının ve kişilik özelliklerinin ortaya çıkarılması ve öğrencilerin meslekleri tanıyarak, seçeceği mesleğe

uygun okul ve kurumlara yöneltilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, öğrencilerin kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe veya bir üst öğretim kurumuna yöneltilmesi, kısacası yetişkin yaşamına hazırlanması okul rehberlik servisinin en önemli hizmet alanlarından birisidir (Bozgeyikli, 2005). Çünkü ülkemizde mesleğe yönlendirme hizmetleri ilk defa ilköğretim 8. sınıfta gündeme gelmektedir. Çünkü öğrencilerden ilköğretimi bitirirken ortaöğretime mi devam edeceklerine ya da iş hayatına mı gireceklerine ilişkin kararlarını vermeleri beklenmektedir.

Yaşam boyu devam eden meslek gelişimi sürecini etkileyen pek çok etmen vardır. Bunlar genellikle kişilik faktörleri (yetenekler, ilgiler ve mesleki değerler) ve sosyal faktörler (sosyoekonomik düzey, aile ilişkileri, yaş ve cinsiyet) olarak gruplandırılmaktadır. Bu etmenler de birbirlerini etkileyerek gelişirler. Meslek gelişimini etkileyen en önemli kişilik özelliği yetenektir. Yetenek, bir kimsenin belli bir yaşa kadar kapasitesini kullanarak geliştirdiği zihinsel, duyuşsal ya da psiko-motor beceriler olup, daha sonra kişinin göreceği eğitimden ne ölçüde yararlanabileceği, ne gibi yeni beceriler öğrenebileceği hakkında bir tahminde bulunmamıza yardımcı temel davranışlar sayılabilir (Kuzgun, 1982).

Yetenek aynı zamanda başarıyı etkileyen pek çok faktörün en önemlilerinden birisidir. Bir kimse yetenekli olduğu alanda çalışırsa, başarılı olma olasılığı yüksek olur. Böylece, insanların yetenekli olduğu alanlara ilgi duyacaklarını söylemek yanlış olmaz. İlgi, bir bakıma yetenekleri kullanmaktan ve onları geliştirmekten duyulan zevktir. Yeteneklerini kullanma imkânı bulamayan kişilerin mutsuz oldukları ve ileri yaşlarında da olsa karşılarına bir fırsat çıktığında, yeteneklerini geliştirebilecekleri alanlara yöndikleri gözlenmektedir. Bireylerin genel ve mesleki ilgileri, ailesi, yakın çevresi, okulu ve bireyin ilişkide bulunduğu daha geniş çevresi ile etkileşimi ve gözlemi sonucu öğrenme yolu ile kazanılmaktadır. İlginin kalıtımsal olarak kazanılan bir potansiyel olduğu hakkında iddialar yoktur, ancak bireyin ilgisini o alanla ilgili yeteneklerinin pozitif yönde destekleyebileceği kabul edilmektedir (Koç, 2006).

İnsanları niteliklerine uygun işlere yerleştirmek amacıyla başlatılan mesleki rehberlik hizmetlerinin etkili bir biçimde yürütülebilmesi için, her bireyin çeşitli işleri yapabilme yeteneğinin ölçülmesi kadar, işlerin gerektirdiği faaliyetleri yapmaktan hoşlanma derecesinin yani ilgilerinin ölçülmesi de önemlidir (Kuzgun, 2000).

Kişilerin ilgilerini daha ilköğretim yıllarında iken tanımaları, meslek seçerken bu niteliklerini de dikkate almalarında yardımcı olabilir. Ancak bir kimsenin meslek seçme kararını birinci derecede onun ilgilerine ilişkin benlik kavramı yani ilgilerini algılama ve değerlendirme derecesi kadar ilgilerinin her birine verdiği önem de belirlemektedir (Kuzgun, 2006).

Kişinin bir konuda doğru karar verebilmesi için önce ne istediğini ve ne gibi kaynaklara (yeteneklere, mali olanaklara ve çevre desteğine) sahip olduğunu bilmesi gerekmektedir. Bir öğrencinin hangi konulardan hoşlandığına, yani ilgilerine ve hangi konuları kolay ve çabuk öğrenebildiğine, yani yeteneklerine ilişkin doğru, gerçekçi ve zengin bir benlik kavramına sahip oldukça ders ve okul seçerken isabetli karar verme olasılığı artar (Kuzgun, 2005).

Pek çok kişi, bir iş veya faaliyete girmeden önce, gerçek ilgilerini bilmeyebilir. Ancak bireyler, çeşitli faaliyetleri deneyerek, çok çeşitli yaşantılar kazanarak kendi ilgi alanlarını keşfedebilirler. Gelişmekte olan bireyler olarak öğrencilerin kişisel ilgi alanlarını tanıyabilmeleri için çeşitli durum ve yaşantı olanakları yaratma yönünden ailelere ve okullara çok büyük görev düşmektedir (Özgüven, 2000).

Genellikle hayatın ilk yıllarında yetenek ve ilgilerin dağınık olduğu, yaş ilerledikçe ayrıştığı kabul edilmektedir. Ancak yetenek ve ilgilerin ayrışabilmesi için kişinin çeşitli yaşantılara açık olması ve bunlar arasında tercih yapma hakkına sahip olması gerekmektedir. Yaşantıları biteviye olması halinde ilgilerin belirmesi pek mümkün olmamaktadır. Okullarda seçmeli derslerin çok az ve ders dışı faaliyet imkânlarının çok kısıtlı olduğu durumlarda öğrenciler kendilerini çeşitli alanlarda sınama imkânı bulamamakta ve dolayısıyla gerçek yetenek ve ilgilerini belirleyememektedirler (Kuzgun, 1987).

Kariyer gelişimi ile ilgili araştırmalar mesleki tercih ve seçme kavramlarının ilgilerle ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde bireyin yetenekleri de meslek seçimiyle ve tercihiyle ilişkilidir. Üstelik ilgi ve yetenekler bireyin hangi dersi, okulu, alanı, mesleği seçeceğinin en temel belirleyici kişilik özellikleridir (Kuzgun, 2005, 2006).

Uzer (1987)'in lise öğrencilerinin üniversite tercihlerinin yetenek alanına, yetenek düzeyine ve ilgi alanına uygunluğu endekslerinden yararlanarak mesleki rehberlik ihtiyacını saptamaya çalıştığı araştırmasında öğrencilerin tercihlerinin yetenek alanına, yetenek düzeyine ve ilgi alanına uygunluğu yönünden cinsler arasında anlamlı farklar bulunduğunu göstermiştir. Yükseköğretim programları tercihlerinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla yetenek alanlarına daha uygun tercih yaptıkları, kız öğrencilerin ise erkeklere kıyasla yetenek düzeyi ve ilgi alanına daha uygun tercih yaptıkları görülmüştür.

Meslek tercih nedenleri Türkiye şartlarında incelendiğinde bireysel ilgi, yetenek ve tercihlerin dışında diğer bazı şartlar da oldukça etkilidir. S. Çetin ve F. Çetin (2006) Anadolu öğretmen liselerinden mezun olup eğitim fakültelerine yerleşen öğretmen adaylarıyla yaptıkları çalışmalarında mesleğin en önemli tercih sebepleri arasında öğretmen etkisi ve iş garantisi olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'de üniversitelere öğrenci seçme ve yerleştirme sınav sistemi, üniversite eğitimi almak isteyen öğrenci sayısının üniversitelerin kapasitesinden fazla olması gibi şartlar üniversiteye yerleşen öğrencilerin bazen ilgi, beklenti ve yetenekleri dışında bölümleri tercih etmelerine sebep olabilmektedir.

Sarıkaya ve Khorshid (2009) üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada Ege Üniversitesine yeni kayıt yaptıran ve rastgele tabakalama örnekleme tekniği ile seçilen 1000 öğrenciye meslek seçimlerini etkileyen faktörleri sormuşlardır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu meslekle ilgili olumlu görüşleri olduğu için okuduğu bölümü seçtiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin aldıkları puanın, puan türünün, tercih sırasının, anne eğitim düzeyinin ve mesleğinin, meslek seçimlerini etkilediği bulunmuştur. Umutsuzluk ve başkalarının önerileriyle mesleğini seçme oranının, mesleğini en son sıralarda tercih edip kazanan öğrencilerde, diğerlerine oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Geliri giderinden yüksek olan öğrencilerde ise fen bilimleri bölümünü seçme oranı daha yüksek bulunmuştur.

Şirin, Öztürk, Bezci, Çakar ve Çoban (2004)'in hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi üzerine yaptıkları araştırmanın verileri değerlendirildiğinde ise öğrencilerin büyük çoğunluğunun bu mesleği isteyerek seçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunu sırasıyla meslekte geleceğe ilişkin beklentilerinin olumlu olması, okul bittikten sonra akademik

kariyer yapmak isteği, kolay iş bulma imkânı, üniversiteye girebilmek ve okul bittikten sonra klinik hemşiresi oma isteği izlemiştir. Bu araştırma bulgularına göre öğrencilerin okumakta oldukları bölümü isteyerek yani ilgi ve yeteneklerine uygun seçtikleri söylenebilir.

Özyürek ve Atıcı (2002)'nın üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakları inceledikleri araştırma bulgularında, kız öğrencilerden fen puan türünü seçen ve yetenek düzeyi yüksek olanların, yerleştikleri programı ön sıralarda tercihleri arasına alanların ve yerleştikleri programa karşı istekli olanların daha çok kaynaktan yararlandıkları belirlenmiştir. Bu öğrenciler bir süreç içerisinde akademik yaşantılarından daha çok yararlandıklarını belirtmişlerdir.

Çoban (2005)'in araştırmasında lise son sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmeye ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan psikolojik danışmanlarından yardım alan öğrenciler ile almayanların ve mesleki yardıma ihtiyacı olan öğrenciler ile olmayanların mesleki olgunlukları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Elde edilen bu sonuçlar ışığında öğrencilerin, daha çok mesleki bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğu ve mesleki rehberlik ve danışma hizmetlerinin daha etkili, planlı ve sistemli yapılması gerekliliği sonucuna varılmıştır.

Kağnıcı (1999) ODTÜ hazırlık sınıfı öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, çalışmaya katılan öğrencilerin %26.1'inin mesleki olgunluk düzeyine ulaştıklarını, geri kalan %73.1'lik öğrenci grubunun ise mesleklerini seçerken gerekli mesleki tutum ve davranış içerisinde olmadıklarını yani mesleki olgunluk düzeyine ulaşamadıklarını bulmuştur.

Super da kendi ortaya koyduğu mesleki (kariyer) olgunluk görüşleriyle Berlyn'in ve Jordaan'ın görüşlerine dayanarak çocukluktaki kariyer gelişimi modelini geliştirmiştir (Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007). Dokuz boyutlu bu modelde ergenlik yıllarına kadar süren kariyer gelişimi sürecinde çocukların kazanmaları gereken dokuz davranış bulunmaktadır. Super çocukların ergenlik döneminde kendilerinden beklenen meslek olgunluğuna yani kariyer gelişimine ulaşabilmelerinde ve etkili problem çözme ve karar verme davranışlarını öğrenmelerinde bu dokuz boyutta belirlenen davranışları kazanmanın gerekli ve önemli olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla ilköğretim II.

kademede öğrenim gören çocukların kendi yetenek, ilgi ve sosyoekonomik özelliklerine uygun ortaöğretim kurumu (okul) ve lisede alan seçebilmelerine yardımcı olabilmek için her şeyden önce bu çocukların kariyer gelişim düzeylerini belirlemeye gereksinim vardır. Bunun yanı sıra bu çocukların ilgi ve yeteneklerini tanımlamalarına da gereksinim vardır. Çünkü ilköğretimin II. kademesi meslek gelişimi sürecinde hem Ginzberg ve diğerleri (1951)'ne göre hem de Super (1963)'a göre ilgi ve yeteneklerin belirginleşmeye, ayrışmaya başladığı dönemdir. Ancak mesleki değerler henüz oluşum aşamasındadır ve çocukların pek çoğunda ayrışmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmada ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyleri ile cinsiyet, sınıf düzeyleri, sosyoekonomik düzeyleri, yetenekleri ve ilgileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi araştırmaya değer görülmüştür.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, İlköğretim II. kademe (6,7 ve 8. Sınıf) öğrencilerinin cinsiyetlerinin, sınıf düzeylerinin, sosyoekonomik düzeylerinin (SED), ilgi ve yeteneklerinin kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemektir.

1.1.1. Problem Cümlesi

İlköğretim II. kademe öğrencilerinin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, SED'leri, ilgi ve yetenek puanları kariyer gelişim puanlarını yordamakta mıdır?

Öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerini ölçmek için Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği - ÇKGÖ (Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007), ilgi ve yeteneklerini ölçmek için Akademik Benlik Kavramı Ölçeği - ABKÖ (Kuzgun, 2005) kullanılmıştır.

1.1.2. Alt Problemler

Yukarıda ifade edilen temel problem çerçevesinde çocuklukta kariyer gelişiminin tümüne ve 8 alt boyutuna yönelik olarak cevap aranan alt problemler aşağıda sunulmuştur:

İlköğretim II. kademe öğrencilerinin ABKÖ'nün ilgi ve yetenek alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, cinsiyetleri, yaşları ve SED'leri;

- 1.1.2.1. ÇKGÖ'den alınan toplam puanlarını,
- 1.1.2.2. ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeğinden alınan puanlarını,
- 1.1.2.3. ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden alınan puanlarını,
- 1.1.2.4. ÇKGÖ'nün benlik kavramı alt ölçeğinden alınan puanlarını,
- 1.1.2.5. ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanlarını,
- 1.1.2.6. ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeğinden alınan puanlarını,
- 1.1.2.7. ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeğinden alınan puanlarını,
- 1.1.2.8. ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden alınan puanlarını,
- 1.1.2.9. ÇKGÖ'nün zaman perspektifi alt ölçeğinden alınan puanlarını yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Antalya ili Kepez ve Muratpaşa ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Meryem Mustafa Ege İlköğretim Okulu, Cengiz Topel İlköğretim Okulu, Şahinevler İlköğretim Okulu ve Özel Antalya Türk Eğitim Derneği (TED) İlköğretim Okulunda öğrenim gören 6, 7, ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerden elde edilen veriler üzerinde yapılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın sonuçları benzer özelliklere sahip ilköğretim ikinci kademe öğrencilerine genellenebilir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Son yarım asırdır kariyer psikolojik danışmalığı ve rehberliği alanındaki araştırmaların bulguları, yaşam boyu süren mesleki gelişim süreci ve meslek seçiminde çocukluk döneminin önemli bir yeri olduğunu göstermektedir (Beale, 2000; Helwig, 2001; Johnson, 2000; Phipps, 1995). Ancak çocukların kariyer gelişimlerini inceleyen araştırmaların daha çok son yıllarda yapıldığı ve az olduğu görülmektedir (Gysbers, 1996; Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Tracey, 2001; Wahl ve Blackhurst, 2000).

Dünyadaki diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimlerini inceleyen teorik ve uygulamalı çalışmaların geç başlatıldığı ve çok az olduğu söylenebilir (Aşık, 2008; Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007; Bekleyiş 2007; Bozgeyikli, 2005; Sarıgöl, 2005; Yaylacı, 2007). Oysa meslek psikolojisinde mesleki gelişim kuramcıları (Ginzberg ve diğerleri, 1951; Gottfredson, 2002; Super,1990) kariyer gelişimini çocuklukta başlayan ve sonraki gelişim dönemlerine kadar uzanan

yani yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu belirtmektedirler. Bu psikologlara göre, ilköğretim döneminde çocuklar hangi mesleği seçeceklerine karar vermek zorunda değillerdir. Ancak bu çocuklar ilerde kendilerine uygun meslek seçimini yapabilmeleri için kariyer gelişimlerini zenginleştirmeleri ile ilgili mesleki davranışları içinde buldukları dönemde kazanmaları gerekmektedir (Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007; Schultheiss ve Stead, 2004; Super, 1990). Özellikle bu çocukların kariyer gelişimlerini zenginleştirmelerinde ve kendilerine uygun ders, okul, meslek seçebilmelerinde etkili olan ilgi ve yeteneklerinin farkında olmaları ve tanınmaları gerekir (Kuzgun, 2006). Erken kariyer müdahaleleri bütün öğrenciler için gelecekteki kariyer seçeneklerini zenginleştirmeyi ve akademik başarılarını artırmayı amaçlayan sosyal girişimlerini güdülemek için ideal ortamı sağlar (Schultheiss, Palma and Manzi, 2005). Bu açıdan bakıldığında ilköğretim yılları, bireylerin kariyer kararı ile ilgili tutum, davranışları kazandıkları, kariyer karar verme yetkinlik inançlarının geliştiği zamanlardır. Bu yıllar, çocukların psiko-sosyal kişilik gelişimi açısından da kritik zamanlardır. Kişinin kendine olan güveni, kendini kabul, benlik tasarımı, içsel denetiminin gelişmesi gibi kişilik boyutları bu dönemde gelişir (Bacanlı, Bozgeyikli ve Doğan, 2009). Patton ve Creed (2007) bu dönemde özellikle ergenlik öncesi, dönemdeki çocukların iş dünyası ve benlik kavramları hakkında bilgi toplamaları ve bu alanlardaki bilgilerini geliştirmelerini önermektedir.

Ülkemizde son yıllarda çocukların kariyer gelişimlerine yönelik çalışmaların okulöncesi dönemden başlatılması önerilmektedir (Yeşilyaprak, 2009). Mesleki gelişim kuramcılarına göre (Ginzberg ve diğerleri, 1951; Super ve Overstreet, 1960) bireyin içinde bulunduğu mesleki gelişim dönemine ait mesleki gelişim görevlerini yerine getirmeleri bir meslek seçme aşamasına geldiklerinde karar süreçlerini olumlu yönde etkiler. Sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin sonunda bu öğrencilerden bir seçim yapmaları ve mesleki bakımdan olgunlaşmaları beklenmektedir. Öğrencilerden bu yaş döneminde aynı zamanda mesleki ilgi ve yeteneklerinin farkına varmaları, benlik kavramlarını geliştirmeleri ve kendileriyle ilgili farkındalıklarını zenginleştirmeleri beklenmektedir. Köksalan (1999) meslek seçimini etkileyen faktörleri incelediği araştırmasında üniversite öğrencilerine meslek seçiminin hangi yaşlarda yapılması gerektiğini sormuş, öğrencilerin %34.2'si 13-18 yaşlarında, %11.4'ü 19-24 yaşlarında, %7.1'i 7-12 yaşlarında, %1.3'ü ise 0-6 yaşlarında meslek seçimi yapılmalıdır cevabını vermiştir. Öğrencilerin %46'sı bu soruya cevap vermemiştir. Üniversitelerin son sınıflarına

gelmiş, artık o mesleğin icrasını gerçekleştirmelerine çok az bir süre kalmış olan öğrencilerin, meslek seçimi için en uygun gördükleri yaş döneminin temel eğitimin ikinci kademesine rastlayan 13-18 yaşları olduğu sonucu dikkati çekmektedir. Kendileri genellikle lise ve lise sonrası yönlendirmeye tabi tutulan bu öğrencilerin meslek seçimi için daha erken yaşları işaretlemeleri önemli bir tespittir.

Bu araştırmanın sonuçları da kariyer psikologlarının görüşleriyle tutarlılık göstermektedir. Bu durum ilköğretim ikinci kademedeki çocuklara sunulacak kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerinin gereği ve önemini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kariyer gelişimi Super'ın da belirttiği gibi kişilik faktörlerinden ve sosyal faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kendilerine uygun ortaöğretim kurumu ya da meslek seçebilmeleri için onların başta ilgi ve yetenekleri gibi meslek seçimini etkileyen kişilik özelliklerini tanımalarına ve geliştirmelerine yönelik hizmetlere öncelik vermeleri gerekmektedir. Bu çalışmada meslek seçimini çok yönlü etkileyen kişilik özelliklerinden ilgi ve yeteneklerin meslek gelişimi ile ilişkisinin incelenmesi önemli görülmüştür. Çünkü çocukların yetenek ve ilgilerini tanıma ve araştırmalarını desteklemek kariyer gelişimlerine yardımcı olur. Okul içindeki ve dışındaki etkinliklerde yetenekler ve ilgilerin gelişimi özellikle kariyer kararı vermenin önemli iki boyutunu oluşturur (Super, 1990). Bu nedenle ilköğretim öğrencileriyle çalışan psikolojik danışmanlar onların yeteneklerini ve ilgilerini geliştirmeye yönelik etkinliklere önem vermelidirler.

Bunların yanı sıra çocukların kariyer gelişimlerinde cinsiyetlerinin etkili olduğu belirtilmektedir. Genellikle araştırma sonuçları kızların genel gelişimde olduğu gibi kariyer olgunluklarının da erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Isaac, 2001; Hartung, 1997; Çakar, 1997; Yazar, 1997; Bayındır, 1999; Akbıyık, 1996, Kalafat, 1998). Bu nedenle çocukların kariyer gelişimlerine yardım etmeye yönelik kariyer rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde her iki cinsin kariyer gelişimlerinin eşit olmasını destekleyecek hizmetlere ağırlık verilmelidir.

Ergenlerin mesleki olgunluğunu inceleyen araştırmaların sonuçları göstermektedir ki SED, öğrenim görülen sınıf vb. demografik değişkenlere göre de mesleki olgunluk düzeyi farklılaşmaktadır. Bu amaçla yapılan araştırmaların sonuçları genel olarak alt SED'den üst SED'e ve benzer şekilde alt sınıftan üst sınıfa doğru

gidildikçe mesleki olgunluk düzeyinin arttığını göstermektedir (Herr ve Enderlein, 1976; Sahraç, 2000)

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin ilgi ve yetenekleri ile ilişkilerinin belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bunun yanı sıra ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin cinsiyet, SED ve sınıf düzeyleriyle ilişkilerinin belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu sonuçlar ülkemizde ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kapsamında sunulan kariyer danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerine yön vermesi, bir başka ifade ile ilköğretim öğrencilerinin orta öğretim kurumu seçmelerinde ya da bir mesleğe yönelmelerinde yardımcı olacak kariyer danışmanlığı ve rehberliği ile ilgili ihtiyaçlarının belirlenmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bu nedenle bu araştırmada, ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri, cinsiyetleri, sınıf düzeyleri ve algıladıkları SED'ler arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerekli ve önemi görülmüştür.

1.5. Tanımlar

Meslek: İnsanlara yararlı mal ve hizmet üretmek ve kaşığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenmiş etkinlikler bütünüdür (Kuzgun, 2006).

Mesleki Gelişim: Çocuklukta bir meslek fikrinin oluşmasından itibaren yetişkinlikte bir meslek sahibi oluncaya kadar geçen gelişim evrelerini kapsayan süreç (Yeşilyaprak, 2009).

Kariyer: Kariyer, bir kimsenin yaşamı boyunca yaptığı işler, yaşamında başarı çizgisini oluşturan belli başlı olaylar dizisi, oynadığı yaşam rollerinin gösterdiği genel tablo olarak anlaşılmaktadır (Kuzgun, 2006).

Kariyer Gelişimi: Bir ömür boyu yaşanan olaylar dizisi, mesleklerin ve diğer yaşam rollerinin birbirini izlemesi sonucu oluşan genel görünüm ve mesleki gelim çizgisinde ilerleme, duraklama ve gerilemeleri ifade eden bir kavramdır (Kuzgun, 2006).

İlgi: Belli faaliyetlere isteyerek yönelme, bu faaliyetleri kısıtlayıcı koşullar altında bile başka faaliyetlere tercih etme ve bu faaliyetleri yaparken yorgunluk yerine dinlenmişlik, bıkkınlık yerine devam etme isteği duyma durumlarında, varlığına hükmettiğimiz bir iç uyarıcıdır (Kuzgun, 2006).

Yetenek: Herhangi bir davranışı (bilgi veya beceriyi) öğrenebilmek için doğuştan sahip olunan gizilgücün (kapasitenin) çevre ile etkileşim sonucu geliştirilmiş ve yeni öğrenmeler için hazır hale getirilmiş kısmıdır (Kuzgun, 2006).

Meslek Seçimi: Bireyin kendine açık olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip kendi gereksinimleri açısından istenilir yönleri çok, istenmeyen yönleri az olan bir mesleğe karar vermesidir. Günümüzde meslek seçimi ve kariyer seçimi aynı anlamda kullanılmaktadır (Kuzgun, 2000).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Mesleki Gelişim kuramları ve çocuklukta kariyer gelişimi modeli tanıtılmış, meslek seçimi sürecini etkileyen faktörler kişilik ve sosyal alt başlıkları kapsamında açıklanmış ve ilgili kuramsal görüşlere yer verilmiştir.

2.1. Mesleki Gelişim Kuramları

1950'li yıllara kadar ABD'de meslek seçimine yardım hizmetleri görgül (amprik) bir yöntemle yürütülüyordu ve çalışmalara temel olabilecek bir kuramsal çerçeve henüz geliştirilmemişti. Daha sonra meslek seçme sorununa ekonomik, sosyolojik ve psikolojik açılardan açıklamalar getiren kuramlar ortaya atılmaya başlanmıştır. Bunlardan özellik-faktör yaklaşımı meslek seçimini yaşamın belli bir anında verilen bir karar, kaza kuramcıları (Miller ve Form) ise meslek seçiminin savaş, ekonomik bunalım, bir mirasa konma, aileden birini kaybetme gibi beklenmedik olayların etkisine göre biçimlenen bir olgu olarak görüyorlardı.

Bu yaklaşımlara bir tepki olarak 1951 yılında Meslek seçimi sorununu gelişim açısından açıklama girişiminin ilk temsilcileri Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma adlarındaki ekonomist ve sosyologlar olmuştur.

2.1.1.Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma (1951)'nın Mesleki Gelişim Kuramı

Ginzberg ve diğerleri (1951)'ne göre meslek seçimi kararı belli bir ana özgü bir olay olmayıp, yaşamın ilk 20 yılında gelişen bir süreçtir. Bu meslek psikologları meslek psikolojisinde mesleki gelişim kuramcıları olarak adlandırılmaktadırlar. Meslek gelişimi tersine çevrilemez, geri dönülemez bir süreç olup, esas olarak bireyin istekleri ile ona sağlanan olanakların bir uzlaşmasıdır. Ginzberg ve diğerleri (1951) mesleki gelişim sürecini üç evreye ayırmıştır. Bu evreleri şöyle tanımlamaktadır (Akt: Kuzgun, 2006):

Hayal Evresi (Fantasy Stage) (7-12 yaşlar): Bu evre genel gelişimin "çocukluk" evresine rastlar. Bu evrenin en önemli gelişim görevi, çocuk oyunlarını yavaş yavaş terk edip işe yönelmektir. Ginzberg ve diğerlerine göre çocuklar oldukça

küçük yaşlarda açık ve belirgin meslek tercihleri ifade ederler. Ancak çocukların bu tercihlerinde *zevk ilkesi* önemli rol oynar. Çocuklar *hoşlandıkları* mesleklere girmek istediklerini söylerler. Çocuk, bir etkinliği sadece ondan hoşlandığı için yapar. Etkinliğin özüne duyduğu yakınlık nedeni ile etkinliği yapmaya yönelir. Bir davranış ya da etkinlik sonunda yetişkinlerin beğenisini kazanma ya da başka bir ödül elde etme düşüncesi çocuk için söz konusu değildir. Ancak hayal evresinin sonuna doğru ana-babanın onayı ya da buna benzer başka ihtiyaçların doyumuna dikkate alınmaya başlanır.

Çocuklukta, çocuğun mesleki tercihlerini belirleyen bir diğer etmen de *özdeşim*dir. Çocuk bedence küçük olduğu için kendini yetersiz hisseder ve bu yetersizliğini güçlü yetişkinlerle (örneğin, babası) özdeşim kurarak telafi etmek ister. Çocuk, yetişkinlerin iş etkinliklerinde kendini en iyi biçimde gösterir. Bu yolla yetişkinlerle özdeşleştiğine inanır. Böylece yetersizlik duygusunu kısmen gidermiş olur. Ayrıca bu süreçte çocuk yetişkinlerin değerlerini içselleştirir.

Hayal evresinde verilen mesleki kararların gerçeğe ilişkisi yoktur. Çocuk girmek istediği mesleği söylerken yeteneklerini, mali olanaklarını düşünmez. Çocuğun zaman perspektifi henüz gelişmemiştir. Oyun faaliyetleri çocuğu daha sonraki aşamada meslek seçimi denemelerine hazırlar.

Deneme Evresi (Tentative Stage) (11-18 yaşlar): Bu evre bireyin ergenliğe hazırlandığı ve ergenliğe girdiği yaşlara rastlamaktadır. Bu nedenle çocuk bu evrede artık güçlü ve zayıf yanlarını, mesleklerin gerektirdiği nitelikleri ve sağladığı olanakları tanımak için çaba sarf eder. Zaman perspektifi gelişir, şimdiki eylemlerinin geleceğini etkileyeceğinin bilincine varmaya başlar. Gelecekteki doyum için şimdiki zevklerini erteleyebilir. Bu evre dört alt basamağa ayrılır. Bunlar:

- a) İlgi Basamağı (Interest Period) (11-12 yaşlar)
- b) Yetenek Basamağı (Ability Period) (12-14 yaşlar)
- c) Değer Basamağı (Value Period) (14-16 yaşlar)
- d) Geçiş Basamağı (Transition Period) (17-18 yaşlar)

Gerçekçi Evre (Reality Stage) (18-22 yaşlar): Bu evrenin zaman süreci, diğer evrelerden daha fazla farklılaşma gösterir. Çünkü mesleklerin gerektirdiği eğitim düzeyleri ve bireylerin hayata atılma yaşları farklıdır. Deneme evresinde fiziksel

bakımdan olgunlaşma genel gelişim açısından önemli rol oynarken, gerçekçi evrede bu etmenlerin etkisi iyice azalmıştır. Bu evre üç alt basamağa ayrılır. Bunlar:

- a) Araştırma Basamağı (Exploration Period)
- b) Billurlaşma Basamağı (Crystalization Period)
- c) Belirleme Basamağı (Specification Period)

Ginzberg ve diğerleri, kuramlarını geliştirirken gelişim ve derinlik psikolojisinin bulgularından yararlanmışlardır. Kuramlarını bir dizi gözlem ve görüşme ile elde edilen verilere dayandırmışlardır. Deneklerini üst sosyoekonomik düzeyden gelen ve üniversitede öğrenim görmekte olan erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Ancak, daha sonra alt sosyoekonomik düzeyden gelen kişiler üzerinde de çalışmışlardır. Onlar bütün bu çalışmaları sonucunda, birey hangi sosyoekonomik düzeyden olursa olsun mutlaka bu gelişim evrelerinden geçeceğini bulmuşlardır. Fakat bu mesleki gelişim sürelerinin alt sosyoekonomik düzeyden gelen kişilerde daha kısa olacağını belirtmektedirler. Ayrıca, alt sosyoekonomik düzeyden gelen kişilerin meslek seçimlerinde daha pasif davrandıklarını ve daha alt düzeylerdeki meslekleri seçme eğilimi gösterdiklerini de bulmuşlardır. Daha sonra kızlar üzerinde de çalışan Ginzberg ve diğerleri, kızların da erkekler gibi sözü edilen gelişim basamaklarından geçtiklerini görmüşlerdir.

Ginzberg ve diğerleri (1951)'ne göre, ergenlik döneminde bireyin uygun seçimler yapabilmesinde, birbirine bağlı şu faktörler rol oynamaktadır (Akt: Kuzgun, 2006):

1. Gerçeklik kontrolü,
2. Uygun zaman perspektifinin geliştirilmesi,
3. Zevki erteleme yeteneği,
4. Meslek planlarını gerçeklerle uzlaştırıp yerine getirebilme yeteneği.

2.1.2. Super'ın Benlik Kavramı Kuramı

Super (1953, 1957, 1963)'a göre meslek seçimi bireyin o ana kadar sahip olduğu benlik kavramını mesleki terimlerle uygulamaya koymasıdır. Benlik kavramı zaman içinde geliştiği, olgunlaştığı ve belirginleştiği için Super'ın kuramı meslek psikolojisinde mesleki gelişim kuramları içinde yer almaktadır. Super da Ginzberg ve

diğerleri (1951) gibi meslek seçimi sürecini evrelere ve bu evreleri de kendi içinde basamaklara ayırarak incelemiştir (Akt: Kuzgun, 2000).

Büyüme Evresi (Growth Stage) (Doğumdan 14. yaşa kadar): Bilincin oluşmaya başladığı 4. yaştan başlayan ve genellikle çocukluk adını verdiğimiz bu evre fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim evresidir. Çocuk bu evrede yalnız bedence değil, aynı zamanda bilişsel kapasite, heyecansal denge, sosyal beceri ve uyum yönünden de gelişir. Okula başladığında çalışmayı öğrenir, yeteneklerini geliştirir ve çok çeşitli kimselerle etkileşimde bulunur. Neler yapabileceği, neleri yapmaktan hoşlandığı, başkalarının ondan neler yapmasını beklediği gibi konularda bazı düşünceler geliştirir. Artık benlik kavramı biçimlenmeye başlar. Bu evrede çocuk, birçok mesleğe ait kavramlar kazanır. Örneğin; Ana-babasının ve diğer yetişkinlerin gösterdikleri mesleki etkinlikler hakkında bazı fikirler edinir.

Çocuk doğumdan itibaren çevre ile etkileşimi sonunda kendi hakkında da kavramlar geliştirir. O ana kadar edindiği benlik kavramı ile mesleki kavramlar arasında ilişki kurmaya başlar. Örneğin bazı mesleklerin kadınlar, bazılarının erkekler için ve bazılarının ise her iki cins için de uygun olabileceğini görür.

Bu evrede çocuğun mesleki anlamda kendisi hakkındaki değerlendirmeleri, olgunlaşmamış gereksinmelerine dayanır. Sevgi ihtiyacı ve kuvvetli-güçlü olma isteği küçük çocuğu babası ile özdeşime ve ona benzemeye yöneltir. Çocuk büyüdükçe ve diğer erkekler ve onların işleri hakkında daha çok şey öğrendikçe özdeşim yer değiştirir. Kendisine başka kahramanlar bulur. Çocuk kendini çeşitli rollerde hayal eder, oyunlarında yetişkinlerin iş etkinliklerini deneyerek bazı ihtiyaçlarını karşılar. Çocukluk birinci derecede bir hayal evresidir.

Bu evre üç ardışık basamağa ayrılmıştır:

- a) Hayal Basamağı (Fantasy Period) (4-10 yaşlar)
- b) İlgi Basamağı (Interest Period) (11-12 yaşlar)
- c) Yetenek Basamağı (Ability Period) (12-14 yaşlar)

Araştırma Evresi (Exploration Stage) (14 - 24 yaşlar): Bu evrenin ilk gelişim basamağı 14-18 yaşları kapsar ve ergenlik dönemine rastlar. Ergenlik dönemi, diğer dönemlere göre daha yoğun bir araştırma ve inceleme dönemidir. Bu dönemde ergen

kendisinin zihinsel, sosyal, ekonomik vb. olanakları hakkında daha da bilinçlenir ve kendini yetişkin rollerinde daha da bilinçli olarak deneme çabalarına girer. Başlangıçta bu deneme çok acemicedir. Çünkü büyümekte olan çocuk daha kendi yetenek ve ilgilerini yeterince tanımamaktadır. Yetişkinlerin rollerini denemesine rağmen onların işyerlerine, etkinliklerine ait yeterli bilgiye sahip değildir.

Ancak bu evrede ergen hangi etkinliklerin ilgisini çektiğini ve bunlarda ne ölçüde başarılı olduğunu daha çok düşünmeye başlar. Meslek seçerken yeteneklerin ilgiler kadar önemli olduğunun farkına varır. Toplumun önem verdiği değerler konusunda bilgi edinir, zaman perspektifi gelişir. Bu evrenin başlangıcında bir iş bulma veya evlenme pek uzak bir gelecekte yapılacak işler olarak görülür. Fakat 18. yaşa doğru geleceğe ilişkin projeler daha gerçekçi biçimde ele alınmaya başlanır. Ergen meslek seçiminde ilgi, yetenek, değer ve zaman algısının yeterli olmadığını anlar. İyi bir eğitim görme ya da sermaye sahibi olma gibi imkânların da önemli olduğunu görmeye başlar. Umu, emel ile fırsatların, isteklerle olanakların daha bağdaşık olabileceği, ilgi ve yeteneklerine uygun, toplumca kabul edilen ve erişilebilir uygun çıkış olanakları veren planlamalar yapmak bir beceri olmaya başlar. Bunu *Super sentez süreci* olarak nitelendirmektedir.

Ergen okul, alan ve meslek seçimi kararlarını verirken kişisel ve sosyal olanaklarına ağırlık vermeye başlar. Bununla birlikte verilen kararlar deneme niteliğindedir. Ancak zamanla üzerlerinde daha kesin bir karara varılabilir. Eğer verilen kararlar olumsuz bir yaşantı ile karşılaşmazsa bu kararlara bağlanma ve yatırım yapma artar.

Özetle araştırma evresi, kendini tanıma, rol denemeleri, meslek incelemeleri gibi etkinliklerin sürdürüldüğü bir dönemdir. Super araştırma evresini şu alt basamaklara ayırarak incelemektedir.

- a) Deneme Basamağı (Tentative Period) (14-17 yaşlar)
- b) Geçiş Basamağı (Transition Period) (18-21 yaşlar)
- c) İzleme Basamağı (Follow Trail Period) (22 - 24 yaşlar)

Yerleşme (Establishment Stage) Evresi (25 - 44 Yaşlar): Bu evre gelişimin genç yetişkinlik ve olgunluk dönemlerine rastlar. Yerleşme evresi, genç yetişkinin kendisine uygun bir alanı ve o alanda kararlı bir işi bulması ile karakterize edilir. Bu evrenin başında gencin kendini bir işte denemesi ve belki iş değiştirmesi görülebilir. Fakat deneme yanılma olmadan da yerleşme gerçekleşebilir.

Yerleşme evresinin alt basamakları şunlardır:

- a) Sınama Basamağı (Trial Period) (25-30 Yaşlar)
- b) Sağlamlaştırma Basamağı (Settlement Period) (31-44 Yaşlar)

Sürdürme Evresi (Maintenance Stage) (45 - 64 Yaşlar): Bu evrede birey çalışma yaşamında bir yer edindikten sonra bütün çabalarını bu işi elde tutma ve geliştirmeye yöneliktir. Bu dönemde meslek gelişimde iniş çıkışlar, duraklamalar olabilir.

Çöküntü Evresi (Declining Stage) (65 yaş ve sonrası): Bu evrede fiziksel ve zihinsel güçlerin çöküşü demek olan yaşlılık yıllarına rastlar. Bu evrede birey beden gücünden çok geçmiş deneyimlerinden ve bilgisinden yararlanma yolunu seçer ve bunları kullanabileceği alanlara yönelir. Bu evrenin alt basamakları şunlardır:

- a) Yavaşlama Basamağı (Decelination Period) (65 – 70 Yaşlar)
- b) Tam Emeklilik Basamağı (Retirement Period) (71 Yaş ve Sonrası)

Bütün evrelerde verilen yaş sınırları insanlar arasında farklılıklar gösterir. Ancak, eninde sonunda herkes için bir işten ayrılma yaşı vardır. Bazı insanlar emekliliği kolayca kabul ederler. Bazıları için bu çok güç olur ve hayal kırıklığı yaratır. Bazıları için ise emeklilik ölümle gerçekleşir.

2.1.3. Super (1990)'ın Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli

Yaklaşık 1990'lı yıllara kadar Super dahil diğer kariyer psikologlarının gerek teorik gerekse uygulamalı çalışmalarında daha çok araştırma evresindeki ergenlik ve genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin kariyer seçimlerinde ve kariyer gelişim sürecinde karşılaştıkları sorunları konu edindikleri dikkati çekmektedir. Ancak Super (1990) Büyüme Evresi'ndeki (4-14 yaşlar arasındaki) çocukların kariyer gelişimlerinin

ve onları meslek seçimine hazırlamanın ihmal edildiğini ileri sürerek kariyer psikolojisinde çocuklukta kariyer gelişimiyle, bir başka ifade ile çocuklukta kariyer olgunluğuyla ilgili ilk teorik modeli geliştirmiştir. Super (1990) çocuklukta kariyer gelişiminin boyutlarını belirlemek amacıyla Jordaan (1963)'ın çocukların merak ve araştırma davranışlarını inceledikleri çalışmalarına dayanarak çocuklukta kariyer gelişiminin teorik modelini geliştirmiştir. Bu model; merak, araştırma, bilgi, anahtar figürler, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi, benlik kavramı ve planlılık adları verilen dokuz boyuttan oluşmaktadır.

Bu modelde *merak* (çocukların okulda ve oyunlarında merak ettikleri davranışları), *araştırma* (çocukların okulda ve oyunlarında araştırmak istedikleri davranışları), *bilgi* (meslekler hakkındaki bilgileri kullanma ve bu bilgilerin öneminin farkında olma), *anahtar figürler* (çocukların büyürken benzemek istedikleri kişileri yani rol modelleri), *ilgiler* (çocukların hoşlandıkları etkinliklerin farkında olmaları), *denetim odağı* (çocukların yaşamlarında karşılaştıkları olaylara ilişkin içsel kontrolleri), *zaman perspektifi* (çocukların içinde buldukları anı geleceklerine nasıl yansıttıkları), *benlik kavramı* (benlik bilgisinin farkındalığı) ve *planlama* (çocukların geleceği planlamalarının önemi) boyutlarında çocukların kariyer gelişimleri süreci ile ilgili davranışlar açıklanmıştır (Akt: Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007).

Super (1990)'a göre çocukların bu dokuz boyuttaki davranışları başarılı bir şekilde kazanmaları onların etkili problem çözme ve karar verme davranışlarını öğrenmelerine yol açar. Super, bu dokuz boyutta belirlediği davranışların sadece çalışma ve iş yaşamıyla ilişkili davranışlarla sınırlı olmadığını, özellikle merak ve araştırma boyutlarındaki davranışları çocukların okulda ve oyunlarında kazandıklarını ileri sürmektedir. Dolayısıyla Super'ın çocuklukta kariyer gelişimi modelinin içeriği, doğrudan kariyer seçimiyle ilişkili olmayan fakat çocukların okulda ve oyunlarında kazandıkları kariyer gelişimlerine katkıda bulunan davranışlardan oluşmaktadır (Akt: Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007).

Super'ın çocuklukta kariyer gelişimi modeli cinsiyetle ilgili konuları oldukça genel bir biçimde ele alır. Gottfredson'un (1981, 2002) teorisi çocuklukta cinsiyet rolü gelişimiyle ilgilenir ve cinsiyet rolü gelişimiyle kariyer seçimi arasındaki ilişkiyle ilgili hipotezler kurar. Farklı kültürlere sahip çocuklarla ilgili araştırmalar farklı cinsiyetlerdeki çocuklarla ilgili araştırmalardan daha azdır. Fakat yine de literatürde farklı kültüre sahip çocukların kariyer gelişimiyle ilgili konularını kavramsallaştırmada

danışmanlara yardımcı olabilecek bilgiler vardır. Dolayısıyla bu araştırmalar kariyer konuları üzerinde çocuklarla çalışan danışmalara bilgi sağlamaktadır.

Genellikle çocuklara yapılan kariyer danışmanlığının odak noktası kariyer gelişimi değildir. Kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliğinin odak noktası çocukların kariyer gelişimlerinin tüm boyutlarına odaklanmaktan çok onlara kariyerler hakkında bilgi sunan programları hazırlamaktır. Oysa danışmanların çocukların gelecekteki kariyer gelişimini büyük ölçüde etkileme olanakları vardır. Fakat danışmanların girişimleri aradan yıllar geçmeden fark edilemeyebilir. Super'ın kariyer gelişimi teorisinde ise çocuklara meslekler hakkında bilgi vermenin yanı sıra çocukların kariyer gelişimlerinin merak, ilgi, benlik kavramı vb. diğer boyutları hakkında da bilgi vermenin önemi vurgulanmaktadır.

Ayrıca Super'ın teorisi danışmanlarının kendilerine başvuranlarla olan ilişkilerinde dikkat ettikleri yöntemlerle ilgili çıkarımlar içerir. İş, değerlendirme ve danışmanlık konularıyla alakalı gelişimsel yaklaşımlar kullanarak psikolojik danışmanlar çocuklarda kullanabilecekleri tutarlı bir yapı oluşturabilirler.

Bu bölüm Şekil 1.'de gösterildiği gibi Super'ın çocuklukta kariyer gelişimi modelini anlatır. Çocuklardaki temel güdülerden biri meraktır. Çoğunlukla merak, hiçbir zaman bitmeyen önemli bir kariyer gelişim etkinliği olan keşfetme yoluyla tatmin edilir. Bu araştırma etkinliği bilgi edinmeyi sağlar.

Bu bölüm çocukların bilgiyi nasıl işledikleri konusunda pek çok farklı görüş sunar. Önemli bilgi kaynaklarından biri anahtar figürdür. Anahtar figür çocuğun taklit edebileceği bir kişidir. İlgiler keşfetme etkinliklerinden ve rol modellerin etkilerinden doğan bilgiyi kullanarak geliştirilir. Olgunlaşma sürecinde çocuklar kendilerini ve başkalarını dinleyerek kendi davranışlarını kontrol etme yolları geliştirirler.

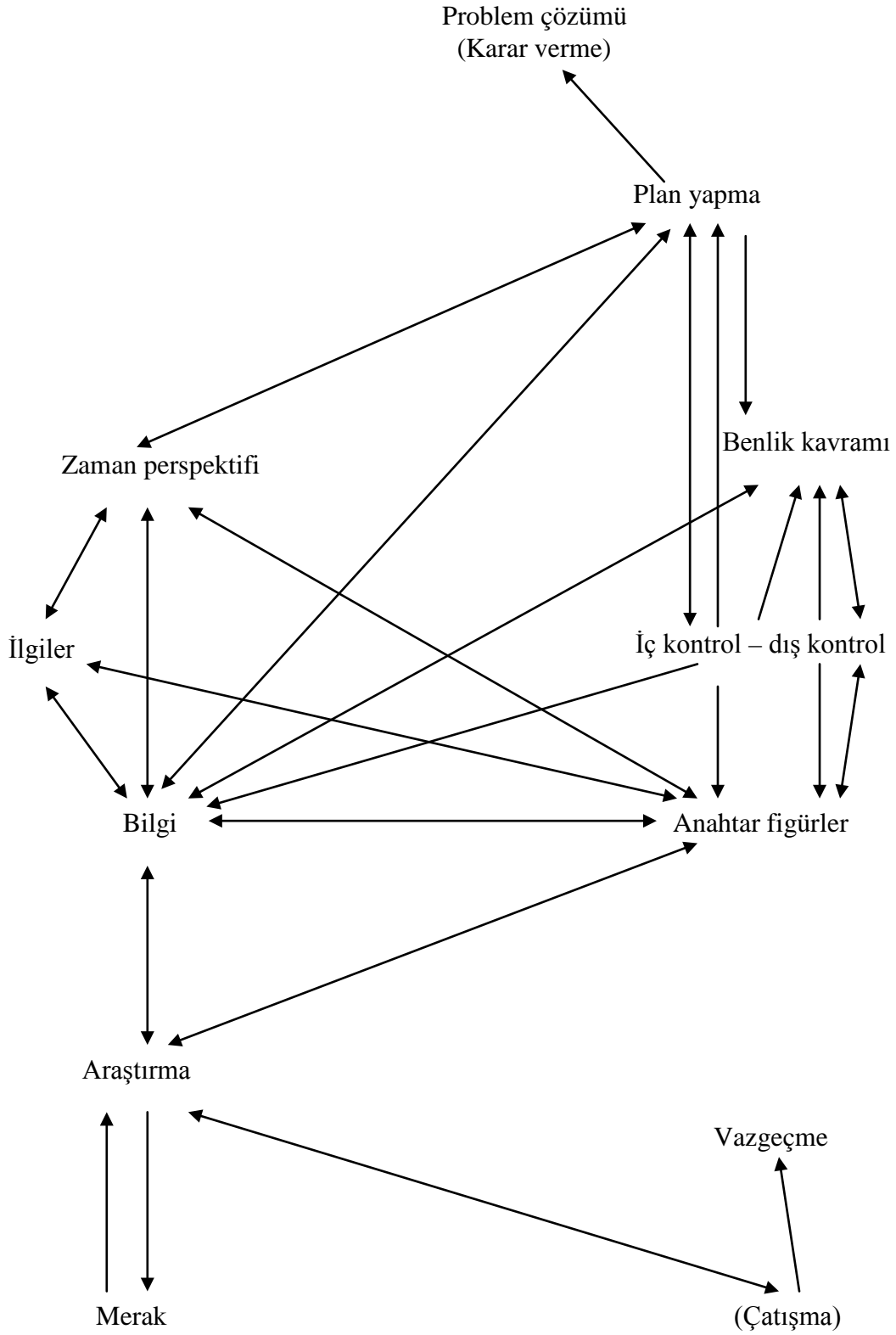
Kariyerle ilgili karar almak için çocukların zamanla ilgili bir bakış açısı, yani bir gelecek algısı, geliştirmeleri gerekir. Bu benlik kavramı zenginleştikçe kariyere ilişkin planlı kararlar vermeye yönlendirecektir. Benlik kavramını geliştirme Super'ın yaşam-boyu kuramının oldukça önemli bir parçasıdır. Benlik kavramı kişileri taklit ederek ve ilgiler geliştirerek mesleki bilgi edinmeyi sağlayan keşfetme davranışından doğar. Bu kavramların her biri danışmanlık örnekleriyle açıklanmaktadır.

Merak

Merak tüm ihtiyaçların ve dürtülerin temelidir. Araştırma davranışı konusundaki tartışmasının başlangıç noktası olarak Berlyne'nin çalışmasını kullanan Jordaan (1963) çocuklarda merak ve araştırma kavramlarını anlamaya yardımcı olacak kullanışlı bir yaklaşım sağlar. Jordaan'a göre kişinin hayatındaki fiziksel ya da sosyal ihtiyaçlarda değişiklikler olduğunda merak gelişebilir.

Bir çocuk için merak açlık, susuzluk, yalnızlık ve diğer farklı uyarıcılar tarafından harekete geçirilebilir. Çocuk bir şeylerden emin değilse ya da kafası karışıkta bu karmaşıklığı gidermeye karar verebilir. Ayrıca, sıkılma, eğlenme isteği, teşvik olma isteği merak doğurabilir. Jordaan merakla mesleki gelişimi ilişkilendirirken Berlyne (1960)'in hayvan ve bebek davranışlarını incelediği çalışmasındakinden daha karmaşık bir uyarıcıyı vurguladı. Yeni nesnelere, yeni insanlarla ya da yeni kavramlarla karşılaşan küçük çocuklarda merak gözlenebilir.

Kafa karıştırıcı yeni uyarıcıyla karşılaşan çocuk bunu anlamaya çalışmak ya da yeni davranışlarda bulunmak zorunda kalır. Örneğin oyun parkında oyuncak bir at gören çocuk gerçek bir at sürdüğünü hayal ederek ona binmeye çalışabilir. Başka bir çocuk bir çubuk alıp onun bir beyzbol sopası, kendisinin de profesyonel bir oyuncu olduğunu hayal edebilir. Merak yoluyla hayalci düşünce gelişebilir. Hayal evresi Ginzberg ve diğerleri (1951)'nin kariyer gelişimi teorisinin ilk basamağıdır. Hem Jordaan hem de Ginzberg ve diğerleri küçük çocuklardaki merak ve hayalin önemli olduğu ve özellikle ilkokulun ilk yıllarında desteklenmesi gerektiği konusunda hem fikirler.

Şekil 1. Birey-çevre etkileşimli kariyer olgunluğu temelleri modeli (A.G.Watts, D.E.Super ve J.M.Kidd, Career development in Britain, 1981; Akt: Sharf, 2006, s.147)

İlkokuldaki psikolojik danışmanların küçük çocuklarda kabul edilebilir bir kariyer gelişimi amacı olarak merakı teşvik etmeleri uygun olsa da bunu yapmak genelde kolay değildir. Psikolojik danışmanlar sıklıkla, öğretmenlerinin dediği şeyleri yapmadıkları için çocuklarla görüşürler. Öğretmen konuşurken başka bir çocukla konuşan ya da okuması gerekirken resim yapan bir çocuk merakını ifade ediyor olabilir. Diğer bir değişle meraklı olmak sıklıkla karışıklığa sebebiyet verebilir.

Karışıklığa sebep olan davranışın önüne geçerken merakı teşvik etmek zor olabilir. Çocuğu, merakını olumlu yönde ifade etmeye teşvik etmek, yıkıcı davranışla baş etme yollarından biri olarak cezaya alternatif olabilir. Merak sonraki yıllarda mesleki keşfe yönlendirebilir; erken yaşlarda merakın bir kariyer unsuru olması önemli değildir.

Araştırma

Çocuklarda merak çevrelerini, evlerini, okullarını, arkadaşlık ve aile ilişkilerini araştırmalarına yol açabilir. Merak yeni ya da alışılmadık bir şey ya da bilgi isteğidir; araştırma ise keşif ya da inceleme işidir. Merak bir ihtiyaç; araştırma ise bir davranıştır. Çocuklar için oyun etkinlikleri araştırma davranışının ifade edilmesidir ve merak ihtiyacını gidermeye yardım eder. Jordaen (1963) araştırma davranışının on boyutunu listeler. Bunlar araştırmayı oluşturan önemli etkinliklere örnek vermek için burada birleştirilmiştir.

Davranış kasıtlı ve sistematik ya da tesadüfî olabilir. Örneğin, çocuklar dikkatlice parçalara ayırarak daha sonra da tekrar bir araya getirerek (kasıtlı) bir saatin nasıl çalıştığını bulmaya çalışabilirler ya da kırık bir saat bulup onunla oynamaya başlayabilirler (tesadüfî). Araştırma davranışı başkaları çocuktan bunu istediği için ya da çocuk kendi araştırdığı için oluşabilir. Bazen öğretmen çocuktan bir yapbozu tamamlamasını ister ya da çocuk kendi bunu yapmak ister. Çocuk araştırırken güncel tecrübeleri ya da geçmişteki tecrübeleri kullanabilir. 3 hafta önce bir yapbozla oynamış olan bir çocuk o an benzer bir şeyle oynamaya karar verebilir.

Bazı araştırma davranışları çocuğa fayda sağlayabilir, öğrenmesine yardımcı olabilir. İsmi tersten yazma gibi diğer davranışlar sadece eğlenmek için yapılabilir. İstenen bazı araştırma davranışları daha sonra eğlenceli olabilir. Örneğin birilerinin okumanızı istemesi okumanın her zaman zevksiz bir iş olacağı anlamına gelmez. Çocuklar bu beceride kısmen uzmanlaştıklarında kendi istekleriyle de okuyacaklardır.

Tüm bu oyun davranışları mesleki anlamda dolaylı olarak ilişkilidir. Ama yine de davranışlar karmaşıklaştıkça çeşitli mesleklerin gerektirdiği görevlerle daha büyük bir ilişki içinde olacaktır.

Araştırma davranışı engellendiğinde çocuk çatışma yaşayabilir ve okul arkadaşları, yetişkinler ve okul konularıyla daha az ilgilenebilir. Chak (2002) çocukların araştırma davranışlarının ebeveynler tarafından nasıl engellenebildiğini açıklar. Araştırma davranışı engellendiğinde çocuk çalışma motivasyonunu kaybedecektir. Çalışmaları daha az yaratıcı olabilir. Çocuğun öğretmenin sorularına cevap verme ya da sadece dışsal unsurlarla bilgi edinerek sınıftaki etkinlikleri başlatma ihtimali daha az olacaktır.

Tam anlamıyla içine kapanan çocuk mesleki olgunluk geliştirmekte zorluk çekecektir çünkü kariyerle ilgili etkinlikler konusundaki ilgiler ve bilgi kaybolur. Doğal olarak, çoğu çocuk araştırma-içine kapanma sürecinin bir ya da diğer köşesinde değildir. Bunun yerine, bazı etkinlikleri araştırmayı seçerken bazılarını seçmezler.

Araştırma davranışı diğer araştırma davranışlarının üzerine kurulur. Herhangi bir türdeki Araştırma davranışını (kendine ya da başkalarına zarar vermeyen bir davranışı) desteklemek kariyer gelişimi anlamında olumlu sonuçlar doğurabilir. Zorlamadan keşfetme sürecine güvenmek danışmanlar ve öğretmenler için faydalı bir amaç olabilir. Örneğin, üçüncü sınıftaki bir öğrenci genel anlamda bir telefonun nasıl çalıştığını öğrenebilir. Böyle bir öğrenme öğretmenin isteği sonucunda belki de sonraki yıllarda öğrencinin kendi isteği sonucunda ayrıntılı bir biçimde gelişecektir. Beşinci sınıftaki bir çocuk telefonun çalışmasıyla ilgili detayları öğrendikçe telefonla ilgili geçmiş yaşantılarını sürdürür.

Danışmanlar çocuklarla okuldaki ya da evdeki problemleri konusunda konuştuğunda araştırma davranışı küçük bir rol oynayabilir. Ama yine de bu etkinliğin teşvik edilmesinin yararlı olduğu zamanlar da vardır. Örneğin evli olmayan annesinin yeni erkek arkadaşı konusunda mutsuz olan küçük bir kız, evde hikâye okurken öğrendiği yeni şeyler hakkında konuşabildiğinde hayatında tatmin ve hoşnutluk hissedebilir.

Araştırma davranışı aile ve okul problemlerine tam anlamıyla deva değildir. Sonunda başarılı mesleki planlama yapmayı sağlayan daha fazla araştırma davranışı üreten bir etkinliktir. Araştırma etkinliği sürecinde çocuk çevreyle ilgili çok fazla bilgi

toplar. Bu bilginin nasıl öğrenildiği ve nasıl bir süreçten geçtiği sonraki bölümde ele alınacak.

Bilgi

Bilgi öğrenimi çocuğun gelişimi ve bir genç ve yetişkin olarak başarısı için gereklidir. Bu bölüm ilkokuldaki çocuklarda öğrenme teorilerinin mesleki bilgide nasıl uygulanabileceği üzerinde durur. Jean Piaget'in çalışmasında tekrar tekrar ifade edilen nokta çocukların sadece bilgisiz yetişkinler olmadığı; çocukların gelişimleri boyunca bilgi işleme yollarında farklılıklar olduğudur. Piaget ve Erikson'un çalışmasının özeti birbirini takip eder; bu nedenle ilkokul çocuklarında bilgi edinimi yaklaşımları karşılaştırılabilir.

Piaget (1977) dört temel dönemde bilişsel gelişimi tanımlar: sensori-motor, işlem öncesi, somut işlemler, soyut işlemler. Sensori-motor dönem bebeklerin çevrelerindeki nesne ve olaylara dikkat ettikleri ve bunlara tepki verdikleri 0-2 yaşları arasındaki dönemdir. Dikkatini verme bakma, koklama, dokunma gibi duyuşsal davranışları kasteder. Tepki verme ise ısırma, vurma, çığlık atma gibi motor hareketlerini kapsar.

İşlem öncesi dönem yaklaşık olarak 2 ila 7 yaşları arasındaki dönemdir. Bu dönemde çocuk toplama, çıkarmayı ve benzer faaliyetleri gerçekleştirmeyi öğrenir. 7 yaşından küçük çocuklar benmerkezcidirler. Öğretmen önemli bir görev yerine getirmek için sınıftan birinin seçileceğini ilan ederse her çocuk kendisinin seçileceğini düşünecektir. Dahası küçük çocuklar için hayali gerçekten ayırmak zordur.

Akşam haberlerinde savaş görüntüleri gösterildiğinde küçük çocuklar bu olayın evlerinden ne kadar uzakta olduğunu anlamaları zor olabilir. Küçük çocukların benmerkezciliğine başka bir örnek ise ne yapıyor olduklarını kendi kendilerine sesli olarak anlattıklarında görülen "hareketin içselleştirilmesidir".

Bilişsel gelişimin üçüncü aşaması ve bu bölümle en ilişkili olan aşama somut işlemlerdir. 7-11 yaş arasındaki bu dönemde çocuklar somut olarak düşünürler. Bir nesneyi kullandıklarını hayal etmeleri için onu görmeleri gerekmez fakat öyle bir nesnenin var olduğunun farkında olmaları gerekir. Üç file beş fil eklediklerini hayal edebilirler fakat 3y'ye 5y ekleyemezler. Soyut düşünme becerisi 12 yaşında başlayan soyut işlemler olarak adlandırılan bölümde ortaya çıkar.

7- 11 yaşları arasındaki çocuklar için bir dişçinin ne yaptığını – aletleri nasıl kullanır, dişleri nasıl kontrol eder vb – anlamak 8 yıllık lise sonrası eğitimin ne kadar uzun olduğunu ya da 75.000 dolarlık gelirin ne demek olduğunu anlamaktan kolaydır. Örneğin 8 yaşında bir çocuk için sosyal yardım uzmanının yaptığı gibi “başkalarına yardım et, kendini daha iyi hisset”in ne demek olduğunu kavraması zordur. Bu düşünce gençler tarafından daha iyi anlaşılır.

Benzer sonuçlara sahip başka bir görüş de Erik Erikson’a (1963) ait. Erikson 8 psikolojik gelişim evresinde çalışkanlık ve aşağılığı dördüncü aşama olarak sıraladı. Bu 6-11 yaşları arasında görülür. Bu yaştaki çocukların bir şeyler yapma ve onları düzenleme özgürlüğü vardır. Bu eğer başarılı oldularsa çalışkanlık hissi; başarısız oldularsa aşağılık duygusu verir. Bu aşamada çocuklar bilgiyi düzenleyerek, geliştirerek ve uygulayarak başarı hissi geliştirirler ya da bu becerileri geliştiremezlerse bir başarısızlık hissi gelişir.

Mesleki bilgi bakış açısıyla bakıldığında ilkökul çocuklarının bir meslek için işaretler ya da çizimler yapma ya da bazı araçlar kullanma fırsatları varsa başarı hissi yaşayabilirler. Bir etkinliğin somut bir biçimde bitirilmesi değer görecektir. Somutluk konusundaki vurgu Piaget’nin üçüncü öğrenme basamağındakinden farklıdır. İlerideki bölümde görüldüğü gibi taklit edecek ve gözlemleyecek rol modellere sahip olma somut düşünme ve çalışkanlık konusundaki vurguyla tutarlıdır.

Anahtar Figür

Yetişkinler çalışma dünyasını öğrenme ve benlik kavramı geliştirme konusunda çocuklar için önemli rol modellerdir. Ebeveynler, öğretmenler, atletler ve televizyondaki kişiler gibi kamu figürleri, polis ve postacı gibi kendi çevrelerinde temas içinde oldukları insanlar çocuklar için anahtar figürlerdir. Ebeveynlerin çocukların mesleki bakış açıları üzerindeki etkisi Trice ve Tillapaugh (1991) tarafından açıklanmıştır.

Çocukların ebeveynlerinin mesleklerine olan isteklerinin ebeveynlerinin kendi işlerinden ne kadar memnun oldukları algısından etkilendiği sonucuna ulaşılar. 7. ve 8. sınıftaki kızlar için anneler önemli anahtar figürler olabilir. Annelerin kadınlar konusundaki tutumları kızların kariyer düzenlemelerini önemli ölçüde etkiler (Rainey and Borders, 1997). Ailevi etkinin önemini vurgulayan bulgular Bandura (1997)’nin çocukların öğrenme yöntemlerinden birinin taklit olduğu yönündeki görüşüyle tutarlıdır.

Rich'in (1979) çalışması çocukların en iyi kendi çevrelerindeki meslekleri bildiklerini gösterir.

Trice, Hughes, Odom, Woods ve McClellan (1995) bu sonucu destekler. Erkekler arasında anaokulundaki öğrencilerin %42'si, ikinci sınıftakilerin %40'ı, dördüncü sınıftakilerin %47'si ve altıncı sınıftakilerin %36'sı güncel kariyer seçimlerine benzer bir işe sahip olan birini tanıyordu. Nüfus yoğunluğundan dolayı kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar şehirde yaşayan çocuklara kıyasla daha az meslekle karşılaşır. Çocuklar önemli birilerini taklit ettikçe kendilerine uygun gibi görünen bireyin özelliklerini benimseyebilirler. Bu süreç çocuğun benlik kavramının gelişiminin bir özelliğidir.

Super'in çocukların benlik kavramlarının gelişmesinde anahtar figürlerin rolü konusundaki vurgusu bir çocuğun rol modelleri gözlemleyerek ne öğrendiğini dikkatlice dinlemeleri için danışmanlar açısından faydalı bir hatırlatma olabilir. Gibson (2004) rol modellerin çocuğun ihtiyaç, istek ve hırslarını ifade ettiğinin düşünülebileceğini ileri sürer. Örneğin babası uzun mesafe kamyon sürücüsü olan bir çocuk babasının böyle büyük bir araçtaki ustalığından, uzak yerlere gitmesinden ya da ağır nesnelere taşıyabilmesinden etkilenebilir. Bu düşünceler çocuğun ihtiyaçlarını ve hırslarını yansıtabilir.

Ebeveyn-çocuk etkileşimine bağlı olarak bu etkilerin herhangi biri çocuk üzerinde etkili olabilir. Kamyon şoförü modeli olan kişi çocuğun babası değil de amcası ya da bir komşuysa danışmanlar diğer anahtar figürlerin davranışlarını ya da yanlış algılanmış anahtar figürlerin farklı davranışlarını betimleme fırsatından yararlanabilirler. Çocuklar başkalarını daha iyi gözlemledikçe ve kendi davranışları üzerinde daha büyük miktarlarda kontrol geliştirdikçe anahtar figürler çocuk üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olabilir.

İçsel - Dışsal Kontrol

Çocuklar zamanla kendi çevreleri üzerinde kontrol sahibi olmaya başlarlar. Miller (1977) çalışmasında çoğu çocuğun kendisini davranışı konusunda sorumlu hissetmediğini belirtir. Çocuklar genellikle öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin yap dediği şeyleri yapıyorlar. Kurallar uyulmak içindir. İlkokul çocuklarının oynadığı oyunlarda bile kurallar çok önemlidir.

Çocuklar görev ve projeleri tamamlama konusunda başarılı oldukça özerklik hissi ve gelecekteki olayların kontrolünün elinde olduğuna dair bir his geliştirirler. Danışmanlar için çocukların “kontROLSÜZ davranışı” sıklıkla karşılaşılan bir kaygı sebebidir. Oto-kontrolün kişinin kendi kavramı ve kariyer kararları verebilme becerisi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu düşüncesi (bakınız şekil 1.) ilginç bir düşüncedir. Sınıfta başka bir öğrenciye vurmuş ya da öğretmenine karşılık vermiş bir çocukla ilgilenen danışman durumu kontrol altına alma kaygısındadır.

Oto-kontrol ve dışsal kontrol arasında bir denge geliştirmeye yardımcı olmak bir danışmanlık amacı olabilir. Bu amacı kariyer olgunluğuyla ilişkilendirmek danışmanın düşünceleri arasında asla yer almayabilir.

Ama yine de oto-kontrolün kariyer planlama üzerinde bir etkiye sahip olduğu düşüncesi, bir çocukla çalışırken danışmanın bilinçli bir biçimde düşündüğü unsurlardan biri olsun ya da olmasın, önemli bir düşüncedir. Davranışlarını kontrol edebilme çocukların kendi sevdikleri ve sevmedikleri şeyler konusundaki farkındalığını artırmaya yardım edebilir.

İlgilerin Gelişimi

Zamanla çocukların meslek hayalleri dünya bilgisi tarafından etkilenir ve bu hayaller ilgilere dönüşür. Profesyonel bir atlet olmak isteyen bir çocuk top oynama, jimnastik gibi etkinliklerden hoşlanıyor olabilir; kendini, sadece, izleyenlerin takdirini alırken hayal etmiyor olabilir. İlgi gelişiminde çocuğun gerçekten bir atlet olabilme kapasitesi önemsizdir. Küçük çocuklar sıklıkla gelecekte yapmak istedikleri şeylerde hiçbir engel görmezler.

Tracey (2001) çocuklardaki ilgilerin gelişimini inceledi. Beş ve altıncı sınıftaki öğrencilerle yapılan bir çalışmada Tracey (2002) ilgilerin yeterlilik hissi gelişimine yönlendirdiği gibi öz yeterlilik gelişiminin de ilgileri güçlendirdiğini belirtir. Çocuklar büyüdükçe ilgi ve yeterlilik oranlarında aşamalı bir düşüş gözlemlendi. Birkaç istisna dışında bu düşüşler tüm türlerde görüldü. Bu bulgu çocukların kendileriyle ilgili bakış açılarının (benlik kavramı) yaşla birlikte kendilerini çevreleriyle ilişkili olarak nasıl gördüklerinden etkilenir. Çocuk yeni davranışlar deneyince bazıları etkileşim içine girer bazıları girmez. Okul içindeki ve dışındaki etkinliklerde ilgi gelişimi çocuklukta karar vermenin önemli bir boyutu olur.

Çocuklarda ortaya çıkan ilgileri desteklemek kariyer olgunluklarının gelişimine yardımcı olur. Hayatlarının heyecan verici yönleri hakkında konuşma kariyer planlamada faydalı olabilir. İlkokuldaki çocuklarla çalışan danışmanlar kariyer konularıyla nadiren ilgilendiği için ilgiler üzerinde odaklanmak önemsiz görünebilir. Ayrıca, danışmanların ve diğer önemli anahtar figürlerin çocuklar üzerinde sahip olduğu etki uzun yıllar görülmeyebilir.

Bir çocukla beyzbol ilgisi, yaralı bir hayvana yardım etme ya da son yapılan hayvanat bahçesi ziyaretinden alınan keyif konusunda konuşmak çocuğun kendini daha önemli hissetmesine yardımcı olabilir. Bu önem duygusu, nasıl biri olduğunu ve diğerlerinden ne kadar farklı olduğunu anlama becerisine katkıda bulunabilir. Benlik kavramı gelişimi gelecekteki kariyer seçimi süreci için gereklidir.

Zaman Algısı

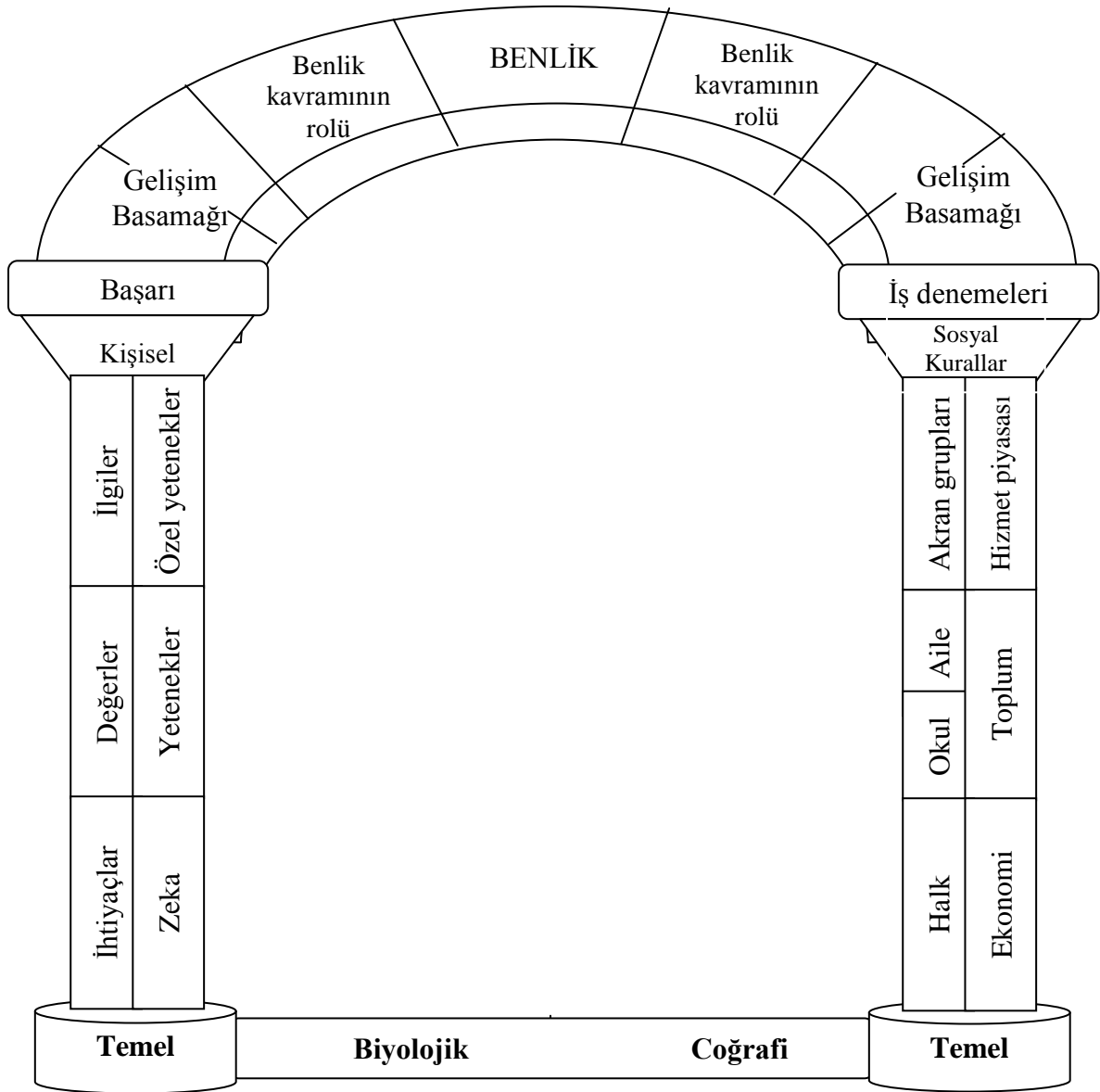
Zaman algısı geliştirmek gelecek düşüncesi geliştirmektir. 6 ayın 6 yıldan farklı olduğunun gerçekten anlaşılmasıdır. 9 yaşından küçük çocuklar için bu imkânsız değilse bile zordur. Örneğin “Bir kaptan olmak istiyorum, öyleyse şimdi bir gemi kullanabilirim” diyen bir çocuk sadece ‘şimdi algısına’ sahiptir. Ne kadar zaman “sonra” olduğu fikri zamanla gelişir (Ginzberg ve diğerleri, 1951).

Friedman (2002)’in 4-8 yaşlarındaki 92 çocukla yaptığı çalışma çocukların gelecek olaylar algısının olayların onlara anlatılış biçimine bağlı olduğunu gösterir. Danışmanlık için zaman algısı şöyledir: küçük çocuklardan, özellikle dördüncü sınıftan daha küçük olan çocuklardan, gelecekteki mesleğini ya da üniversite eğitimini planlamalarını beklemek gerçekçi değildir. Bunun yerine, ilgi geliştirmeye başlamak ve keşfetme davranışını güçlendirmek için meslekleri ve görevleri incelemek daha önemlidir.

Gelecek algısı geliştikçe çocuklar, ileride kariyer seçimleri üzerinde etkili olacak eğitimle ilgili kararlar almaya başlamalarını sağlayacak plan yapma fikrini geliştireceklerdir. Zaman algısı geliştirme gençler içinde önemli olan bir konudur. 15-17 yaşlarındaki gençlerde ve yetişkinlerde gelecek düzenlemesi geliştirmek için tasarlanmış bir rehberlik programı gelecek konusunda iyimserlik ve geçmişle gelecek arasında bir süreklilik hissi geliştirme açısından etkilidir (Makro and Savickas, 1998).

Benlik Kavramı ve Planlılık

Benlik kavramı Super'in gelişim kuramının merkezindedir. Super (1953) mesleki gelişimi bir benlik kavramı geliştirme ve uygulama süreci olarak tanımlar. Benlik kavramı biyolojik özelliklerin, bireylerin oynadıkları sosyal rollerin ve diğer bireylerin kişiye verdiği tepkilerin değerlendirmesinin birleşimi olarak görülür. Benlik kavramı bireylerin kendilerini ve durumlarını nasıl gördüklerini ifade eder. Şekil 2 Super'in parçasal kuramını anlatan kemerini gösterir.

Şekil 2. Kariyer belirleyici etkenler kemerini (From "A Life-Span, Life-Space Approach to Career Development" by Donald E. Super (1990). In D. Brown, L. Brooks, and Associates, Career choice and development: Applying contemporary theories to practice (2nd ed., p. 200). Copyright © 1990 by Jossey-Bass. Reprinted by permission of John Wiley & Sons, Inc.; Akt: Sharf, 2006, s.153).

Kemerin başındaki benlik Super'in modelinin merkezi ve temel taşıdır. Bireylerin kendilerini nasıl algıladıkları ve etkileşim kurdukları kişiliğin, ihtiyaçların ve ilgilerin yansımasıdır (Şekil 2., sol taraf). Bu algılar zamanla değişir. Kariyer Gelişimi'nde tartışıldı: benlik kavramı kuramı (Super, Starishevsky, Matlin and Jordaan, 1963) benlik kavramının gelişen yapısı özel bir öneme sahiptir. Super ve diğerleri (1963) benlik kavramı gelişimini sağlayan keşif, canlandırma, gerçeklik kontrolü gibi süreçleri açıklar.

Toplumla etkileşim (Şekil 2., sağ taraf) birey aile, okul, arkadaş ve meslektaşlarla etkileşim içine girdikçe-benlik kavramı gelişimini destekler. Benlik kavramı bireylerin kendileriyle ve toplumla ilgili bakış açılarını ifade eder ve subjektiftir. Bu, benliğin dış ölçütleri ya da amaçları vurgulayan özellik ve faktör teorisine ters düşer. Super'in benlik kavramı üzerinde odaklanması hayatın farklı aşamalarında önemli olan roller ve değerler üzerinde odaklanan keşif gelişiminde görülebilir.

Benlik kavramı çocukluğun sonunda ya da gençliğin başında ortaya çıkmaya başlar. Çevreyi daha fazla keşfetme, çevredeki nesnelere ve insanları araştırma ihtiyacını takip ederek çocuk benlik kavramının gelişimine bir temel olabilecek bilgiler öğrenir. Çocuk diğerlerinden ne kadar farklı olduğunu ya da onlara ne kadar benzediğini öğrenir.

Dahası, çocuklar hayatlarındaki önemli insanları gözlemleyerek mesleki ve diğer rolleri öğrenir. Ayrıca, keşfetme davranışı çocuğun bazı etkinliklere karşı ilgisizlik bazılarına karşı da ilgi geliştirmesine yardımcı olacak anahtar figürlerle birlikte deneyim ve bilgi sağlayacaktır. Çocuk kendini diğerlerinden ayıran ilgi ve deneyimler açısından belirgin bir profile sahip olacaktır.

Benlik kavramı geliştikçe drama ve etkinlik heyecanı daha az önemli olur ve amaçların tamamlanması daha önemli hale gelir. Çocuklar plan yapıp karar verebilecekleri bir konuma gelirler. Doğal olarak, her çocuk aynı tecrübelerle sahip değildir hepsi güçlü bir benlik algısı ve plan yapma becerisi geliştiremez. Bireyler arasında kariyer olgunluğundaki farklılıklar ve kariyer olgunluğu unsurları Bölüm 7'nin, Gençlerde Kariyer Gelişimi, odak noktasıdır.

Önceki tartışmanın amacı benlik kavramına ve planlılık hissine yönlendiren kavramların önemini vurgulamaktı. Plan yapmak için çocukların yeterli bilgiye, ilgiler

ve etkinlikler açısından motivasyona, kendi gelecekleri üzerinde kontrole ve geleceğin nasıl olacağına dair bir fikre (zaman algısı) sahip olmaları gerekir.

İlgi gelişimi, bilgi edinimi ve zaman algısı geliştirme danışmanlıkta yerine getirilebilecek amaçlardır, kendi içlerinde birer son değiller. Bu amaçlar önemli çünkü planlılık ve benlik algısı gelişimini sağlarlar. Bu önemli kavramlar gelişirken çocukların planlı kariyer seçimleri yapmaları mümkün değil. Bunun yerine sahip olabilecekleri bilgi ya da rol modellerle yaşadıkları tecrübeler nedeniyle bir mesleğe ilgi gösterebilirler. Bu nedenle kariyer danışmanlığının gençler ve yetişkinlerde olduğu gibi gerçekleştirilmesi çocuklar için uygun değildir. Super'in çocuklukta kariyer gelişimi modeli psikolojik danışmanlıkta çocuklarla diğer sorunlar tartışılırken de faydalı olabilir.

2.1.4. Yurtdışında ve Türkiye'de Çocukluk Kariyer Gelişimi Konusunda Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde yurtdışında ve ülkemizde sayıları çok olmamakla birlikte, çocukların kariyer gelişim süreçleri ve bu süreçle ilgili olduğu düşünölen değişkenlerin (anne-baba tutum ve davranışları, sosyoekonomik düzey, yaş, sınıf düzeyi, cinsiyet, okul başarısı, ilgi ve yetenekler gibi) incelendiği araştırma sonuçları özetlenmiştir.

Schultheiss, Kress ve Manzi (2009) araştırmalarında anne-babalar, çocukları ve yaşamlarındaki diğer önemli kişilerin kariyer gelişim sürecindeki rolünü incelemişlerdir. Bireysel görüşmeler yoluyla niteliksel yöntemle çalışılan bu araştırmanın bulguları çocukların kariyer gelişiminde sosyal destek kaynağı olarak anne-babaların ve diğer önemli kişilerin (arkadaşlar ve öğretmenler) önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Bulgular çocukların kariyer gelişim sürecinde iş dünyası hakkında bilgi edinmede, sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmede, karar verme güçlükleri ile başa çıkabilmede özellikle anne babalarından aldıkları sosyal desteğin etkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular anne ve babaya bağlanma tipinin çocukların kariyer gelişimini etkilediğini ortaya koyan Phillips, Christopher-Sisk ve Gravino (2001)'nin araştırmalarının sonuçlarını da desteklemiştir. Ayrıca Schultheis ve diğerlerinin (2009) araştırmasında pozitif rol modellerin çocukların kariyer gelişimlerini olumlu etkilediği görölmüştür. Aynı zamanda çocukların benlik saygılarında yine ailelerinden aldıkları, özellikle annelerinden aldıkları olumlu geribildirim etkili olduğu bulunmuştur.

Araştırmaya katılan çocuklardan bazıları, ilgileri, yetenekleri benlik algıları, kariyerleri araştırma ve karar verme konularında anneleriyle daha fazla paylaşımda bulduklarını, özellikle çocukların karar verme stillerinin annelerinin karar verme stillerine benzediği dikkati çekmiştir. Çok az çocuk genel olarak kariyer gelişimlerinde akranlarının kolaylaştırıcı bir rolü olduğu şeklinde ifadeler kullanmışlardır.

Creed, Patton ve Prideaux (2007) 8.sınıftan 10. sınıf dâhil öğrencilerin kariyerler hakkındaki bilgi, kariyer kararsızlıkları, kariyer karar verme yetkinlik inançlarının, benlik saygılarının, yaş, cinsiyet, SED, okul başarısı ve iş deneyimlerinin (yordayıcı değişkenlerin), kariyer planlama ve araştırma davranışlarını (yordanan değişkenleri) yordayıp yordamadıklarını test etmişlerdir. Bu araştırmanın bulguları genel olarak yordayıcı değişkenlerin hemen hepsinin kariyer planlama ve kariyer araştırma yordanan değişkenlerini anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir. Zaman içinde değişen en önemli yordayıcı değişkenin kariyer kararsızlığı, iş deneyimi ve kariyer karar verme yetkinlik inancı olduğu görülmüştür. Bir başka ifade ile sınıf düzeyi yükseldikçe bu üç değişkenin kariyer araştırma ve kariyer planlamaya yönelik tutum ve davranışları daha fazla odaklanmaya yönelik motivasyonu artırdığı görülmüştür.

Rainey ve Borders (1997) İlköğretim 7. ve 8. sınıfta okuyan kız öğrencilerin kariyer umularını ve kariyer planlamalarını etkileyen faktörleri belirlemişlerdir. Araştırmanın sonuçları annelerin eğitim düzeyinin, iş yaşantılarının, kişilik özelliklerinin, cinsiyet rolü tutumlarının kızlarının kariyer umularında ve kariyer planlamalarında etkili olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar bu bulgularına dayanarak okul psikolojik danışmalarına annelerin kızlarının yanı sıra erkek çocuklarının da kariyer umularına ve kariyer planlamalarına yardıma yönelik özellikle anne katılımlı programların önemine dikkat çekmişlerdir.

Kariyer araştırma, kariyer yetkinlik inancı, mesleki kimlik ve kariyer karar verme güçlüklerinin ergenlerin kariyer gelişimlerinin en merkez öğeleri olduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle Super (1980) kariyer gelişiminde ve seçiminde araştırma evresine denk gelen ergenlik döneminin çok önemli olduğunu vurgular. Creed ve diğerleri (2007) kariyer karar verme güçlüklerinin de kariyer gelişimini olumsuz etkileyen diğer önemli bir faktör olduğunu belirtmektedirler.

Schultheiss ve diğeri (2001) anne ve babaların özellikle ergenliğe hazırlanan ve ergen çocuklarının ilgilerini, yeteneklerini, meslekler hakkındaki bilgilerini artırmaları için onları motive etmelerini, onları cesaretlendirmelerini önermektedir. Çünkü çocukların kariyer gelişimlerini zenginleştirmelerinde anne-babalarının onları cesaretlendirme ve motive etmeleri en etkili ana-baba tutum ve davranışlarıdır (Phillips, Blustein, Jobin-Davis ve White, 2002).

Ergenlerin gelişiminde anne-babaların rolü araştırıldığında cinsiyet faktörünün dikkate alınması önerilmektedir (Collins and Laursen, 2004). Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, Fillipis and Garcia (2005) kızların kariyer araştırma davranışının anne-babaya bağlanmayla ilişkili olduğunu ancak erkeklerin ilişkili olmadığını ortaya koymuştur.

Meslekleri araştırma kariyer gelişiminin temel bir boyutudur (Grotevant and Cooper, 1986; Stumpf and Colarelli, 1980; Vondracek, 1994). Bu nedenle çocukların kariyer gelişimine yardım sürecinde onların kariyer araştırma davranışlarının incelenmesi gerekir. Ancak çocukların meslekleri araştırmalarına yardım sürecinde onların ilgi ve yeteneklerinin, bireysel düşünce ve duygularının da dikkate alınması gerekir. Blustein ve Phillips (1988) karar verme stillerinin meslekleri araştırma ile ilişkili olduğunu, bu nedenle çocukların yine kariyer gelişimlerine yardım sürecinde kariyer karar verme stillerinin de dikkate alınmasını önermektedir.

Alliman-Brissett, Turner ve Skovholt (2004) da ergenlik çağındaki bireylerin mesleki plan ve araştırma yapma ile mesleki kararlar verme yetkinliklerinin anne babaların mesleklerini tanıtmaya, işleri ile ilgili onlarla konuşma gibi mesleki model olma davranışı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Bir başka araştırmada ise anne babaların çocuklarının mesleki gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek tutumlar sergiledikçe çocuklarının mesleki planlamanın önemi konusunda bilinçlendikleri (Berg, 1979), mesleki planlama ve araştırma davranışlarında artış olduğu (Palmer ve Cochran, 1988) ve mesleki kararsızlıklarının azaldığı (Kush ve Cochran, 1993) bulunmuştur.

Ulusoy (1980) araştırmasında öğrencilerin bireysel nitelikleri olan ilgileri, yetenekleri, başarıları ile yöneldikleri meslek alanları arasında bir ilişki aramıştır. Öğrencilerin ilgileri ile yöneldikleri meslek alanları arasında yüksek olmayan anlamlı

bir ilişki belirlemesine rağmen, öğrencilerin mesleki yönelim alanları ile yetenekleri arasında anlamlı bir ilişki belirlememiştir.

Kabadayı (1990)'nın yaptığı araştırmada öğrencilerin okudukları liseyi seçme nedenleri olarak lisenin çeşidi, lisenin bulunduğu yer, üniversite sınavına iyi hazırlıyor olması ve kısa yoldan hayata atılmak olduğu tespit edilmiştir. Sosyoekonomik etmenlerin lise tercihi üzerindeki etkisinin önemli rol oynadığı ancak bunun yanında öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin de etkili olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda başta Anadolu lisesi olmak üzere genel liselere daha çok sosyoekonomik bakımdan üst olarak nitelenebilecek ailelerin çocuklarının yöneldiği, diğer tabakaların çocuklarının ise genellikle mesleki ve teknik liselerde okullaşmakta oldukları görülmüştür.

Demir (2003)'in araştırmasında, anne-babasının mesleki statüsü ve ailelerinin geliri yüksek olan öğrenciler Anadolu ve Fen Liselerine, anne babasının mesleki statüsü ve ailelerinin geliri düşük olan öğrencilerin ise mesleki ve teknik liseleri tercih etmekte oldukları görülmüştür. Ayrıca Fen Liselerini, Anadolu Liselerini ve Özel Liseleri tercih eden öğrencilerin çalışma odasına sahip olma oranlarının diğer okulları tercih edenlerden daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır

Cengiz (2006)'in öğrencilerin ortaöğretim kurumu tercihinin etkileyen faktörlerin etki puanlarına baktığı araştırmasında 13 bireysel faktör arasında en fazla etki puanına sahip olan faktörü *öğrencinin kendi istek ve beklentileri* olarak bulurken en az etki puanına sahip olan faktörü ise *arkadaşlarının da o okulu tercih etmiş olması* olarak bulmuştur. Genel olarak demografik değişkenlere göre öğrencilerin orta öğretim kurumu tercihinde etkili olan bireysel ve orta öğretim kurumlarına ait faktörlere bakıldığında ise, anne-babanın eğitim ve gelir seviyesinin çocuklarına sundukları eğitim imkânları ile tutum ve yargılarında, çocuklarının kurum tercihinde daha bilinçli olmalarında etkili olduğu bu etkinin eğitim ve gelir seviyesi yüksekliği ve düşüklüğü ile orantılı olduğu görülmüştür.

Yelken (2008)'in çalışmasında, mesleki tercihlerin cinsiyet faktörüne bağlı olarak değiştiği, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla sayısal mesleklere daha fazla ilgi gösterdiği, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilere oranla memurluk, öğretmenlik gibi

düzenli yaşam gerektiren meslekleri daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. Aynı zamanda öğrencilerin mesleki tercihlerinin, onların okul türüne, anne-babalarının mesleklerine ve öğrenim durumlarına, ailelerinin aylık ortalama gelirine göre farklılık göstermekte olduğu bulunmuştur.

Bekleyiş (2007)'in çalışmasında öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini belirlemede seçtikleri mesleklerle ilgili %53,3'ünün biraz bilgisinin olduğu, %38,7'sinin yeterli bilgisinin olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin meslek seçimlerinde yön veren kişilerin olduğu ve örnek alma nedenlerinde ise seçtikleri kişilerin mesleki başarılarının etkili olduğu görülmüştür. Araştırmada kız öğrencilerin %60'ı, erkek öğrencilerin ise %64,2'si mesleki ilgi alanlarında değer verdiği kriterler bakımından ilgi ve yeteneklerini dikkate almaktadır. Bu bulgulara göre öğrencilerin çoğunun, meslek seçiminde değer verdikleri kriterlerin ilgileri ve yetenekleri olduğu ifade edilebilir.

Aşık (2008) ilköğretimde yöneltme öneri formu (YÖF) uygulamasının öğrencilerin okul ve alan seçimlerine etkilerini belirlediği çalışmada, ilköğretimi bitiren öğrencilerin devam edecekleri eğitim türü ve bu eğitim türlerinde öğrenim görecekları alan seçimlerinde en az dikkate aldıkları faktörün YÖF'teki öneri (%8,6) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine öğrencilerin ilköğretim okullarını bitirdikten sonra gidebilecekleri eğitim türlerini belirlemede dikkate aldıkları en etkili faktörün (%46,1) *ailelerinin isteği*, öğrenim görecekları alanı belirlemede dikkate aldıkları en etkili faktörün ise (%66,7) *derslerdeki başarı* olduğu saptanmıştır.

Yukarıda özetlenen gerek yurtdışında gerekse ülkemizde çocukların ve ergenlerin kariyer olgunluklarının gelişimden anne-babanın ve diğer önemli kişilerin, ilgi yeteneklerinin ve demografik (yaş, cinsiyet, SED gibi) değişkenlerin rolünü inceleyen betimsel araştırmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde başta anne-babalar ve öğretmen, arkadaşlar gibi diğer önemli kişilerin çocukların kariyer gelişimlerinde sosyal destek kaynağı olarak olumlu yönde etkiye sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca bu araştırmaların sonuçları ergenlerin ve çocukların kariyer gelişimlerinin, ilgi ve yeteneklerinin gelişimleri ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Bir başka ifade ile kariyer gelişimlerini bireylerin ilgi ve yeteneklerinin ayrışması olumlu etkilemektedir.

Yine yukarıda özetlenen araştırmaların sonuçları genel olarak ergenlerin ve ilköğretim öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin cinsiyetle ve SED'le ilişkili olduğunu göstermektedir. Kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden, üst SED'dekilerin mesleki olgunluk düzeylerinin ise orta ve alt SED'dekilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak son yıllarda yapılan bazı araştırmalarda kariyer gelişiminin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur (Kelly ve Colangelo, 1990; Luzzo, 1993; Zeren, 1999; Kulaksızoğlu ve Otrar, 1997).

Kuzgun (1982)'un yapmış olduğu deneysel çalışmada, mesleki rehberlik uygulamasının, lise öğrencilerinin ilgi, yetenek ve mesleki değer yargılarına uygun meslekleri tanımalarına ve mesleki gelişimlerine etkisi incelenmiştir. Çalışmada mesleki rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin yetenek ve ilgilerine uygun meslekleri tanımalarına anlamlı düzeyde etkisi olduğu bulunmuştur. Yine bu araştırmaya benzer amaçla yapılan grupla mesleki psikolojik danışmanın ve mesleki grup rehberliği uygulamalarının ergenlerin mesleki gelişim ve mesleki olgunluk düzeylerine, bir üst öğretim kurumu, alan ve/veya meslek seçimi kararlarına etkilerinin incelendiği bazı deneysel araştırmalar yapılmıştır.

Bu araştırmalardan Evren (1999)'in araştırmasında mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algılarına ve mesleki tercihlerine etkisi incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, araştırmada denenen mesleki grup rehberliği uygulamasının cinsiyet faktörü dikkate alınmadığında ilköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarında etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber mesleki benlik algılarının farkına vararak ilgi ve yetenek alanlarında odaklaştıkları söylenebilir. Ayrıca, mesleki benlik algıları doğrultusunda yaptıkları mesleki tercihlerin tutarlılığında da mesleki grup rehberliği yaşantısı sonucunda artış olduğu tespit edilmiştir. Bu uygulamadan mesleki olgunluklarındaki artış, ilgi ve yeteneklerinin farkına varma ve bu yönde isabetli karar verme durumları daha çok kız öğrenciler lehine sonuçlar vermiştir.

Öncü (1991) tarafından yapılan çalışmada 64 lise I. ve lise II. sınıf öğrencisinden 2 deney ve 2 kontrol grubu oluşturulmuştur. Uygulanan grupla mesleki psikolojik danışma etkinliği sonucunda bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun meslekleri seçmede anlamlı düzeyde değişiklikler olduğu bulunmuştur.

Bacanlı (1995) ise mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi konulu araştırmasında mesleki olgunluk düzeyleri düşük öğrencilere mesleki grup rehberliği uygulamıştır. Araştırma sonuçları deney grubuna katılan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin, kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde yükselme olduğunu göstermiştir.

Bal (1998) mesleki karar verme eğitim programının bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu araştırmada elde edilen bulgular söz konusu programa katılan deney grubu öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin anlamlı biçimde yükseldiğini göstermektedir.

Aydın (2007) grup rehberliğinin lise 1. sınıf öğrencilerinin alan tercihlerinde gerçekçi davranmalarına etkisini incelemiştir. Grup rehberliği uygulaması sonrası deney grubu öğrencilerinin kendi yeteneklerinin farkında olmaya ilişkin puanları, öğretmenlerinin gözlem puanlarına ve kontrol grubundaki öğrencilerin puanlarına göre anlamlı bir biçimde yükselme göstermiştir.

Hamamcı (1996) aile rehberliğinin anne babaların mesleki gelişim konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına etkisi incelenmiştir. Uygulama sonucunda, grup rehberliğinin anne babaların mesleki gelişim konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarının mesleki gelişimlerine yardımcı olma tutumlarında etkili olduğu bulunmuştur.

Saya, Kazak ve Doğan (2010)'ın mesleki olgunluk düzeyi cinsiyet, yaş ve aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre inceledikleri deneysel araştırmanın bulguları, araştırmaya katılan bireylerin mesleki olgunluk düzeylerinin düşük olduğunu, kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden yüksek olduğunu, yaşa göre mesleki olgunluk düzeyinde de anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Ayrıca aileden algılanan sosyal destek düzeyi yüksek olan bireylerin mesleki olgunluk düzeylerinin, sosyal destek düzeyi düşük ve orta olanlara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Yukarıda ergenlerin meslek gelişimleri ile bir alan ve okul tercihlerinde etkili olan değişkenlerin incelendiği araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde; deneysel çalışmalarda öğrencilere grupla mesleki psikolojik danışma ve grup rehberliği

yardım hizmetlerinin öğrencilerin meslek seçimlerinin ilgi ve yeteneklerine uygunluğunda ve mesleki olgunluk düzeylerinde anlamlı düzeyde artış olduğu görülmektedir.

2.2. Meslek Gelişimini Etkileyen Faktörler

Bu bölümde kişinin meslek gelişimini etkileyen faktörler kişilik faktörleri ve sosyal faktörler olmak üzere iki grupta sunulmuştur.

2.2.1 Kişilik Faktörleri

Kişinin meslek gelişimini etkileyen faktörlerden kişilik faktörleri yetenekler, ilgiler ve mesleki değerler alt başlıklarıyla sunulmuştur.

2.2.1.1. Yetenekler

Yetenek, herhangi bir davranışı (bilgi veya beceriyi) öğrenebilmek için doğuştan sahip olunan gizilgücün (kapasitenin) çevre ile etkileşim sonucu geliştirilmiş ve yeni öğrenmeler için hazır hale getirilmiş kısmını ifade eden bir kavramdır. Böylece bir kimsenin belli bir yaşa kadar geliştirdiği becerilere bakarak onun daha sonra göreceği eğitimden ne ölçüde yararlanabileceği hakkında bir tahminde bulunabiliriz (Kuzgun, 2006).

Bir kimsenin yeteneği onun kalıtım yolu ile getirdiği gizilgücünün o güne kadar geliştirdiği kısmını; edindiği bilgi ve becerileri kapsamaktadır. Bir eğitim programında başarı, öğrenme gücü kadar, o güne kadar kazanılmış ve belli bir eğitim programına temel olacak bilgi ve becerileri de gerektirmektedir. Tabii başarının gerçekleşmesinde alana karşı duyulan ilgi de önemli rol oynamaktadır. Böylece yetenek yani öğrenme gücü gizilgüç, o güne kadar edinilmiş ön bilgi ve beceri ile güdülenme üçlüsünün ortak etkileşimi sonucunda gerçekleşmektedir (Kuzgun, 2006).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan "çocuklar bilgi, beceri ve yetenekleri doğrultusunda eğitilmelidir" görüşü doğrultusunda orta öğretim kurumu tercihinde öğrencinin ilgi ve yetenekleri ona yön göstermektedir. Bu nedenle de ilgi ve yeteneklerinden kendisinin, ailesinin ve devam ettiği ilköğretim okulunun farkında olması gerekmektedir. Bu doğrultuda ilköğretim okullarında gözlem ve rehberlik

çalışmalarının yapılması önem taşımaktadır. Çünkü yetenek bireylerin “ne yapabileceğini” gösterdiği için, bireyler tüm yetenek alanlarında tanındığı takdirde onların ne yapabilecekleri kestirilebilir (Kuzgun, 2006).

Yetenek ve meslek seçimi

Kuşkusuz meslekte başarıyı etkileyen çok çeşitli etmenler vardır ve yetenek bunlardan sadece biridir, ancak yetenek meslekte başarı için temel bir gerekliliktir. Bir kimse bir işin yürütülmesi için gerekli en az yetenek düzeyine sahip değilse, mesleğin başarılı bir üyesi olamayacaktır.

Yetenek, doğuştan gelen bir özelliktir. İlgiler ise sonradan gelişmekte ve yas, cinsiyet, SED vb. etkenlere göre zaman içinde farklılaşmaktadır. Tek başına ilgi ya da yetenek bireyi başarıya götürmez. Kişi birbirini destekler durumda olmalıdır. Öğrencilerin ilgileri yönünde yeteneğe sahip olması ya da yeteneklerinin olduğu alanlara ilgi duymaları, yapılan rehberlik ve yöneltme çalışmalarında orta öğretim kurumu tercihinin daha sağlıklı yapılmasında önemli bir etken durumundadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise öğrencilerin ilgilerinin geçici olup olmadığıdır. Çünkü öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun bir mesleğe yönlendirilmelerine yardımcı olmak rehberlik hizmetlerinin önemli bir parçasıdır (Kuzgun, 2006).

Aşık (2008) araştırmasında ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 466 öğrencinin yaklaşık 2/3'ünün (%61,0) öğrenim görmekte oldukları eğitim türlerini yeteneklerine, yarısından fazlasının (%57,6) da ilgilerine yüksek derecede uygun bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yetenek türleri

Yetenekleri Guilford (1967) belli bir tür içeriğin (bunlar sayılar, sözcükler, şekiller, sesler, renkler, devinsel uyarımlar soyut kavramlar vb. olabilir) belli işlemlerden sonra (uyaranları alma, duyumları oluşturma, bunları sınıflama, genelleme, çözümlenme ve zihinde canlandırma, yeni bileşimler yapma) belli ürünler (yeni kavramlar, tasarımlar vb.) üretme gücü olarak tasarlanmıştır. O halde yetenek belli bir türdeki uyarımları algılayıp onları işleyerek kavramlar oluşturma ve bunları yeni durumlara uyum için kullanabilme gücü olarak tanımlanabilir.

Araştırmada Akademik Benlik Kavramı Ölçeği (ABKÖ) veri toplama aracı olarak kullanılacağı ve bulgular bu veriler üzerinden değerlendirileceği için burada ABKÖ ile ölçülen 4 yetenek alanından söz edilecektir.

Aşağıda ABKÖ ile ölçülen yetenek türleri tanımlanmıştır (Kuzgun, 2005):

Sözel yetenek: Sözcüklerle akıl yürütebilme, okuduğunu anlayabilme ve düşünceleri sözcükle açık bir biçimde ifade edebilme.

Sayısal yetenek: Sayılarla akıl yürütebilme, sayısal problemleri çözebilme.

Şekil-uzay yeteneği: Şekiller arasındaki benzerlikleri ve farkları görebilme, cisimlerin ve şekillerin döndürüldükleri zaman alacakları durumları göz önünde canlandırabilme.

Göz-el koordinasyonu: Kesme, delme gibi, el ve gözün işbirliği ile yapılabilecek işler yapabilme.

Özel yeteneklerin meslek seçimindeki rolü

Özel yeteneklerin meslekte başarı üzerindeki etkisi özellikle mesleğin, özel yeteneği gerektirme derecesine bağlı görünmektedir (Kuzgun, 2006). Bu alanda yapılan araştırmaları derleyen Super ve Crites (1962) uzay ilişkilerini görebilme gücünün personel ve meslek seçiminde önemli bir yeri olduğunu, saat tamirciliği mesleği ile uzay ilişkileri yeteneği arasında 0.69'luk bir ilişki bulunduğunu belirtmişlerdir.

Uzay ilişkileri yeteneğinin farklı eğitim programlarındaki öğrencilerde farklı sonuçlar verdiğine ilişkin araştırma bulguları vardır. Örneğin mühendislik ve güzel sanatlar öğrencilerinde bu yeteneğin, diğer öğrencilerinkinden daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca yine mühendislik ve güzel sanatlar öğrenimini bitirmekte olan öğrencilerin küçük sınıflardaki öğrencilere göre bu yetenekte daha üstün oldukları görülmüştür. Şekillerin uzayda alacağı biçimleri göz önünde canlandırabilme yani imgeleme gücü ile cisimlerin uzaydaki biçimlerine ilişkin problemlerin çözümünde akıl yürütme gücünü içeren uzay ilişkileri yeteneği her türlü çizim işlerinde, mimarlık ve inşaat mühendisliğinde, diş protez işlerinde, harita ve kadaströ çalışmalarında, makine deseni çizme, makineleri işletme ve onarmada, terzilik, kuyumculuk gibi alanlarda

gerekli bir yetenektir. Bunun yanı sıra mekanik yetenek de meslekte başarı ve doyumunu etkileyen özel yeteneklerden biridir. Mekanik yetenek kavramı, uzay ilişkilerini görebilme, mekanik bilgi ve deneyimlerden oluşan karmaşık bir yetenektir. Uzay ilişkileri yeteneğinde olduğu gibi, mekanik kavrama yeteneğinin de öğretim programı seçme ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Kuzgun, 2006).

Ülkemizde uzay ilişkileri yeteneği ve mekanik yetenek testleri ile okul başarısı arasındaki ilişkiyi araştıran en kapsamlı araştırma 1982 yılında Palaz tarafından yapılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına bakarak meslek üyeliği ile yetenekler arasında oldukça yakın bir ilişki olduğu söyleyebiliriz (Kuzgun, 2000).

Genel yeteneklerin meslek seçimindeki rolü

Genel yetenek her konuda öğrenme için gerekli öğrenme gücünü ifade etmektedir. Ancak bireyler arasında yetenek düzeyi yönünden de farklar olduğuna daha önce işaret edilmişti. O halde genel yetenek kavramı başlı başına yeterli olmamaktadır. Yeteneklerin ölçülmesinde tek ya da çok faktörü ölçen araçların kullanılması konusu oldukça tartışmalıdır. Bazı psikologlar örneğin Guilford, her davranışın farklı bir yetenek ürünü olduğunu savunarak her biri için ayrı araçlar kullanılmasını önerirken bazıları (Merken ve Lehman, 1968) da davranışların birçok faktörün bileşkesi olduğu, yetenekleri ayrı ayrı ve küçük parçalar halinde ölçmek mümkün olsa bile bunun dış ölçütlerini bulmanın kolay olmayacağı görüşündedir. Çünkü yeteneklerle meslekteki başarı arasındaki ilişki pek yüksek değildir ve meslekte başarı zekânın özgül bir yönüne bağlı olmayıp, zekâ yanında daha birçok etmenin etkileşimi sonucunda gerçekleşir. Kısacası, tek bir tip davranış için gerekli olabilecek tek bir yetenek tanımlama girişimleri henüz başarıya ulaşamamıştır. Bunun yerine grup faktörü yaklaşımı ile çeşitli özel yeteneklerin ölçülmesine çalışılmaktadır (Akt: Kuzgun, 2006).

2.2.1.2. İlgiler

İnsanları niteliklerine uygun işlere yerleştirmek amacıyla başlatılan mesleki rehberlik hizmetlerinin etkili bir biçimde yürütülebilmesi için bireyin çeşitli işleri yapabilme gücünün (yeteneklerinin) ölçülmesi kadar, işlerin gerektirdiği faaliyetleri yapmaktan hoşlanma derecesinin yani ilgilerinin ölçülmesi de gerekmektedir.

İlgi belli faaliyetlere isteyerek yönelme, bu faaliyetleri kısıtlayıcı koşullar altında bile başka faaliyetlere tercih etme ve bu faaliyetleri yaparken yorgunluk yerine dinlenmişlik, bıkkınlık yerine devam etme isteği duyma durumlarında, varlığına hükmettiğimiz bir iç uyarıcı olarak düşünülebilir (Kuzgun, 2006).

İlgi türleri

Aşağıda ABKÖ ile ölçülen ilgi türleri tanımlanmıştır (Kuzgun, 2005):

Fen Bilimleri İlgisi: Fen bilimleri ile ilgili konuları öğrenmeye ve fen konuları üzerinde çalışmaya istekli olma.

Sosyal Bilimler İlgisi: Sosyal bilim alanı ile ilgili konuları öğrenmeye ve bu konular üzerinde çalışmaya istekli olma.

Ziraat İlgisi: Bitki (meyve, sebze, tahıl) ve/veya hayvan yetiştirmekten (üretmekten) hoşlanma.

Mekanik İlgisi: Alet ve makineleri çalıştırmaktan ve onarmaktan hoşlanma.

İkna İlgisi: Duygu ve düşünceleri başkalarına iletmekten ve onları etkilemekten hoşlanma.

Ticaret İlgisi: Mal alıp satmaktan, bu yolla kâr elde etmekten hoşlanma.

İş Ayrıntıları İlgisi: Bir yazının küçük ayrıntılarına dikkat edebilme ve hataları düzeltmekten hoşlanma.

Edebiyat İlgisi: Akıcı konuşabilme ve yazabilme, edebi eserleri incelemekten ve edebi eser üretmekten hoşlanma.

Yabancı Dil İlgisi: Yabancı dil öğrenmeye istekli olma ve öğrenebilme.

Güzel Sanatlar İlgisi: Resim, heykel, el sanatları vb. sanat ürünleri yaratmaktan, mevcut eserleri incelemekten hoşlanma.

Müzik İlgisi: Müzik dinlemekten, müzik aleti çalmaktan, müzik parçaları bestelemekten hoşlanma.

Sosyal Yardım İlgisi: Zayıf ve hasta insanlara yardım etmekten hoşlanma.

İlgilerde kararlılık

İlgilerin doğuştan getirilen gizilgüçlerin çıkış alanı olduğu, çevre desteği olduğu sürece gelişeceği göz önüne alındığında ilgilerin kararlı bir özellik olması gerektiği sonucuna varılabilir. Ancak araştırmalar ilgilerin yaş ilerledikçe değiştiğini göstermektedir (Tyler, 1959; Super ve Crites, 1965; Akt: Kuzgun, 2006). İlgilerin devamlılığı ve kararlılığı ilgilerin yaşla değişmesi olgusu ile yakından ilgilidir. Yaş faktöründen ileri gelen değişimler daha çok ergenlikte ortaya çıkmaktadır. Olgunlaşma ile meydana gelen değişimin büyük bölümü 18 yaşa kadar gerçekleşmektedir. Yaş ilerledikçe kişinin ihtiyaçlarında, değer yargılarında ve sosyoekonomik durumunda meydana gelecek değişikliklerin derecesine göre ilgilerde de değişimler olabilir, yaşantılarla yeni ilgiler gelişebilir veya bazı ilgiler körelebilirse de ilgi örüntüsü belli bir yaştan sonra önemli bir değişiklik olmadan devam etmektedir (Kuzgun, 2006).

Ergenlik döneminde bazı gençlerin ilgilerinde gözlenen kararsızlık meslek veya eğitim alanı seçiminde sıkıntı yaratmaktadır. Kararsızlık eğer gencin yeni deneyimler kazanması sonucu yeni yeteneklerini keşfetmesinden ileri geliyorsa bu durumda yapılacak en doğru işlem bireyin belli mesleklere karşı ilgilerini değil *ilgi alanlarını* ölçmektir (Kuzgun, 2006).

İlgiler ve okul başarısı

Bir eğitim ortamında öğrenmenin gerçekleşebilmesinin çeşitli önkoşulları vardır. Bunlardan öğrenenle ilgili koşullar öğrenme gücüne/yeteneğine ve öğrenme isteğine sahip olmaktır. Güdülenme dediğimiz öğrenme isteği öğrenilecek konuların kişinin baskın gereksinimlerine uygun olmasıdır. Öğrencinin derste işlenen konuları merak etmesi, o konularla ilgili daha fazla bilgi edinmek istemesi, o alanda uyarımları kolay alıp işleyebilme gücü ile yakından ilgili bir olgudur. Böyle bir kimse o derse daha çok vakit ayıracak, karşılaştığı güçlükleri yenmenin çarelerini arayacak dolayısıyla başarılı olacaktır (Kuzgun, 2006).

Yüksel (1990) yaptığı araştırmada öğrencilerin algılanmış yetenek, ilgi ve değer algı puanları ile akademik başarı puanları arasındaki ilişkiye bakmış ve öğrencilerin akademik başarı puanı düştükçe yetenek ve ilgi alan algı puanlarının da düştüğü, buna

karşılık değer alan puanlarının düşmediği görülmüştür. Akademik başarı puanı (onluk puan sisteminde) 7 olan öğrencilerin, algılanmış yetenek, ilgi ve değer algı puanları ile akademik başarı puanları arasında hesaplanan korelasyonlardan 0.63 (iş ayrıntıları ilgi), 0.50 (yaratıcılık) ve 0.47'lik (ün sahibi olma) korelasyon kat sayıları 0.05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

Alkan (1993) ise üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, mesleki ilgilerine uygun programlarda okuyan öğrencilerin akademik başarılarının mesleki ilgilerine uygun olmayan programlarda okuyan öğrencilerin başarılarından daha yüksek olduğu ve program değiştirme isteğinin ise daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yaman, Gerçek ve Soran (2008) çalışmalarında öğretmen adaylarının ilgi ve akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Buna göre orta düzeyde mesleki ilgiye sahip toplam 61 öğrenciden 25'i (%41) düşük, 28'i (%46) orta derecede akademik ortalamaya sahipken, 8'i (%13) çok başarılıdır. Yüksek düzeyde ilgiye sahip olan 70 öğrenciden 12'si (%17) düşük, 25'i (%36) orta, 33'ü (%47) çok başarılıdır.

Yukarıda özetlenen araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde yüksek ilgiye sahip öğrencilerin akademik başarılarının da yüksek olacağı söylenebilir. Bir başka ifade ile ilgi yükseldikçe okul başarısı da artar.

İlgi ve yaşantı

İlgilerin devamlılığı ve kararlılığı sorunu ilgilerin yaşla değişmesi olgusu ile yakından ilgilidir. Yaştan ileri gelen değişimler daha çok ergenlikte ortaya çıkmaktadır. Super (1963)'a göre ilgiler çevreyi yansıtmakta ve çevre tarafından değerlendirilmektedir. Eğer bir insanın bir alana ilgisi varsa geçirilen yaşantılar o alana karşı ilgiyi güçlendirmektedir. Eğer bulunduğu alan ilgilerine uygun değilse kişi bir süre sonra daha çok ilgi duyduğu alanlara kaymaktadır (Kuzgun, 2000).

Gwen ve Grater bireylerin kendilerini tanıma dereceleri ile onların ölçülen mesleki ilgilerini doğru tahmin edebilme yetenekleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak üzere EPPS'den yararlanarak yaptıkları araştırmada ilgilerinin farkında olma kendini tanımanın bir yönü olarak düşünülmüş ve kendini tanımayı engelleyen ihtiyaçların ilgileri tanımayı da engelleyeceği hipotezini sınamışlardır. Araştırma bulgularına göre

yaşantılara açık olmanın kendini tanımaya da açık olma sonucu çıkmıştır (Akt: Kuzgun, 2000).

İlgi ve cinsiyet

Kültürler bazı faaliyetleri birinci derecede erkeklere, bazılarını ise erkeklere özgü saymaktadır. Kız ve erkeklerden toplumun beklediği davranışların farklılığı çok küçük yaşlardan itibaren kendini göstermektedir. Kadınların genellikle sanat, müzik, sosyal hizmet, el işleri ve büro işleri, erkeklerin ise bilim, teknik ve yönetimle ilgilenmeleri istenmekte ve çocuk yetiştirilirken gelecekteki ilgi alanlarına uygun faaliyetlere teşvik edilmektedir (Kuzgun, 2000).

Uysal (1971) ve Kuzgun (1982) kız öğrencilerin ikna, sanat, sosyal hizmet ve büro işleri ilgilerinin erkeklerinkinden, erkeklerin mekanik ve bilim ilgilerinin kızlarinkinden üstün olduğunu bulmuşlardır. Kız ve erkeklerin ilgilerinde gözlenen bu farkların daha çok eğitimden kaynaklandığı söylenebilir (Kuzgun, 2006).

Yüksel (1990) lise 1. ve 3. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, kız ve erkek öğrencilerin ilgi alanları arasında fark olduğu, erkek öğrencilerin temel bilim, canlı varlık ilgilerinin kız öğrencilere göre daha yüksek, kız öğrencilerin ise ikna, iş ayrıntıları, edebiyat, güzel sanatlar ve sosyal yardım ilgilerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Pesen, Odabaşı, Bindak ve Kudu (2005), öğretmen adaylarının yetenek ve ilgilerini çeşitli değişkenlere göre incelikleri araştırmada sözel yetenek puan ortalamalarına göre kız ve erkek öğrenciler arasında görülen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($t=2.61$, $p<0.05$). Bu farkın kız öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Aynı durum Sözel yetenek alanına giren sosyal bilimler ilgi alanında da ($t=4.13$, $p<0.01$) elde edilmiştir. Yabancı dil ($t=1.97$, $p<0.05$), ziraat ($t=2.41$, $p<0.05$), edebiyat ($t=3.53$, $p<0.01$) ve sanat ($t=8.13$, $p<0.01$) ilgi puan ortalamaları cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık; yabancı dil, ziraat, edebiyat ve sanat ilgi alanlarında kızlar lehine bulunmuştur. Bu ilgi alanlarının sözel yetenekle bağlantılı olduğu göz önüne alındığında sözel yetenekleri daha yüksek olan kız öğrencilerin bu ilgi alanlarında da daha yüksek puan almaları beklenen bir durumdur. Mekanik ilgi alanı

puan ortalamalarına göre kız ve erkek öğrenciler arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($t=1.61, p>0.05$).

İlgilerin meslek seçiminde rolü

Yetenekler de olduğu gibi ilgiler de bir çalışma alanında doyum sağlamak için gerekli niteliklerdir. Kişilerin ilgilerini daha eğitim yıllarında iken tanımaları, meslek seçerken bu niteliklerini de dikkate almalarında yardımcı olabilir. Bir kimsenin meslek seçme kararını, birinci derecede onun ilgilerine ilişkin benlik kavramı yani ilgilerini algılama ve değerlendirme derecesi kadar ilgilerinin her birine verdiği önem de belirlemektedir (Kuzgun, 2006).

Super (1957)'a göre mesleki olarak seçim yapma ve bir mesleğe girme çabasındaki bireyler ilgileriyle aynı doğrultuda eğitim programlarına girmeye çalışırlar. Eğer bireylerin girdikleri eğitim programı ile ilgileri uyuyorsa programı tamamlamaya, uyuyuyorsa programı bırakmaya eğilimlidirler. Aynı şekilde bireyler ilgileri ile uyumayan mesleklere girerlerse meslek değiştirme eğilimi gösterirler.

İlgiler ve meslek seçimin konusunda ülkemizde ilk çalışmayı yapan Uysal (1971) öğrencilerin ilgileri ile tercihleri arasındaki tutarlılığın yeterli olmadığını saptamıştır. Kuzgun (1982) lise öğrencilerinin ilgi alanları ile tercih ettikleri mesleklerin gerektirdiği ilgi alanları arasında anlamlı ilişkiler saptamış ancak bu ilişkilerin yordamaya olanak verecek (öğrencinin ilgisine bakarak gelecekteki mesleğini kestirmeye yetecek) derecede olmadığını belirlemiştir (Kuzgun, 2006).

Ürüm (1996) araştırmasında 7. ve 8. sınıf öğrencisine sahip olmak istedikleri meslekleri seçme nedenlerini sormuş ve öğrenciler sırasıyla bu meslek hoşuma gittiği için (7. sınıf %71, 8. sınıf %27), kendime uygun meslek olduğu için (8.sınıf %8), ilgi duyduğum bir meslek olduğu için (8.sınıf %8), bu meslekte başarılı olacağıma inandığım için (8. sınıf %8), güzel ve iyi bir meslek olduğu için (8.sınıf %5) yanıtlarını vermişlerdir. Bu sonuçlar meslek seçiminde ilgilerin önemli derecede olmadığını göstermiştir.

Yılmaz (2004)'ın %73'ü alan tercihinin yapmış 9. sınıf öğrencilerinden alan/bölgümlere yönelik mesleki benlik tasarımlarının oluşumuna okul ortamının etkisi üzerine yaptığı incelemede öğrencilerden bir alana yönelmede nelerin ve kimlerin etkili

olduğunu seçeneklerden sıralamaları istenmiştir. Sıralamada ilk sırayı “alanlar hakkında söylenenler” ve ikinci sırayı “ilgi ve yeteneklerim” almıştır. “Başka bir alanı seçersem daha başarılı olurum diye düşündüğünüz oluyor mu?” sorusuna ise öğrencilerin % 52.7’si “evet” yanıtını vermiştir. Bunun nedeni olarak ise öğrencilerin % 29.8’i “alanlar hakkında söylenenler”i işaretlemişlerdir. İkinci sırayı %27.5 ile “ilgi ve yeteneklerim” almıştır. Bunu sırasıyla ders başarılarım (%14.8), diğer (%10.6), ailem (%8.6), öğretmenlerim (%6.3) ve rehber öğretmen (%2.2) izlemektedir.

Bu araştırmada da görüldüğü gibi okullarda alanlara yönelik oluşmuş yaygın inanç, önyargı ve tutumlar nedeniyle kendi yetenek, ilgi, kişilik özellikleri ve beklentisine uygun olmayan alan/bölümleri seçen öğrenciler bir süre sonra yeterli başarıyı gösterememektedirler. Bu öğrenciler diğer arkadaşlarından geri kaldıkları için öz güvenlerini yitirmekte, üniversiteyi kazanmaya yönelik umutları azalmakta ve mutsuz olmaktadır. Ayrıca bu öğrencilerin kendilerinde var olan yetenekler de zaman içinde körelmektedir. Bireyin yetenek ve ilgilerine uygun bir alan/bölüme yönelerek buna uygun öğrenim görmesi, mesleğini bu doğrultuda seçmesi sadece kendini gerçekleştirerek mutlu olmasına değil; aynı zamanda insanlığın ve toplumların kültürel, sosyal, bilimsel, teknolojik ve ekonomik gelişimlerine ve refah düzeylerine de katkı sağlayacaktır (Yılmaz, 2004).

2.2.1.3. Meslek değerleri

İnsan çeşitli ihtiyaçlarını toplumun sağladığı olanaklar ölçüsünde karşılamaya çalışır. Ancak toplumun sağladığı olanaklar ve bu olanaklardan yararlanmada koyduğu kurallar ve sınırlar yüzünden bireyler ihtiyaçlarını ve onları karşılayacak davranış tarzını ve hedeflerini önem sırasına koymak zorundadırlar (Kuzgun, 1998). Bu prestij ve değer sıralaması çeşitli durumlardan kaynaklanabilir.

Değerler ihtiyaçlardan kaynaklanırlarsa da ihtiyaçlarla aynı şeyler değillerdir. Değerler biliş, seçme, onaylama ve etkileme gibi psikolojik süreçleri içeren karmaşık bir kavramdır. Değerler çeşitli tipte iç etkinlikleri de kapsadığı için ilgilere benzer ama kapsam itibarıyla ilgiler daha geniştir. İlgilerle değerleri birbirinden ayırt edebilmek için ilgilerin bir meslek kararının yönünü belirlediğini ve daha çok işin özüne yönelik etkinliğe ilişkin tutumları yansıttığını, değerlerin ise işin özünden sağlanan doyum

yanında bir mesleğin sağlayabileceği diğer doyum kaynaklarının da kişi için taşıdığı önemi yansıttığını söyleyebiliriz (Kuzgun, 1998).

Meslek değerleri hem mesleğin içerdiği etkinlikler hem de o etkinliklerin yapıldığı ortam ve edilen kazançla ilgili doyumları ifade ederken iş değerleri daha çok iş ortamı ile ilgili doyumları ifade etmektedir. Meslek değerleri iç kaynaklı ve dış kaynaklı olarak ikiye ayrılmaktadır.

İç kaynaklı değerler yetenekleri geliştirme, yaratıcılık, ilgi çekici iş etkinlikleri gibi işin özü ile ilgili değerlerdir. Dış kaynaklı değerler ise kazanç, iş güvencesi, takdir, ödül ve benzeri değerlerdir ve iş yerinin koşullarından daha çok etkilenen doyum kaynaklarını oluştururlar. Mesleki yönelimde erkekler kazanç ve güvenceye kızlardan daha fazla, kızlar ise topluma hizmet ve insanlarla bir arada olma değerine erkeklerden daha fazla önem vermektedirler. Mevki ve iktidar sahibi olmaya öğrenciler görünüşte pek az önem vermektedirler buna önem verenler daha çok kırsal kesimlerden gelen öğrencilerdir. Sosyal güvence daha çok başarıları düşük prestijli işlerde çalışan veya kırsal kesimden gelen öğrencilerde gözlenmektedir (Kuzgun, 1976).

Pilavcı (2007)'nin yaptığı araştırma sonuçlarına göre; farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin iş değerleri arasında farklılıklar bulunduğu söylenebilir. Bireylerin seçtikleri meslekler itibarıyla, kariyer beklentileri ve iş değerleri farklılaşmaktadır. Örneğin, yine araştırma sonuçlarına göre *fedakârlık* değerine en çok önemi tıp öğrencileri verirken, *ekonomik kazanç* değerine en çok önemi ise mühendislik fakültesi öğrencileri vermektedir. Tıp öğrencileri işlerinin doğası gereği *insanlara yardım, topluma fayda* gibi ifadelerle yüksek puan vermişlerdir. İktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencileri ise insan ilişkilerini öngören *yönetici ile ilişkiler* değerine en çok önemi vermektedirler.

Bu çalışma sonucunda elde edilen bilgilere göre *başarı* hariç diğer iş değerleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Kız öğrenciler erkeklere göre kariyer seçimlerinde *başarı* değerine daha çok önem vermektedirler.

2.2.2. Sosyal Faktörler

Bu bölümde kişinin meslek gelişimini etkileyen faktörlerden sosyal faktörlere değinilecektir. Sosyal faktörler SED, cinsiyet, aile ilişkileri ve yaş alt başlıklarıyla sunulmuştur.

2.2.2.1. Sosyoekonomik Düzey

Kişiliğin gelişiminde başta ana-baba olmak üzere toplumsal çevrenin çocuğun meslek gelişimi üzerindeki etkisi meslek psikologlarının da ilgi konusu olmaya başladı. Ailenin sosyal ve ekonomik düzeyi ve çocuğu sosyalleştirmede uyguladığı yöntemler üzerinde çeşitli görüşler ortaya atıldı (Kuzgun,2006). Bu yaklaşımları Kuzgun (2006) şu şekilde aktarmıştır:

Psikanalitik yaklaşım: Psikanaliz ekolünden gelen bazı yazarlar, ana baba ile erken çocukluk döneminde geçirilen yaşantıların kalitesinin çocuğun çevresindeki uyarıcılara yaklaşımındaki temel eğilimi belirlediğini, bu eğilimin bilinç dışı olduğunu ve tün davranışları etkilediği gibi meslek tercihlerini de etkilediğini; kısaca meslek seçiminin bilinç dışı güdülerle biçimlenen bir karar olduğunu ileri sürdüler.

Sosyal öğrenme yaklaşımı: Bu yaklaşımdaki yazarlara göre meslek seçimi bilinçli bir karardır ama bu bilincin oluşmasında ana babanın çocuklarına hazırladıkları fırsatların, eğitimde uyguladıkları pekiştirme tekniklerinin önemli rolü vardır. İnsanların hangi alanlarda başarılı olabilecekleri konusundaki inançlarının ana baba ile erken yaşlarda geçirilen yaşantılar sonucunda oluştuğu, bunun da meslek gelişimini biçimlendirdiği görüşündedirler.

Bilişsel/Mantıklı yaklaşım: Bir konuda karar verme davranışının bilgi edinme ve akıl yürütme yönüne önem veren meslek danışmanları insanların çoğunluğunun meslek seçimi sorununa mantıklı yaklaştığını, onlara karar verme becerileri kazandırıldığı takdirde doğru seçim yapacaklarını kabul etmektedirler. Karar kuramcıları olarak anılan bu yazarlar karar verme sürecinin çözümlemesini yapmakta, doğru kararı engelleyen koşulları, kronik kararsızlığın nedenlerini araştırmakta, okullarda çok erken yaşlarda başlatılan kariyer eğitimi programları ile öğrencilere her seçme durumunda gerekli olan seçenekleri inceleme, kendini değerlendirme gibi tutum ve davranışlar kazandırma yöntemleri geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Bir ailenin SED'i, aile reisinin mesleği, geliri, taşınmaz mallar, evin bulunduğu muhit, aile üyelerinin yaşadığı sosyal çevre, toplum içerisindeki sosyal statüleri ile anne babanın eğitim düzeyince belirlenmektedir. Sık olarak kullanılan tek gösterge, babanın mesleğidir (Cengiz, 2006). Lean tarafından geliştirilen eğitimsel tercih teorisine göre ailesinin geliri düzenli ve istikrarlı olan bir çocuğun eğitim konusunda uzun vadeli hedefler oluşturması son derece doğaldır. Aksine babasının ve ailesinin geliri düzenli olmayan bu bakımdan yarın kaygısı içinde olan bir çocuğun kısa yoldan hayata atılması isteği daha baskın bir duygu ve tercih olmaktadır (Akt.Sönmez, 2000).

Kasatura'nın yaptığı bir araştırmada, 144 başarılı ve 144 başarısız öğrencinin "Ailenizin ekonomik imkânları size rahat bir eğitim sağlamaya yeter mi?" sorusuna başarılı öğrencilerden 74'ü evet, 43'ü güçlükle, 27'si hayır cevabını verirken, başarısız öğrencilerden ise 27'si evet, 79'u güçlükle, 38'i hayır cevabını vermiştir. SED'in neden olduğu belirleyici etkenlerin okul başarısı üzerindeki etkisi göz önüne alındığında da başarısız öğrencilerin alt SED'den, başarılı öğrencilerin ise orta ve üst SED'den geldikleri görülmüştür (Akt: Elmacıoğlu, 1998). Ailenin ekonomik sıkıntı çekmesi ve ekonomik sıkıntılarının aile içinde sık sık tartışılması öğrencinin hayata ve geleceğe güvenle bakmasını engellemekte, yarınından korkan kişiler haline getirmekte ve istedikleri ortamlarda ve okullarda öğrenim görmelerini imkânsızlaştırmaktadır. İyi bir sosyal çevrede yaşayan, ailesinin ekonomik sıkıntısı olmayan dolayısıyla da yarınına güvenle bakan öğrenciler ise eğitim başarısı ve olanakları yönünden daha şanslı olmaktadır.

Zor (2006) araştırma bulgularına göre ekonomik seviye arttıkça öğrencilerin Fen bilimleri alanına olan ilgisi de artmaktadır. Burada aile ve çevrenin yönlendirmesi büyük etken olmaktadır. Ekonomik seviye düştükçe iş-ayrıntı alanına olan ilgi artmaktadır. Ekonomik seviyesi yüksek olan öğrenciler, ticaret alanına ilgi duymaktadırlar.

Tumin de eğitim olanaklarının, ana babanın servetine bağlı olduğu ve servetin de eşit olarak dağıtılmadığı bir toplumda nüfusun birçok kesitlerinin kendi yeteneklerini anlama şansını bulamayacaklarını savunmaktadır. Çünkü onlar bir an önce hayata atılmak, para kazanmak ve ailelerine bakmak zorundadırlar. Seçme şansları yoktur. En iyi tercih en kısa süreli eğitimle meslek sahibi olmak ve çalışmaya başlamaktır. O yüzden de sadece bu yönde eğitim veren okullar tercih alanlarını oluşturur. Yetenekli

olduğu, istediği, ilgi duyduğu alanlarda istediği okullarda eğitim almaları ne yazık ki gerçekteşmemektedir (Akt: Tezcan, 1997).

Türkiye genelinde 1950-1985 yılları arasında ilkokulu bitirenlerin %48'i üst eğitime devam edebilmiş ve yarısından çoğu mesleğe yönelmiş, yeterli bir yaygın eğitim görmeden üretim sürecine geçmişlerdir. Buradan da anlaşılabilceği gibi ailenin sosyoekonomik yapısı eğitimin sürekliliğinde oldukça etkin bir rol oynamaktadır. 1993-1994 yılları arasındaki yüzdeler baktığımızda ise ilkokulu bitirenlerin yüzde 65'inin ortaokulu bitirenlerin de yüzde 63'ünün üst eğitime devam edebildiği görülmüştür. Artan bu yüzdeler aradan geçen süre içinde ailelerin sosyoekonomik yapısının iyileştiğini açıkça göstermektedir (Tezcan, 1997).

Cengiz (2006) öğrencilerin orta öğretim kurumu tercihinde etkili olan bazı faktörlerin etki durumunu incelediği araştırma bulgularından ailenin aylık gelir durumuna göre orta öğretim kurumu tercihinde etkili olan bireysel faktörlere bakıldığında, orta öğretim kurumu tercihinde, *sahip olmak istediği meslek*, *ilgi ve yetenekleri*, *okul başarısı*, ailesi üst gelir grubunda olan çocukları daha fazla etkilediği görülmektedir. *Ailesinin ekonomik durumu* ise orta öğretim kurumu tercihinde ailesi alt gelir grubunda olan çocukları daha fazla etkilemektedir. Bu durum ailesinin ekonomik durumunun öğrencinin okul tercihinde, özellikle ailesi alt gelir grubunda olan öğrencileri olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerden Özel Liseler ile Anadolu ve Fen Liselerini tercih eden öğrenci ailelerinin üst gelir grubundan, Genel Liseler ile Mesleki ve Teknik Liseleri tercih eden öğrenci ailelerinin ise alt gelir grubundan olması bu sonucu desteklemektedir.

Yine aynı araştırmada Ailenin aylık gelir durumuna göre okul tercihinde etkili olan orta öğretim kurumlarına ait faktörlere bakıldığında, orta öğretim kurumunun şehir merkezine yakın olması, tercih edilen orta öğretim kurumundan mezun olmanın üniversiteye girişte sağladığı kolaylıklar, ailesi üst gelir grubundan olan öğrencileri daha fazla etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Yüksek öğretimdeki öğrencilerin aile durumları araştırıldığında Ankara'daki yüksek öğrenim kurumlarında okuyan öğrencilerin yüzde 73-83'ü kentli ailelerden, yüzde 11-13'ü kasabalardan, yüzde 6-12'sinin köylerden geldiği ve genel olarak yüksek

öğrenim kurumlarında okuyan çocukların aile gelirlerin de çoğunlukla Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür (Yörükoğlu, 1997).

Toplumsal-ekonomik sınıfların eğitsel başarıya farklı değer verdiğini belirten değer teorisinin en önemli savunucusu Hyman “Farklı Değer Sistemleri” adlı çalışmasında farklı toplumsal sınıfların eğitimi farklı değerlendirdiklerini öne sürmektedir. Bu doğrultuda işçi sınıfı eğitimi belli bir gelir sağlayan, güvenilir bir araç olarak görür, dolayısıyla eğitimden beklentileri çok yüksek değildir. Bunun yanı sıra orta sınıflar için eğitsel başarı kişisel doyum aracıdır. Bu nedenle de orta sınıf çocuklarının eğitimden beklentileri de oldukça yüksektir. Kısaca bir çocuğun eğitime verdiği önem onun toplumsal hayata nereden ve hangi noktadan başladığıyla ilgilidir (Akt: Sönmez, 2000).

Tezcan (1997) da toplumsal sınıflara göre eğitimin farklılık gösterdiğini kabul etmekte ve eğitimin toplumsal sınıflarla ilişkilerini iki nokta etrafında toplamaktadır:

1. Toplumsal sınıf, eğitimin miktarını tayin eder. Ana babanın toplumsal sınıfına göre öğrenciler arasında da eğitimsel farklılaşma vardır.
2. Sınıf farklılaşması, eğitimin tipini, çeşidini de tayin eder.
3. Toplumsal sınıf, ayrıca okul başarısını tayin eden bir öğedir.

Bu ifadeler sonucunda klasik eğitim ile mesleki ve teknik eğitimde farklılaşma, sınıfsal duruma göre belirlenmektedir. Alt sınıflar çocuklarını mesleki ve teknik eğitime göndermektedirler. Bu durum SED’leri incelenen orta ve yüksek öğretimdeki öğrencilerin orta sınıfa mensup olmasıyla da doğrulanmaktadır. Gözlemlere dayalı olarak varılan yargı sonucuna göre sanat enstitüleri, öğretmen okulları, tarım ticaret, imam hatip, ebe okulları, astsubay okulları gibi meslek okullarına devam eden öğrenciler genellikle çiftçi, işçi ve dar gelirli vatandaş çocuklarıdır. Çünkü alt sınıfa mensup bu ailelerin çocukları kısa yoldan hayata atılmak ve bir meslek sahibi olmak kaygısıyla bu okullara yönelmişlerdir. Bu durum A.B.D’ndeki alt sınıf ailelerin çocukları için de geçerlidir. A.B.D’ndeki ticaret ve endüstri kurs ve okullarına dar gelirli ailelerin çocuklarının gittikleri görülmekte olduğu tespit edilmiştir (Tezcan, 1997).

Bekleyiş (2007) araştırmasında ailenin maddi durumunun öğrencinin meslek seçimine etkisini incelemiş ve ailenin maddi durumunun kız öğrencinin %72'sini etkilemezken, erkek öğrencilerin ise; %69'unu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ancak kız öğrencilerin %14'ünün ailesinin maddi durumu, öğrenciyi ekonomik yönde etkileyeceğini eğilimindedir. Bu bulgulara göre; ailenin maddi durumu öğrencileri meslek seçiminde olumsuz etkilemediği söylenebilir.

2.2.2.2. Cinsiyet

Kız ve erkek çocuklar arasında cinsiyeti belirten bedensel farklar dışında, meslek seçimini belirleyen en önemli özellikler olan genel ve özel yetenekler bakımından değişmez ve temel bir fark olup olmadığı psikologların ilgi konusu olagelmıştır. İnsanlar meslekler, meslek üyelerinin özellikleri, çalışma ortamı, kazanç vb. hakkında bazı kavramlar oluşturmaktadır. Bunlar toplumda yaygın olarak benimsenen bir takım kalıp yargılar ve imajlar olabilir. Bu yargılar veya imajlar mesleğin erkek ya da kadına özgü oluşu, saygınlık düzeyi, ilgi ve yetenekler göz önüne alınarak oluşmaktadır. Cinsiyet rol kalıpları kadınların meslek seçeneklerini kısıtlamakta, meslek bilgileri edinmek için girişimde bulunma davranışlarını köreltmektedir. Kız ve erkek çocuklarını yetiştirirken gerek anne babaların gerekse eğitimcilerin geleneksel yapıyı koruyucu bir tutum içinde oldukları görülmektedir (Kuzgun, 2006).

Zor (2006) yaptığı araştırmasında cinsiyet farklılıklarına göre ortaöğretim öğrencilerinin yeteneği olduğu ve ilgi duyduğu meslekleri incelemiş ve ortaöğretimde okuyan kız öğrencilerin yeteneği olan meslek dalları çocuk gelişimi, ticaret, sosyal ve yabancı dil üzerine yoğunlaştığı, ilgi duydukları meslek gruplarının ise giyim ve turizmden oluştuğu sonucuna ulaşmıştır. Ticaret, fen ve sağlığa fazla ilgi duymadıkları gözlenmiştir. Ortaöğretimde okuyan erkek öğrencilerin yeteneği olan meslek dalları çocuk gelişimi, ticaret, giyim ve çiçek-örgü-dokuma üzerine yoğunlaşmış, ilgi duydukları meslek grupları ise matematik, elektrik-elektronik-bilgisayar, ağaç işleri-yapı-kalıpçılık, giyim ve turizmden oluşmuştur. Sağlığa fazla ilgi duymadıkları gözlenmiştir. Bu araştırma sonucunun da gösterdiği gibi ilgilerin cinsiyete göre farklılaşmaktadır.

2.2.2.3. Aile ilişkileri

Literatür gözden geçirildiğinde, aile ile ilgili olarak yapılan betimsel çalışmalarda kişiler arası iletişimin önemi ortaya çıkmaktadır (Amato, 1989). Ayrıca anne-baba çocuk ilişkisi ile çocuğun okuldaki başarısı arasında ilişki olduğunu gösteren birçok araştırma bulgusu vardır. Yapılan çalışmalarda anne-babalar tarafından verilen destek ya da baskının çocuğun sosyal yeterliliği üzerinde etkilerinin olduğu belirtilmektedir. Olumsuz aile tutumları, sağlıklı bir gelişim kaynağı olabilir. Ana-baba tutumlarının özellikle çocukla daha uzun beraber olan anne tutumunun çocukluktan başlayarak, benlik yapısının gelişmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir (Baumrind, 1968; Maccoby ve Martin, 1983; Akt: Demiriz ve Öğretir, 2007).

Ailedeki güvenli ilişkilerin ve anne-babaya bağlanmanın çocukların merak ve araştırma davranışlarının kökünde yatan önemli değişkenler olduğu belirtilmektedir (Ainsworth, 1989).

Bilgin (1990), meslek kararını kendi başına veremeyen, ailelerine gereğinden fazla bağımlı olan lise öğrencilerine, meslek kararı verirken bağımsız davranabilme becerisi kazandırmada grup rehberliğinin ve grupla psikolojik danışmanın etkili olduğunu saptamıştır.

Mesleki karar verme sürecinde öğrenci meslekleri araştırırken ailesinin yardım ve desteğine ihtiyaç duyabilir. Anne babaların çocuk yetiştirme konusundaki tutumları çocukları ile ilgili kararların alınmasında çocukla kurdukları iletişimin niteliğinin belirlenmesinde önemli bir belirleyici olabilir. Anne baba çocuğuna mesleki karar verme konusunda koruyucu tutum sergilemeleri durumunda çocuğun mesleki karar verme sürecindeki bilgi toplama, tecrübe kazanma, motivasyon konularında çocuğa aşırı müdahale bulunarak çocuklarının kendilerini keşfetmesine engel olabilirler. Bu durum çocuklarının özgüven geliştirmesine de engel oluşturabilir. Çocukla ilgili her konuyu öğrenip çocuğa kendileri aktarırlar. Bu tutumlarla karşı karşıya kalan çocuk girişimci olamaz, bağımsız davranamaz en önemlisi de gizilgüç ve potansiyellerini ortaya koyamaz (Kulaksızoğlu, 2004; Özen, 2001).

Anne baba çocuğuna mesleki karar verme konusunda otokratik tutum sergilerler ise çocuğun mesleki karar verme sürecindeki kendi kişisel özelliklerini tanıma sürecinde kararsızlık yaşamalarına neden olabilirler. Çünkü ailenin beklentileri ile çocuğun beklenti ve ihtiyaçları birbirinden farklı olabilir ve bunların çelişmesi durumunda çocuk kararsızlığa düşebilir. Ayrıca otokratik tutum sergileyen ailelerin bu süreçte kontrolü daha çok ellerinde bulundurmak istemeleri ve çocuğun kendi istekleri dışına çıkmaması için baskı yapmaları beklenen bir davranıştır. Bu nedenle otokratik tutum sergileyen ailelerinin çocukları sürekli korku ve endişe içerisinde yaşarlar (Özen, 2001).

Anne babaların çocuklarına demokratik tutum sergilemeleri halinde çocukta özerklik gelişir. Çocuk kendini bulunduğu ortamlarda daha rahat hisseder, duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilir, özgüveni artar, iletişim becerisi gelişir, karar verme stratejilerini etkin kullanmaya başlayabilir, sorumluluk duygusu gelişebilir ve en önemlisi de potansiyellerinin farkına vararak kendini gerçekleştirme fırsatı yakalayabilir (Kulaksızoğlu, 2003; Özen, 2001; Yıldırım, 2006). Bu olumlu özelliklerde çocuğun mesleki karar verme sürecindeki bilgilere ve bilgi kaynaklarına ulaşmada, mesleki karar verirken ortaya çıkan motivasyon kaybının önlenmesi ve bireyin gizilgüç ve potansiyellerinin farkına varmasında önemli rol oynar.

Çocuklarının mesleki karar verme sürecine yardımcı olmak isteyen aileler, çocuklarının beden gelişimi, sağlık durumu, yetenekleri, ilgileri, kişilik özellikleri, hedefleri, benlik tasarımı, hangi becerilerde (sosyal beceri, iletişim becerisi, problem çözme becerisi gibi) güçlü hangi becerilerde zayıf olduğunu iyi bilmelidirler. Bu beceriler aile tarafından iyi bilindiği zaman çocuklarının eğitim aracılığıyla neler yapabileceklerini daha iyi tahmin edebilirler. Böylece aileler çocuklarını daha başarılı olabilecekleri ve çocuklarının yetenek ve ilgilerine uygun mesleklere yönlendirilmesinde destek olabilirler (Bacanlı, 1999; Bilen, 2004; Kulaksızoğlu, 2003; Öğülmüş, 2001; Özen, 2001; Selçuk, ve Güner, 2000; Ültanır, 2003; Yıldırım, 2006).

Bekleyiş (2007) öğrencilerin ailelerinin meslek seçimine bakısı, seçtikleri meslek ile ilgili araştırma ve inceleme yapmalarını ve meslekler konusunda birlikte araştırıp tartışarak karar vermeleri seklindedir. Ailelerin yüksek öğretim konusundaki düşünceleri ise, yüksek öğretimin ekonomik rahatlık sağlayacağı düşüncesi nedeniyle çocuklarının mutlaka bir üniversite okumaları gerektiğine inanmaktadırlar. Ailenin

meslek seçiminde değer verdiği kriterler ise çocuklarının seçtikleri mesleklerde kendilerine sağlayacağı ekonomik imkânları, ilgi ve yeteneklerini ön planda tutarak seçim yapmalarıdır. Ailenin meslek seçiminde sağladığı imkânlar çocuklarını üniversiteye hazırlık kursuna gönderdikleri, özel ders aldırabildikleri, çocuklarının meslek seçimlerin de onlara güvendikleri ve çocuklarına meslek seçiminde yardımcı oldukları görülmüştür.

2.2.2.4. Yaş

Meslek seçiminin yalnızca belirli bir anda gerçekleşen bir olay değil, çocukluktan ergenliğe, oradan da erken yetişkinliğe kadar uzanan dönemi kapsayan bir gelişim süreci olduğuna önceki bölümlerde değinilmişti. Meslek seçimi, meslek gelişimi sürecinin en önemli aşamasıdır. Her gencin, belli bir dönemde, ileride icra edeceği mesleğini belirlemesi beklenir. Super'ın araştırma dönemi adını verdiği 14-24 yaş diliminin ilk yılları kişinin ilgilerini, yeteneklerini ve değerlerini tanıdığı ve benlik tasarımını geliştirdiği bir dönemdir. Bu dönemde gencin, meslek alanları arasında bir veya bir kaçına yönelerek meslek tercihlerini billurlaştırması beklenir. Genellikle 14-18 yaşları kapsayan bu dönemde genç meslekleri, düzey ve alanlarını dikkate alarak incelemekte, birçoklarını eleyerek seçenek sayısı azaltmaktadır. Bu dönemde genç genellikle bir veya birkaç meslek alanına yönelmekte ama henüz spesifik bir meslek adının belirlenmesi beklenmektedir. Tercihler başlangıçta çok genel ve bulanık olabilir. Ancak genç, gerek kendisi ve gerekse çevresi hakkında bilgileri arttıkça, eğilimlerini daha doğru olarak değerlendirecek ve daha gerçekçi tercihler formüle edebilecektir. Bundan sonra genç, yöneldiği meslek alanı veya alanları içinden tek bir meslek seçme durumundadır. Bu aşamaya belirleme dönemi denir ve yaklaşık 18-21 yaşları kapsar (Kuzgun, 1987).

Strong ilgilerin küçük yaşlarda çok geniş ve belirsiz olduğunu ve yaş ilerledikçe daha sınırlı ve kararlı hale geldiğini ifade etmektedir. Strong çeşitli yaş gruplarında ilgilerdeki değişimleri incelemiş ve 15-25 yaş grubunda ilgilerin toplam sayısının fazla olduğunu, 25-55 yaş grubunda sayının azaldığını ve ilgilerdeki değişimin en çok 15-25 yaş arasında olduğunu, buna karşılık 25-55 yaş grubunda en az değişme görüldüğünü bulmuştur (Akt: Sayın, 2000).

Zor (2006)'un araştırmasında Şekil-Uzay yetenek alanı 18 ve üstü yaş grubunda biraz daha fazladır, bu da öğrencilerin yaşı arttıkça psikomotor becerileri ile orantılı Şekilde gelişmektedir. Sözel yetenek 16 yaş grubunda fazla olup, yaş arttıkça sayısal yeteneğin geliştiği gözlemlenmektedir. 18 ve üstü yaş grubu öğrencilerinin ticarete olan ilgisi dikkat çekmektedir. Öğrencilerin yaş ilerledikçe, hayata atılma ve geçim Őartlarını düşünme, biran önce zengin olma hayali Ticaret alanına olan ilgiyi arttırmaktadır. Yaş ilerledikçe öğrencilerdeki sosyal yardım ilgisi gelişmekte, bununla ters orantılı olarak yabancı dil alanına olan ilgi azalmaktadır. İkna ilgisinin yaşa bağımlı olmadığı açıkça söylenebilir. 17 yaş grubu öğrencileri ergenlik çağının en zirve noktasında olmaları, psikolojik yönden karmaşık yapıya sahip olmaları, öğrencileri ilgi ve yetenek puanları arasındaki ilişkiyi bozmaktadır. 18 ve üstü yaş grubu öğrencilerinin, ergenlik çağından yavaş yavaş kurtulmaları, hayatı artık pembe gözlükle değil, gerçek gözlüklerle görmeye başlamaları ilişkiyi ($r=0,5009$) arttırmaktadır.

Pilavcı (2007)'nin araştırmasında farklı yaş gruplarının iş değerleri ile ilişkisi incelenmiş ve 18-22 yaş arasındaki öğrencilerin *fedakârlık* değerine daha çok önem verdiği, 23-27 yaşlardaki öğrencilerin ise daha çok *ekonomik kazanç* ve *yönetici ile ilişkiler* değerlerine önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin yaşları ilerledikçe staj ve yarı zamanlı işler ile edindikleri tecrübeleri artarken, kariyer tercihleri daha belirgin hale gelmektedir.

Bu bilgiler ışığında meslek seçimi etkileyen ilgi, yetenek ve mesleki değerlerin yaş ilerledikçe değiştiği belirli bir gelişim süreci içinde Őekillendiđi açıktır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve elde edilen verilerin istatistiksel analizi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada var olan durumu betimleme amacıyla tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmaya katılacak öğrencilerin, araştırmanın bağımsız değişkenlerinden olan cinsiyet, yaş ve algıladıkları SED’i belirlemek için araştırmacı tarafından hazırlanmış “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmaya katılacak öğrenciler Meryem Mustafa Ege İlköğretim Okulu, Cengiz Topel İlköğretim Okulu, Şahinevler İlköğretim Okulu, Türk Eğitim Derneği Koleji (TED)’ne devam eden öğrencilerden belirlenmiştir. Adları verilen ilköğretim okullarından, okul yöneticilerinin ölçek uygulamasına izin verdiği uygulama günü, sınıfında bulunan toplam 621 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere uygulanan ölçme araçlarının değerlendirilmesi sonucunda veri kaybı olması nedeniyle araştırma grubu 493 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilere veri toplama araçları Rehber Öğretmenleri tarafından uygulanmıştır.

Araştırma grubundaki öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımları ve yüzdeleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları ve Yüzdeleri

	SINIF DÜZEYLERİ						TOPLAM	
	İlköğretim 6.Sınıf		İlköğretim 7.Sınıf		İlköğretim 8.Sınıf			
CİNSİYET	n	%	n	%	n	%	n	%
Erkek	105	16,91	106	17,07	72	11,59	283	45,57
Kız	126	20,29	124	19,97	88	14,17	338	54,43
TOPLAM	231	37,2	230	37,04	160	25,76	621	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma grubundaki öğrencilerden 6.sınıfta öğrenim gören 231 (%37,2) öğrencinin 105’i (%16,91) erkek, 126’sı (%20,29) kız öğrenci, 7.sınıfta öğrenim gören 230 (%37,04) öğrencinin 106’sı (%17,07) erkek, 124’ü (%19,97) kız öğrenci ve 8.sınıfta öğrenim gören 160 (%25,76) öğrencinin 72’si (%11,59) erkek, 88’i (%14,17) kız öğrencidir.

Araştırma grubundaki kız ve erkek öğrencilerin SED’ e göre dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Grubundaki Kız ve Erkek Öğrencilerin SED’ e Göre Dağılımları

SED	CİNSİYET		TOPLAM
	KIZ	ERKEK	
Alt	91	73	164
Orta	121	84	205
Üst	126	126	252
TOPLAM	338	283	621

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırma grubundaki 338 kız öğrenciden 91’i alt, 121’i orta, 126’sı ise üst SED aileden geldiklerini belirtmişlerdir. 283 erkek öğrenciden 73’ü alt, 84’ü orta, 126’sı üst SED aileden geldiklerini belirtmişlerdir.

Araştırma grubundaki 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerin ve SED’ e göre dağılımları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Grubundaki 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerin SED’ e Göre Dağılımları

SED	SINIF DÜZEYLERİ			TOPLAM
	6. sınıf	7. sınıf	8. sınıf	
Alt	56	70	38	164
Orta	75	76	54	205
Üst	100	84	68	252
TOPLAM	231	230	160	621

Tablo 3’te görüldüğü üzere araştırma grubundaki 231 6.sınıf öğrencisinin 56’sı alt, 75’i orta, 100’ü ise üst SED aileden geldiklerini belirtmişlerdir. 230 7.sınıf öğrencisinin 70’i alt, 76’sı orta, 84’ü üst SED aileden geldiklerini belirtmişlerdir. 160 8.

sınıf öğrencisinin 38'i alt, 54'ü orta, 68'i ise üst SED aileden geldiklerini belirtmişlerdir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verilerin toplanmasında Çocuklukta Kariyer Gelişimi Ölçeği; ÇKGÖ (Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007), Akademik Benlik Kavramı Ölçeği; ABKÖ (Kuzgun, 2005) kullanılmıştır. Ayrıca öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyleri ve algıladıkları SED'i tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Aşağıda bu ölçme araçları hakkında bilgi verilmiştir.

3.3.1. Çocuklarda Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ):

Öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerini belirlemek için Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Bacanlı, Özer ve Sürücü (2006) tarafından yapılan "Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ)" kullanılmıştır. ÇKGÖ'nin teorik temeli Super'ın (1990) çocuklukta kariyer gelişimi modeline dayandırılmıştır. ÇKGÖ toplam 52 maddeden oluşan 3'lü likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin 8 alt boyutu vardır. Ölçekten alınan yüksek puan kariyer gelişimi düzeyinin yüksek, düşük puan düşük olduğunu göstermektedir.

Türkçe ÇKGÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek için $n = 2500$ ilköğretim öğrencisinden (4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflardaki) elde edilen verilere açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. Her iki analiz sonuçları da ÇKGÖ'nün orijinali gibi sekiz alt faktörden oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu sekiz faktörlü yapı hem ölçeğin dayandırıldığı teorik modelle (Super, 1990) hem de orijinal ÇKGÖ'nün yapısı ile uyum göstermiştir.

ÇKGÖ'nün faktörleri; *planlama*: çocukların geleceği planlamalarının önemini içeren 11 maddeden, *benlik kavramı*: benlik bilgisinin farkındalığını değerlendiren 6 maddeden, *bilgi*: meslekler hakkındaki bilgileri kullanmayı ve önemini farkında olmayı içeren 6 maddeden, *ilgiler*: çocukların hoşlandıkları etkinliklerin farkında olmalarını içeren 6 maddeden, *denetim odağı*: çocukların yaşamlarında karşılaştıkları olaylara ilişkin içsel kontrollerini değerlendiren 7 maddeden, *merak/araştırma*: çocukların okulda ve oyunlarındaki merak veya araştırma davranışlarını içeren 7 maddeden, *anahtar figürler*: çocukların rol modellerini yani kime benzemek

istediklerini içeren 5 maddeden, *zaman perspektifi*: çocukların içinde buldukları anı geleceklere nasıl yansıttıklarını içeren 4 maddeden oluşmaktadır.

ÇKGÖ'nün Güvenirlik Çalışmaları

ÇKGÖ'nin Türkçe formunun güvenilirliğini belirlemek için Cronbach'ın Alpha katsayısı ile ölçeğin tümü ve alt ölçeklere ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Türkçe ÇKGÖ'nin tümü ve alt ölçekleri için Cronbach Alpha değerleri sırasıyla; ölçeğin tümü ($\alpha = .78$), bilgi ($\alpha = .64$), merak/araştırma ($\alpha = .60$), ilgiler ($\alpha = .64$), denetim odağı ($\alpha = .76$), anahtar figürler ($\alpha = .49$), zaman perspektifi ($\alpha = .65$), planlama ($\alpha = .81$) ve benlik kavramı ($\alpha = .73$) bulunmuştur. Ayrıca ÇKGÖ'nün güvenilirliği için testin tekrarı tekniği ile ÇKGÖ'nün tümüne ve alt ölçeklerine ilişkin kararlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bunun için $n=107$ (60 kız, 47 erkek) öğrenciye 2 hafta ara ile ÇKGÖ uygulandı. Birinci ve ikinci uygulamaya ilişkin korelasyon değerleri sırasıyla ÇKGÖ toplam puan ($r=.681$, $p<.001$), bilgi ($r=.513$, $p<.001$), merak ($r=.640$, $p<.001$), ilgiler ($r=.341$, $p<.001$), denetim odağı ($r=.386$, $p<.001$), anahtar figürler ($r=.497$, $p<.001$), zaman perspektifi ($r=.430$, $p<.001$), planlama ($r=.659$, $p<.001$) ve benlik kavramı ($r=.319$, $p<.001$)'dir. Türkçe ÇKGÖ'nün geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgular bu ölçeğin doyurucu geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir.

3.3.2. Akademik Benlik Kavramı Ölçeği –ABKÖ (Kuzgun, 2005)

Ortaokul son sınıf öğrencilerinin lise türü veya çıraklık eğitim alanı, lise 11. sınıf öğrencilerinin alan seçerken yetenek ve ilgilerini daha ayrıntılı olarak değerlendirmelerine yardımcı olmak amacı ile Kuzgun (2005) tarafından hazırlanmıştır. ABKÖ 4 yetenek ve 11 farklı ilgiyi ölçen, 170 maddeli, 4'lü derecelmeli likert tipi bir ölçektir. ABKÖ'nün teorik temeli, Rogers (1959)'ın "Benlik" ve Super (1963)'ın "Öz Kavramı Sistemi"ne ilişkin görüşlerine dayanılarak geliştirilmiştir. Öz ya da Benlik Kavramı, bir anlamda kişinin çok çeşitli özellikler yönünden kendini değerlendirmesidir. Bir kimsenin, özellik sayısı kadar öz benlik kavramı vardır ve öz kavramları, "Öz Kavramı Sistemi" olarak örgütlenmektedir (Super, 1963). Öz kavramı olarak adlandırdığımız da aslında öz kavramları sistemidir. Öz kavramı, davranışlarımızın yönünü belirleyen bir çerçeve oluşturur. Yani insan, özüne ilişkin olarak kendine atfettiği değerlere göre belli bir davranış tarzını benimser veya

benimsemez. Bazı hedeflere yönelme, bazılarında kaçınma davranışlarının gerisinde kişinin kendine ilişkin değerlendirmeleri yatmaktadır (Kuzgun, 2005).

ABKÖ Maddelerinin Denenmesi:

ABKÖ farklı SED'den 511 ortaokul III. Sınıf ve 531 lise I. Sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Önce her alt ölçekteki maddelerden elde edilen puanların, toplam puanla ilişkisine bakılmış ve korelasyon katsayıları 0.30'un altında olan maddeler altmıştır. Böylece elde 16 özelliği ölçen 170 madde kalmıştır. Madde toplam korelasyonları incelendiğinde en düşük ortanca katsayısının 0.38 (ayrıntıya ilgi) en yüksek katsayının ise 0.56 (mekanik ilgi) olduğu görülmüştür.

ABKÖ ile ölçülen özellikler aşağıda yer almaktadır (Kuzgun, 2005):

Sözel yetenek: Sözcüklerle akıl yürütebilme, okuduğunu anlayabilme ve düşünceleri sözcüklerle açık bir biçimde ifade edebilme.

Sayısal yetenek: Sayılarla akıl yürütebilme, sayısal problemleri çözebilme.

Şekil-uzay yeteneği: Şekiller arasındaki benzerlikleri ve farkları görebilme, cisimlerin ve şekillerin döndürüldükleri zaman alacakları durumları göz önünde canlandırabilme.

Göz-el koordinasyonu: Kesme, delme gibi, el ve gözün işbirliği ile yapılabilecek işler yapabilme

Fen Bilimleri İlgisi: Fen bilimleri ile ilgili konuları öğrenmeye ve fen konuları üzerinde çalışmaya istekli olma.

Sosyal Bilimler İlgisi: Sosyal bilim alanı ile ilgili konuları öğrenmeye ve bu konular üzerinde çalışmaya istekli olma.

Ziraat İlgisi: Bitki (meyve, sebze, tahıl) ve/veya hayvan yetiştirmekten (üretmekten) hoşlanma.

Mekanik İlgisi: Alet ve makineleri çalıştırmaktan ve onarmaktan hoşlanma.

İkna İlgisi: Duygu ve düşünceleri başkalarına iletmekten ve onları etkilemekten hoşlanma.

Ticaret İlgisi: Mal alıp satmaktan, bu yolla kâr elde etmekten hoşlanma.

İş Ayrıntıları İlgisi: Bir yazının küçük ayrıntılarına dikkat edebilme ve hataları düzeltmekten hoşlanma.

Edebiyat İlgisi: Akıcı konuşabilme ve yazabilme, edebi eserleri incelemekten ve edebi eser üretmekten hoşlanma.

Yabancı Dil İlgisi: Yabancı dil öğrenmeye istekli olma ve öğrenebilme.

Güzel Sanatlar İlgisi: Resim, heykel, el sanatları vb. sanat ürünleri yaratmaktan, mevcut eserleri incelemekten hoşlanma.

Müzik İlgisi: Müzik dinlemekten, müzik aleti çalmaktan, müzik parçaları bestelemekten hoşlanma.

Sosyal Yardım İlgisi: Zayıf ve hasta insanlara yardım etmekten hoşlanma.

Güvenirlilik

ABKÖ'nün güvenirliliği iç tutarlık katsayısı hesaplanarak belirlenmiş ve en yüksek değer alfa değeri 0.86 (mekanik), en düşük değer ise 0.73 (şekil-uzay yeteneği ve ziraat ilgisi) olarak bulunmuştur. Ortanca alfa değeri 0.76'dır. Bu değerler madde sayısı az olan kendinin anlatma türünden ölçme araçları için yeterli sayılabilecek değerlerdir.

Geçerlik

ABKÖ'nün geçerliliği şu yöntemlerle sınanmıştır:

1. Akademik (öz) benlik kavramının yetenek düzeyi ile ilişkili olması nedeni ile bireylerin akademik yetenek düzeyleri yükseldikçe kendilerini hiç değilse akademik nitelikler yönünden daha iyi olarak algılamaları beklenir.

Bu düşünceden hareketle, öğrencileri seçme sınavı ile alan (TED Ankara Lisesi ve Yüce Fen Lisesi) öğrencileri “Üst Yetenek Grubu” olarak tanımlanmış ve bu öğrencilerin ABKÖ puan ortalamaları, normal devlet liseleri öğrencilerinininki ile karşılaştırılmış, üst yetenek gurubundaki öğrencilerin genel yeteneği oluşturan 3 yetenek (Sözel, Sayısal ve Şekil-uzay yetenekleri) alt ölçeklerinde aldıkları puan ortalamalarının normal yetenek gurubundakilerden büyük ve aradaki farkın sırası ile 0.05, 0.01 ve 0.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür.

Üst yetenek gurubundaki öğrencilerden fen bilgisi ve yabancı dil ilgi alanlarında da normal yetenek gurubundakilere göre daha yüksek puan ortalamaları elde edilmiştir. Buna karşılık normal yetenek gurubundaki öğrencilerden ziraat, sosyal bilimler, ticaret, ayırntı, edebiyat, güzel sanatlar ve sosyal yardım ilgi ölçeklerinde üst yetenek gurubundakilere göre daha yüksek puan ortalamaları elde edilmiştir.

2. Yaş ilerledikçe akademik bilgi ve deneyim artmakta olduğundan ilköğretim 8. ve lise 1. sınıfların akademik benlik kavramları arasında, lise 1. sınıftakiler lehine farklar olacağı beklenmiştir. Yeteneklerin ve ilgilerin eğitim ve deneyimle gelişeceği yolundaki bu beklenti ile ilköğretim 8. ve lise 1. sınıf öğrencilerininin ABKÖ puan ortalamaları karşılaştırılmıştır.

Buna göre sözel, sayısal ve şekil-uzay yetenekleri ile ikna, mekanik ve yabancı dil ilgi alanlarında lise 1.sınıf öğrencilerininin puan ortalamaları, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinininkinden, ziraat, güzel sanatlar ilgi alanlarında ise ilköğretim öğrencilerininin puan ortalamalarının lise öğrencilerinininkinden daha büyük ve aradaki farkların sözel yetenek ve yabancı dil ilgisinde 0.05, ziraat ve mekanik ilgi alanlarında 0.01, diğerlerinde 0.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu ilgi ve yeteneklerin eğitim ve deneyimle geliştiği yolundaki araştırma bulguları ile tutarlı olduğu görülmüştür.

3. Kız ve erkek öğrencilerin yetenek ve ilgi örüntülerinin farklı olduğu, bunun da bu iki gurubun farklı sosyalleşme süreçlerinden geçmiş olmalarından kaynaklandığı konusunda elde edilen pek çok araştırma bulgusu mevcuttur. Bu gerçeğin, ABKÖ bulgularına ne ölçüde yansıtıldığını gösteren ve 520 kız ve 622 erkek öğrenciden elde edilen bulgular şu şekildedir:

Kızların sözel yetenek, sosyal bilim, ikna, ayrıntı, yabancı dil, edebiyat, müzik, güzel sanatlar ve sosyal yardım ilgi ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamalarının erkeklerinkinden, erkeklerin sayısal, şekil-uzay, göz-el koordinasyonu yetenekleri, fen bilimleri, mekanik ve ticaret ilgi ölçeklerinden aldıkları puan ortalamalarının kızlarınkinden büyük olduğu ve farkların göz-el koordinasyonu ve ikna ölçeklerinde 0.01, diğerlerinde 0.001 düzeyine anlamlı olduğu görülmüştür. Sadece ziraat ilgi ölçeğinde iki grup arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgular kız ve erkeklerin ilgi ve yetenekleri konusunda daha önce yapılan araştırma bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

ABKÖ'nün güvenilirlik ve geçerlik düzeyinin yeterli olduğunu gösteren bu bulguların elde edilmesi üzerine, 1142 kişiden elde edilen puanlara dayanarak, kızlar ve erkekler için ayrı ayrı olmak üzere yüzdelik puanlar çıkarılmıştır. Kız ve erkek öğrencilerin ABKÖ alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalamaları, standart sapmaları ve farklara ilişkin t değerleri bulunmuş ve norm tablosu çıkarılmıştır (Kuzgun, 2005).

3.3.3. Kişisel Bilgi Formu:

Öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi ve algıladıkları SED hakkında bilgi edinebilmek için araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Hazırlanan bu form EK-1.'de verilmektedir.

3.4. Verilerin Çözümlemesi

Bu araştırmanın verileri SPSS 13.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan İlköğretim II. kademe öğrencilerinin ilgi, yetenek, cinsiyet, sınıf düzeyi ve algılanan SED'lerinin birlikte kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını belirlemek için verilere *bloklar arası hiyerarşik blok içi stepwise (adımsal) regresyon analizi* uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu araştırmada cinsiyet (kız ve erkek), sınıf düzeyi (6., 7. ve 8. sınıf), SED (düşük, orta ve yüksek), yetenek (sözel, sayısal, şekil-uzay, göz-el koordinasyonu), ilgi (fen bilimleri, sosyal bilim, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik, sosyal yardım) yordayıcı değişkenlerdir. ÇKGÖ'nün tümünden ve ÇKGÖ'nün merak/araştırma, planlama, benlik kavramı, bilgi, ilgiler, denetim odağı, anahtar figürler ve zaman perspektifi alt ölçeklerinden alınan puanlar ise yordanan değişkenlerdir. Araştırmada verilere *bloklar arası hiyerarşik blok içi stepwise regresyon analizi* uygulanmıştır. Analiz sonuçları tablolar halinde verilmiştir. Tablolarda modele ilişkin çoklu korelasyon katsayıları (R), çoklu belirtme sayıları (R^2), modele ilişkin regresyon katsayıları (β), ile son model için F değerleri ve önem düzeyleri bulunmaktadır. Tabloların altında modele ilişkin regresyon eşitlikleri yer almaktadır.

Analiz sürecinin ilk basamağında birinci blok cinsiyet, SED ve sınıf düzeyi gibi demografik değişkenlerden oluşturulmuştur. İkinci blok yetenek alanları (sözel, sayısal, şekil-uzay, göz-el koordinasyonu) değişkenlerden oluşturulmuştur. Üçüncü blok ise ilgi alanları (fen bilimleri, sosyal bilim, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik, sosyal yardım) değişkenlerinden oluşturulmuştur.

İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin ÇKGÖ, ABKÖ değişkenlerine ilişkin korelasyon değerleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin ÇKGÖ, ABKÖ, Cinsiyet, SED, Sınıf Düzeyi Değişkenlerine İlişkin Korelasyonlar

	(2)	(3)	(4)	(5)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	16	(17)	(18)	(19)	(20)	(21)	(22)	(23)	(24)	(25)	(26)	(27)	(28)	(29)	(30)	(31)	(32)	(33)	
Demografik Değişkenler	Çarşet(1)	.000	-.007	.009	.013	.065	-.073	.141***	-.159***	-.010	.010	-.098*	.036	.013	.057	-.211***	-.016	-.202***	.076	.111**	.202***	.124**	.116**	.154***	.188***	.119**	.070	.049	.007	.141***	-.047	.125**
	6.sınıf(2)		-.591***	-.454***	-.037	-.011	.043	-.010	.114**	-.014	.076	.139**	.025	-.007	.051	.056	.087*	.020	.109**	.128**	.140**	.166***	.039	-.019	.024	-.010	.013	-.072	.076	-.116**	.034	.052
	7.sınıf(3)			-.451***	.066	.001	-.060	.039	-.064	.026	.082*	-.029	-.053	.073	.013	-.054	-.055	.054	.006	-.080*	-.041	-.071	-.021	.023	.044	.017	-.050	-.022	-.037	.028	.036	-.006
	8.sınıf(4)				-.032	.011	.019	-.032	-.055	-.013	-.174***	-.123**	.030	-.073	-.071	-.001	-.037	-.082*	-.126**	-.054	-.110**	-.104*	-.020	-.004	-.075	-.008	.042	.103*	-.043	.097*	-.077	-.051
	Dışık SED(5)					-.421***	-.495***	-.138**	-.162***	-.125**	-.116**	-.108**	.045	-.097*	-.077	.047	.009	.011	.071	.069	.063	-.017	.033	-.160***	-.024	-.068	-.159***	-.092*	-.188***	-.119**	-.149***	-.151***
	Öta SED(6)						-.580***	.140**	.070	.110**	.122**	.167***	.149***	.213***	.072	.045	.130**	.068	.051	.151***	.089*	.075	.122**	.162***	.169***	.078	.118**	.119**	.116**	.066	.064	.121**
	Yüksık SED(7)							-.010	.079	.006	-.013	-.063	-.183***	-.117**	.001	-.085*	-.133**	-.075	-.113**	-.206***	-.142***	-.056	-.146***	-.011	-.141***	-.013	.030	-.032	.057	.044	.072	.020
Yetenekler	Sızıl(8)							.445***	.510***	.500***	.558***	.556***	.512***	.523***	.176***	.342***	.300***	.506***	.503***	.323***	.391***	.459***	.354***	.316***	.246***	.285***	.203***	.217***	.116**	.189***	.137**	
	Sızıl(9)								.553***	.463***	.559***	.380***	.385***	.403***	.264***	.399***	.445***	.416***	.247***	.115**	.240***	.303***	.267***	.231***	.197***	.227***	.143***	.143***	.088*	.179***	.088*	
	Şşıl-Uzay(10)									.654***	.557***	.437***	.435***	.397***	.316***	.434***	.508***	.402***	.250***	.244***	.250***	.322***	.232***	.163***	.132**	.223***	.142***	.145***	.125**	.177***	.094*	
	Göz-Elkoo(11)										.557***	.487***	.512***	.485***	.410***	.496***	.597***	.515***	.425***	.410***	.377***	.433***	.247***	.172***	.194***	.188***	.145***	.109**	.058	.253***	.064	
İlgiler	Fenbilim(12)										.635***	.496***	.476***	.386***	.558***	.565***	.552***	.424***	.308***	.329***	.433***	.312***	.275***	.199***	.253***	.151***	.191***	.085*	.243***	.130**		
	Sosyalbilim(13)											.578***	.554***	.416***	.604***	.485***	.572***	.579***	.464***	.464***	.551***	.319***	.293***	.253***	.211***	.211***	.085*	.084*	.218***	.101*		
	İkon(14)												.522***	.418***	.482***	.498***	.547***	.525***	.375***	.457***	.589***	.268***	.278***	.168***	.206***	.153***	.160***	.126**	.210***	.054		
	Yabancı Dil(15)													.336***	.454***	.441***	.545***	.526***	.429***	.539***	.497***	.297***	.266***	.238***	.160***	.127**	.119**	.075	.247***	.145***		
	Ticaret(16)														.493***	.564***	.495***	.494***	.400***	.317***	.448***	.077	.046	.055	.051	.086*	-.016	-.051	.147***	.043		
	Ziraat(17)															.559***	.521***	.463***	.442***	.409***	.521***	.259***	.204***	.170***	.248***	.162***	.101*	.060	.214***	.126**		
	Mekanik(18)																.487***	.380***	.334***	.261***	.396***	.236***	.179***	.169***	.162***	.165***	.105*	.059	.234***	.071		
	İşyeri Bilim(19)																	.656***	.485***	.435***	.611***	.310***	.314***	.269***	.167***	.152***	.103*	.029	.184***	.148***		
	Eğilim(20)																		.644***	.635***	.674***	.261***	.321***	.222***	.125**	.157***	.035	-.015	.212***	.099*		
	Sanat(21)																			.601**	.584***	.253***	.229***	.220***	.182***	.141***	.102**	.018	.188***	.112**		
	Muzik(22)																				.551***	.228***	.241***	.172***	.156***	.121**	.060	.032	.206***	.064		
	Sosyal Bilim(23)																					.296***	.315***	.245***	.187***	.174***	.043	.085*	.167***	.117**		
	Kariyer Gelişimi Boyutları	ÇKGÖ-Toplam(24)																						.661***	.817***	.605***	.554***	.456***	.483***	.553***	.549***	
Menek(25)																								.499***	.262***	.340***	.181***	.131**	.288***	.210***		
Planlama(27)																									.354*	.392***	.234***	.210***	.332***	.412***		
Bank-Konum(28)																										.189***	.422***	.346***	.298***	.274***		
Bilgi(29)																											.119**	.154***	.216***	.227***		
İş(30)																												.190***	.212***	.264***		
Denetim Odaklı(31)																													.145***	.194***		
Anıter Fiyat(32)																														.233***		
Zaman Paspaklı(33)																																

*p<.001; **p<.005; ***p<.05

Tablo 4 incelendiğinde ÇKGÖ toplam ve alt ölçeklerinden (bilgi, merak araştırma, ilgiler, denetim odağı, anahtar figürler, zaman perspektifi, planlama, benlik kavramı) alınan puanlar ile ABKÖ'nün alt ölçeklerinden alınan puanlar, cinsiyet, sınıf düzeyi (6., 7. ve 8. sınıf) ve SED (düşük, orta, yüksek)'e ilişkin korelasyon değerleri görülmektedir. Bu değerler incelendiğinde değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı ranjının .084 ile .674 arasında olduğu görülmektedir.

4.1. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanların Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'den alınan toplam puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{X}	ss	n
ÇKGÖ Toplam	138.39	10.45	480
Cinsiyet	.54	.50	480
6. Sınıf	.37	.48	480
7. Sınıf	.35	.48	480
8. Sınıf	.28	.45	480
Düşük SED	.23	.42	480
Orta SED	.32	.47	480
Yüksek SED	.45	.50	480
Sözel Yetenek	35.30	5.14	480
Sayısal Yetenek	30.17	5.27	480
Sekil-Uzay Yeteneği	34.99	5.10	480
Göz-El Koor.Yeteneği	33.91	5.53	480
Fen Bilim İlgisi	33.68	5.87	480
Sosyal Bilim İlgisi	32.33	5.94	480
İkna İlgisi	30.70	5.15	480
Yabancı Dil İlgisi	34.15	5.98	480
Ticaret İlgisi	27.62	7.46	480
Ziraat İlgisi	33.42	6.14	480
Mekanik İlgisi	32.56	6.83	480
İş Ayrıntısı İlgisi	30.40	5.66	480
Edebiyat İlgisi	26.99	7.44	480
Sanat İlgisi	27.97	7.46	480
Müzik İlgisi	28.97	7.04	480
Sosyal Yardım İlgisi	32.99	6.23	480

Tablo 5 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ toplam puanlarının ortalamasının ($\bar{X}=138.39$), standart sapmasının ($ss=10.45$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün toplam puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR ²)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					106.821	3.435		31.097	.000
Blok 1	.26	.07		.022					
Cinsiyet*			.032		2.966	.908	.142	3.267	.001
Düşük SED			.024		-2.730	1.140	-.111	-2.395	.017
Orta SED			.010		.1.002	1.024	.045	.978	.329
Blok 2	.42	.18		.001					
Sözel Yetenek			.091		.246	.111	.121	2.211	.027
Sayısal Yetenek			.018		.217	.096	.110	2.273	.023
Blok 3	.46	.21		.018					
Sosyal Bilim İlgisi			.024		.255	.098	.145	2.599	.010
Sosyal Yardım İlgisi			.009		.205	.086	.122	2.375	.018

Not. R=.46; R²=.21; F=17.793; p<.001

*Cinsiyet: 1=kız, 0 erkek

Tablo 6 incelendiğinde birinci blokta yer alan cinsiyet, düşük ve orta SED değişkenleri birlikte ÇKGÖ'nün toplam puanları ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.26; R²=.07; ΔR²=.07). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişim puanları üzerindeki görece önem sırası; cinsiyetin kız olması (β=.14, p<.01), düşük SED'de olma (β=-.12, p<.05)'dir. Ancak birinci blokta yer alan orta SED'e ilişkin β değeri anlamlı düzeye ulaşamamıştır (β=.045, p>.05). İkinci blokta sözel yetenek ile sayısal yetenek değişkenleri birlikte kariyer gelişim puanları ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.42; R²=.18; ΔR²=.11). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişim düzeyi puanları üzerindeki görece önem sırası; sözel yetenek (β=.12, p<.05), sayısal yetenek (β=.11, p<.05)'tir. Üçüncü blokta sosyal bilim ilgisi ile sosyal yardım ilgisi değişkenleri birlikte kariyer gelişim puanları ile orta düzeyde anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.46; R²=.21; ΔR²=.03). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerden sosyal bilim ilgisi (β=.15, p<.05), sosyal yardım ilgisi (β=.12, p<.05) ÇKGÖ'den alınan toplam puanlarını yordamaktadır.

Bu bulgular bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün tümünden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %21'ini ($R^2=.21$) açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden sosyal bilim ilgisi kariyer gelişim düzeyinin en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla cinsiyet (kız), sosyal yardım ilgisi, düşük SED, sözel yetenek, sayısal yetenek izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden Sosyal bilim ilgisi yüksek olan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin yüksek olduğunu, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kariyer gelişim düzeylerinin yüksek olduğunu, sosyal yardım ilgisi yüksek olan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin yüksek olduğunu, düşük SED'de olan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin düşük olduğunu, sözel yetenek düzeyi yüksek olan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin yüksek olduğunu, sayısal yetenek düzeyleri yüksek olan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre sınıf düzeyi, orta ve yüksek SED, şekil-uzay yeteneği, göz-el koordinasyonu ile fen bilimleri, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün tümünden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.2. ÇKGÖ'nün Merak-Araştırma Alt Ölçeğinden Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. ÇKGÖ'nün Merak-Araştırma Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{X}	ss	n
Merak / Araştırma	17.16	2.44	493
Cinsiyet	.54	.50	493
6. Sınıf	.38	.49	493
7. Sınıf	.35	.48	493
8. Sınıf	.27	.45	493
Düşük SED	.24	.43	493
Orta SED	.33	.47	493
Yüksek SED	.44	.50	493
Sözel Yetenek	35.26	5.14	493
Sayısal Yetenek	30.18	5.25	493
Sekil-Uzay Yeteneği	34.99	5.08	493
Göz-El Koor.Yeteneği	33.92	5.49	493
Fen Bilim İlgisi	33.68	5.84	493
Sosyal Bilim İlgisi	32.31	5.94	493
İkna İlgisi	30.65	5.17	493
Yabancı Dil İlgisi	34.12	5.99	493
Ticaret İlgisi	27.59	7.44	493
Ziraat İlgisi	33.43	6.16	493
Mekanik İlgisi	32.55	6.83	493
İş Ayrıntısı İlgisi	30.42	5.65	493
Edebiyat İlgisi	27.02	7.40	493
Sanat İlgisi	28.00	7.45	493
Müzik İlgisi	29.03	7.05	493
Sosyal Yardım İlgisi	32.96	6.24	493

Tablo 7 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeğinden aldıkları puanların ortalamasının ($\bar{X}=17.16$), standart sapmasının ($ss=2.44$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. ÇKGÖ'nün Merak-Araştırma Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR ²)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					10.947	.810		13.521	.000
Blok 1	.29	.08		.047					
Cinsiyet*			.045		.690	.212	.141	3.258	.001
Orta SED			.031		.493	.215	.095	2.296	.022
Sekizinci sınıf			.007		-.253	.222	-.046	-1.141	.255
Blok 2	.41	.17		.006					
Sözel Yetenek			.074		.018	.026	.038	.680	.497
Sayısal Yetenek			.013		.055	.022	.118	2.482	.013
Blok 3	.48	.23		.048					
Edebiyat İlgisi			.030		.070	.019	.213	3.763	.000
Ticaret İlgisi			.011		-.059	.017	-.178	-3.487	.001
İkna İlgisi			.011		.054	.026	.114	2.061	.040
Sosyal Bilim İlgisi			.006		.047	.024	.114	1.984	.048

Not. R=.48; R²=.23; F=15.954; p<.001

*Cinsiyet: 1=kız, 0 erkek

Tablo 8 incelendiğinde birinci blokta yer alan cinsiyet, orta SED ve sekizinci sınıf değişkenleri birlikte ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeği ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.29; R²=.08; ΔR²=.08). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin merak araştırma puanı üzerindeki görece önem sırası; cinsiyetin kız olması (β=.14, p<.01), orta SED'de olma (β=.10, p<.05)'tir. Ancak birinci blokta yer alan sekizinci sınıf değişkenine ilişkin β değeri anlamlı düzeye ulaşamamıştır (β=-.046, p>.05). İkinci blokta sayısal ve sözel yetenek değişkenleri merak-araştırma puanı ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.41; R²=.17; ΔR²=.09). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre sayısal yetenek yordayıcı değişkeninin merak araştırma puanı üzerindeki önemi (β=.12, p<.05)'tir. Ancak ikinci blokta yer alan sözel yeteneğe ilişkin β değeri anlamlı düzeye ulaşamamıştır (β=.038, p>.05). Üçüncü blokta edebiyat ilgisi, ticaret ilgisi, ikna ilgisi ve sosyal bilim ilgisi değişkenleri birlikte merak-araştırma puanı ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.48; R²=.23; ΔR²=.06). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin merak-araştırma puanı üzerindeki görece önem sırası; edebiyat ilgisi (β=.21, p<.001), ticaret ilgisi (β=-.18, p<.01), ikna ilgisi

($\beta=.11$, $p<.05$), sosyal bilim ilgisi ($\beta=.11$, $p<.05$) merak-araştırma alt ölçeğinden alınan puanını yordamaktadır.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %23 ($R^2=.23$)'ünü açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden edebiyat ilgisi merak-araştırma alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla ticaret ilgisi, cinsiyet (kız), sayısal yetenek, ikna ilgisi, sosyal bilim ilgisi, orta SED izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden cinsiyeti kız olan öğrencilerin merak-araştırma düzeylerinin yüksek olduğunu, orta SED'deki öğrencilerin merak-araştırma düzeylerinin yüksek olduğunu, sayısal yetenek düzeyi yüksek olan öğrencilerin merak-araştırma düzeyinin yüksek olduğunu, edebiyat ilgisi, ikna ilgisi, sosyal bilim ilgisi yüksek olan öğrencilerin merak-araştırma düzeyinin yüksek olduğunu, ticaret ilgisi düşük olan öğrencilerin merak-araştırma düzeylerinin de yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre sınıf düzeyi, sözel yetenek, şekil-uzay yeteneği, göz-el koordinasyonu ile fen bilimleri, yabancı dil, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, sanat, müzik ilgisi ve sosyal yardım ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.3. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{X}	ss	n
Planlama	28.80	4.15	488
Cinsiyet	.54	.50	488
6. Sınıf	.38	.48	488
7. Sınıf	.35	.48	488
8. Sınıf	.27	.45	488
Düşük SED	.24	.42	488
Orta SED	.32	.47	488
Yüksek SED	.44	.50	488
Sözel Yetenek	35.24	5.15	488
Sayısal Yetenek	30.15	5.24	488
Sekil-Uzay Yeteneği	35.00	5.08	488
Göz-El Koor.Yeteneği	33.93	5.51	488
Fen Bilim İlgisi	33.66	5.86	488
Sosyal Bilim İlgisi	32.30	5.95	488
İkna İlgisi	30.65	5.16	488
Yabancı Dil İlgisi	34.11	6.00	488
Ticaret İlgisi	27.64	7.43	488
Ziraat İlgisi	33.43	6.17	488
Mekanik İlgisi	32.57	6.83	488
İş Ayrıntısı İlgisi	30.39	5.66	488
Edebiyat İlgisi	27.00	7.43	488
Sanat İlgisi	28.01	7.46	488
Müzik İlgisi	29.01	7.07	488
Sosyal Yardım İlgisi	32.96	6.23	488

Tablo 9 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeğinden alınan puanların ortalamasının ($\bar{X}=28.80$), standart sapmasının ($ss=4.15$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR ²)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					19.474	1.403		13.879	.000
Blok 1	.13	.02		.003					
Cinsiyet*			.018		.973	.377	.117	2.584	.010
Blok 2	.27	.07		.010					
Sayısal Yetenek			.043		.086	.040	.109	2.167	.031
Sözel Yetenek			.013		.016	.046	.020	.347	.729
Blok 3	.33	.11		.033					
Sosyal Yardım İlgisi			.024		.087	.036	.131	2.423	.016
Sosyal Bilim İlgisi			.008		.086	.040	.123	2.133	.033

Not. R=.33; R²=.11; F=11.390; p<.001

*Cinsiyet: 1=kız, 0 erkek

Tablo 10 incelendiğinde birinci blokta yer alan cinsiyet değişkeni ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden alınan puanlar ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.13; R²=.02; ΔR²=.02). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre cinsiyet yordayıcı değişkeninin planlama puanı üzerindeki önemi (β=.12, p<.05)'tir. İkinci blokta sayısal ve sözel yetenek değişkenleri planlama alt ölçeğinden alınan puanlar ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.27; R²=.07; ΔR²=.06). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre sayısal yetenek yordayıcı değişkeninin planlama puanı üzerindeki önemi (β=.11, p<.05)'tir. Ancak ikinci blokta yer alan sözel yeteneğe ilişkin β değeri anlamlı düzeye ulaşamamıştır (β=.020, p>.05). Üçüncü blokta sosyal yardım ilgisi ile sosyal bilim ilgisi değişkenleri planlama puanı ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.33; R²=.11; ΔR²=.03). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin planlama puanı üzerindeki önemlerinin göreceli sırası; sosyal yardım ilgisi (β=.13, p<.05), sosyal bilim ilgisi (β=.12, p<.05)'tir.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %11 (R²=.11)'ini açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden sosyal yardım ilgisi planlama alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla sosyal bilim ilgisi, cinsiyet, sayısal yetenek izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden sosyal yardım ilgisi yüksek olan öğrencilerin planlama düzeyinin yüksek olduğunu, sosyal bilim ilgisi yüksek olan öğrencilerin planlama düzeyinin yüksek olduğunu, kız öğrencilerin planlama düzeyinin yüksek olduğunu, sayısal yetenek düzeyi yüksek olan öğrencilerin planlama düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre SED, sınıf düzeyi, sözel yetenek, şekil-uzay yeteneği, göz-el koordinasyonu yeteneği ile fen bilimleri, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.4. ÇKGÖ'nün Benlik Kavramı Alt Ölçeğinden Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'nün benlik kavramı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. ÇKGÖ'nün Benlik Kavramı Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{x}	ss	n
Benlik Kavramı	16.66	1.64	489
Cinsiyet	.54	.50	489
6. Sınıf	.38	.48	489
7. Sınıf	.35	.48	489
8. Sınıf	.27	.45	489
Düşük SED	.24	.43	489
Orta SED	.33	.47	489
Yüksek SED	.44	.50	489
Sözel Yetenek	35.31	5.13	489
Sayısal Yetenek	30.21	5.26	489
Şekil-Uzay Yeteneği	34.98	5.08	489
Göz-El Koor.Yeteneği	33.92	5.49	489
Fen Bilim İlgisi	33.70	5.86	489
Sosyal Bilim İlgisi	32.34	5.92	489
İkna İlgisi	30.66	5.17	489
Yabancı Dil İlgisi	34.15	5.97	489
Ticaret İlgisi	27.59	7.46	489
Ziraat İlgisi	33.45	6.13	489
Mekanik İlgisi	32.56	6.82	489
İş Ayrıntısı İlgisi	30.43	5.66	489
Edebiyat İlgisi	27.04	7.40	489
Sanat İlgisi	27.98	7.43	489
Müzik İlgisi	29.03	7.01	489
Sosyal Yardım İlgisi	32.96	6.23	489

Tablo 11 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün merak-araştırma alt ölçeğinden alınan puanların ortalamasının ($\bar{X}=16.66$), standart sapmasının ($ss=1.64$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün benlik kavramı alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. ÇKGÖ'nün Benlik Kavramı Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR^2)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					12.568	.572		21.987	.000
Blok 1	.17	.03		.018					
Düşük SED			.019		-.419	.168	-.109	-2.500	.013
Cinsiyet*			.011		.290	.146	.088	1.979	.048
Blok 2	.33	.11		.022					
Sözel Yetenek			.066		.055	.016	.172	3.406	.001
Sayısal Yetenek			.010		.021	.016	.067	1.306	.192
Blok 3	.36	.13		.001					
Ziraat İlgisi			.021		.043	.013	.162	3.420	.001

Not. R=.36; R²=.13; F=14.063; p<.001

*Cinsiyet: 1=kız, 0 erkek

Tablo 12 incelendiğinde birinci blokta yer alan düşük SED ve cinsiyet değişkenlerinin kariyer gelişim alt boyutlarından benlik kavramı alt ölçeği ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.17$; $R^2=.03$; $\Delta R^2=.03$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin benlik kavramı puanı üzerindeki görece önem sırası; düşük SED ($\beta=-.11$, $p<.05$), cinsiyet ($\beta=.09$, $p<.05$)'tir. İkinci blokta sözel ve sayısal yetenek değişkenleri benlik kavramı alt ölçeğinden alınan puanlar ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.33$; $R^2=.11$; $\Delta R^2=.08$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre sözel yetenek yordayıcı değişkeninin benlik kavramı puanı üzerindeki önemi ($\beta=.17$, $p<.01$)'dir. Ancak ikinci blokta yer alan sayısal yeteneğe ilişkin β değeri anlamlı düzeye ulaşamamıştır ($\beta=.067$, $p>.05$). Üçüncü blokta ziraat ilgisi değişkeni benlik kavramı puanı ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.36$; $R^2=.13$; $\Delta R^2=.02$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β)

göre ziraat ilgisi yordayıcı değişkeninin benlik kavramı puanı üzerindeki önemi ($\beta=.16$, $p<.01$)’dir.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ’nün benlik kavramı alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %13 ($R^2=.13$)’ünü açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden sözel yetenek benlik kavramı alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla ziraat ilgisi, düşük SED, cinsiyet izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden sözel yetenek düzeyi yüksek olan öğrencilerin benlik kavramı düzeyinin yüksek olduğunu, ziraat ilgisi yüksek olan öğrencilerin benlik kavramı düzeyinin yüksek olduğunu, düşük SED’de olan öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin düşük olduğunu, kız öğrencilerin benlik kavramı düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre sınıf düzeyi, sayısal yetenek, şekil-uzay yeteneği, göz-el koordinasyonu yeteneği ile fen bilimleri, sosyal bilimler, ikna, yabancı dil, ticaret, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik ve sosyal yardım ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ’nün planlama alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.5. ÇKGÖ’nün Bilgi Alt Ölçeğinden Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ’nün bilgi alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. ÇKGÖ'nün Bilgi Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{X}	ss	n
Bilgi	16.29	1.88	490
Cinsiyet	.54	.50	490
6. Sınıf	.38	.49	490
7. Sınıf	.35	.48	490
8. Sınıf	.27	.45	490
Düşük SED	.23	.42	490
Orta SED	.33	.47	490
Yüksek SED	.44	.50	490
Sözel Yetenek	35.28	5.15	490
Sayısal Yetenek	30.19	5.26	490
Sekil-Uzay Yeteneği	35.00	5.07	490
Göz-El Koor.Yeteneği	33.92	5.50	490
Fen Bilim İlgisi	33.69	5.83	490
Sosyal Bilim İlgisi	32.32	5.95	490
İkna İlgisi	30.70	5.13	490
Yabancı Dil İlgisi	34.13	6.00	490
Ticaret İlgisi	27.60	7.44	490
Ziraat İlgisi	33.41	6.17	490
Mekanik İlgisi	32.56	6.83	490
İş Ayrıntısı İlgisi	30.41	5.65	490
Edebiyat İlgisi	26.98	7.41	490
Sanat İlgisi	28.01	7.47	490
Müzik İlgisi	29.00	7.06	490
Sosyal Yardım İlgisi	32.99	6.25	490

Tablo 13 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanların ortalamasının ($\bar{X}=16.29$), standart sapmasının ($ss=1.88$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. ÇKGÖ'nün Bilgi Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR ²)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					12.944	.592		21.858	.000
Blok 1	.13	.02		.003					
Orta SED			.018		.362	.178	.090	2.039	.042
Blok 2	.25	.06		.000					
Sözel Yetenek			.045		.050	.019	.138	2.621	.009
Blok 3	.28	.08		.007					
Sosyal Bilim İlgisi			.014		.045	.017	.142	2.698	.007

Not. R=.28; R²=.08; F=13.518; p<.001

Tablo 14 incelendiğinde birinci blokta yer alan orta SED değişkeni kariyer gelişim alt boyutlarından bilgi alt ölçeğinden alınan puanlar ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.13; R²=.02; ΔR²=.02). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre orta SED yordayıcı değişkeninin bilgi puanı üzerindeki önemi (β=.09, p<.05)'tir. İkinci blokta sözel yetenek değişkeni bilgi puanı ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.25; R²=.06; ΔR²=.05). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre sözel yetenek yordayıcı değişkeninin bilgi puanı üzerindeki önemi (β=.14, p<.01)'dir. Üçüncü blokta sosyal bilim ilgisi bilgi puanı ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.28; R²=.08; ΔR²=.01). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerden sosyal bilim ilgisi (β=.14, p<.01) bilgi puanını yordamaktadır.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %8 (R²=.08)'ini açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden sosyal bilim ilgisi bilgi alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla sözel yetenek, orta SED izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden Sosyal bilim ilgisi yüksek olan öğrencilerin bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu, sözel yetenek düzeyi yüksek olan öğrencilerin bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu, orta SED'de olan öğrencilerin bilgi düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre cinsiyet, sınıf düzeyi, düşük ve yüksek SED, sayısal yetenek, şekil-uzay yeteneği, göz-el

koordinasyonu yeteneği ile fen bilimleri, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik ve sosyal yardım ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.6. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Ölçeğinden Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{X}	ss	n
İlgiler	17.34	1.14	490
Cinsiyet	.54	.50	490
6. Sınıf	.38	.48	490
7. Sınıf	.35	.48	490
8. Sınıf	.27	.45	490
Düşük SED	.23	.42	490
Orta SED	.33	.47	490
Yüksek SED	.44	.50	490
Sözel Yetenek	35.27	5.14	490
Sayısal Yetenek	30.19	5.25	490
Sekil-Uzay Yeteneği	34.97	5.09	490
Göz-El Koor.Yeteneği	33.91	5.50	490
Fen Bilim İlgisi	33.67	5.86	490
Sosyal Bilim İlgisi	32.30	5.94	490
İkna İlgisi	30.66	5.17	490
Yabancı Dil İlgisi	34.12	6.00	490
Ticaret İlgisi	27.58	7.45	490
Ziraat İlgisi	33.42	6.17	490
Mekanik İlgisi	32.53	6.84	490
İş Ayrıntısı İlgisi	30.41	5.66	490
Edebiyat İlgisi	26.99	7.41	490
Sanat İlgisi	27.98	7.45	490
Müzik İlgisi	29.00	7.06	490
Sosyal Yardım İlgisi	32.97	6.25	490

Tablo 15 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanların ortalamasının ($\bar{X}=17.34$), standart sapmasının ($ss=1.14$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR^2)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					15.848	.362		43.735	.000
Blok 1	.15	.02		.021					
Düşük SED			.013		-.237	.120	-.088	-1.973	.049
Sekizinci sınıf			.011		-.224	.113	-.087	-1.982	.048
Blok 2	.25	.06		.000					
Sözel Yetenek			.041		.046	.010	.205	4.616	.000

Not. R=.25; R²=.06; F=11.149; p<.001

Tablo 16 incelendiğinde birinci blokta yer alan düşük SED ve sekizinci sınıf değişkenleri birlikte kariyer gelişim alt boyutlarından ilgiler alt ölçeğinden alınan puanlar ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.15; R²=.02; ΔR^2 =.02). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin ilgiler puanı üzerindeki görece önem sırası; düşük SED'de olma (β =-.09, p<.05), sekizinci sınıfta olma (β =-.09, p<.05)'tir. İkinci blokta sözel yetenek değişkeni ilgiler puanı ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.25; R²=.06; ΔR^2 =.04). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre sözel yetenek yordayıcı değişkeninin ilgiler puanı üzerindeki önemi (β =.21, p<.001)'dir.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %6 (R²=.06)'sını açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden sözel yetenek ilgiler alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu düşük SED ve sekizinci sınıf izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden sözel yeteneği yüksek olan öğrencilerin ilgiler düzeyinin yüksek olduğunu, düşük SED'deki öğrencilerin ilgiler düzeyinin düşük olduğunu, sekizinci sınıfta olan öğrencilerin ilgiler düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre, cinsiyet, sayısal yetenek, şekil-uzay

yeteneği, göz-el koordinasyonu ile fen bilimleri, sosyal bilimler, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik ilgisi ve sosyal yardım ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.7. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Ölçeğinden Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{X}	ss	n
Denetim Odağı	19.01	2.28	493
Cinsiyet	.54	.50	493
6. Sınıf	.38	.49	493
7. Sınıf	.35	.48	493
8. Sınıf	.27	.45	493
Düşük SED	.24	.43	493
Orta SED	.33	.47	493
Yüksek SED	.44	.50	493
Sözel Yetenek	35.26	5.14	493
Sayısal Yetenek	30.18	5.25	493
Sekil-Uzay Yeteneği	34.99	5.08	493
Göz-El Koor.Yeteneği	33.92	5.49	493
Fen Bilim İlgisi	33.68	5.84	493
Sosyal Bilim İlgisi	32.31	5.94	493
İkna İlgisi	30.65	5.17	493
Yabancı Dil İlgisi	34.12	5.99	493
Ticaret İlgisi	27.59	7.44	493
Ziraat İlgisi	33.43	6.16	493
Mekanik İlgisi	32.55	6.83	493
İş Ayrıntısı İlgisi	30.42	5.65	493
Edebiyat İlgisi	27.02	7.40	493
Sanat İlgisi	28.00	7.45	493
Müzik İlgisi	29.03	7.05	493
Sosyal Yardım İlgisi	32.96	6.24	493

Tablo 17 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanların ortalamasının ($\bar{X}=19.01$), standart sapmasının ($ss=2.28$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR ²)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					17.367	.714		24.323	.000
Blok 1	.25	.06		.008					
Cinsiyet*			.031		.773	.200	.169	3.872	.000
Altıncı sınıf			.016		-.616	.205	-.131	-3.001	.003
Düşük SED			.013		-.561	.235	-.105	-2.387	.017
Blok 2	.27	.07		.022					
Şekil-Uzay Yeteneği			.010		.045	.020	.101	2.306	.022

Not. R=.27; R²=.07; F=9.270; p<.001

*Cinsiyet: 1=kız, 0 erkek

Tablo 18 incelendiğinde birinci blokta yer alan cinsiyet, altıncı sınıf ve düşük SED değişkenleri birlikte kariyer gelişim alt boyutlarından denetim odağı alt ölçeğinden alınan puanlar ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.25; R²=.06; ΔR²=.06). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin denetim odağı puanı üzerindeki görece önem sırası; cinsiyetin kız olması (β=.17, p<.001), altıncı sınıfta olma (β=-.13, p<.01), düşük SED'de olma (β=-.11, p<.05)'tir. İkinci blokta şekil-uzay yeteneği değişkeni denetim odağı puanı ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.27; R²=.07; ΔR²=.01). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre şekil-uzay yeteneği yordayıcı değişkeninin denetim odağı puanı üzerindeki önemi (β=-.10, p<.05)'tir.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %7 (R²=.07)'sini açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden cinsiyet denetim odağı alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu altıncı sınıf, düşük SED ve şekil-uzay yeteneği izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden cinsiyeti kız olan öğrencilerin denetim odağı düzeyinin yüksek olduğunu, sekizinci sınıfta olan

öğrencilerin denetim odağı düzeyinin düşük olduğunu, düşük SED'deki öğrencilerin denetim odağı düzeyinin düşük olduğunu, şekil-uzay yeteneği düşük olan öğrencilerin denetim odağı düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre, sözel yetenek, sayısal yetenek, şekil-uzay yeteneği, göz-el koordinasyonu ile fen bilimleri, sosyal bilimler, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik ilgisi ve sosyal yardım ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.8. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Ölçeğinden Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{x}	ss	n
Anahtar Figürler	12.01	1.90	493
Cinsiyet	.54	.50	493
6. Sınıf	.38	.49	493
7. Sınıf	.35	.48	493
8. Sınıf	.27	.45	493
Düşük SED	.24	.43	493
Orta SED	.33	.47	493
Yüksek SED	.44	.50	493
Sözel Yetenek	35.26	5.14	493
Sayısal Yetenek	30.18	5.25	493
Şekil-Uzay Yeteneği	34.99	5.08	493
Göz-El Koor.Yeteneği	33.92	5.49	493
Fen Bilim İlgisi	33.68	5.84	493
Sosyal Bilim İlgisi	32.31	5.94	493
İkna İlgisi	30.65	5.17	493
Yabancı Dil İlgisi	34.12	5.99	493
Ticaret İlgisi	27.59	7.44	493
Ziraat İlgisi	33.43	6.16	493
Mekanik İlgisi	32.55	6.83	493
İş Ayrıntısı İlgisi	30.42	5.65	493
Edebiyat İlgisi	27.02	7.40	493
Sanat İlgisi	28.00	7.45	493
Müzik İlgisi	29.03	7.05	493
Sosyal Yardım İlgisi	32.96	6.24	493

Tablo 19 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanların ortalamasının ($\bar{X}=12.01$), standart sapmasının ($ss=1.90$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR^2)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					9.099	.546		16.671	.000
Blok 1	.21	.04		.003					
Düşük SED			.024		-.678	.192	-.152	-3.522	.000
Sekizinci sınıf			.018		-.366	.185	-.086	-1.977	.049
Blok 2	.31	.10		.000					
Göz-el Koor. Yeteneği			.056		.060	.017	.173	3.610	.000
Blok 3	.35	.12		.000					
Edebiyat İlgisi			.023		.042	.012	.166	3.535	.000

Not. R=.35; R²=.12; F=16.661; p<.001

Tablo 12 incelendiğinde birinci blokta yer alan düşük SED ve sekizinci sınıf değişkenleri birlikte kariyer gelişim alt boyutlarından anahtar figürler alt ölçeğinden alınan puanlar ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.21$; $R^2=.04$; $\Delta R^2=.04$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin anahtar figürler puanı üzerindeki görece önem sırası; düşük SED'de olma ($\beta=-.15$, $p<.001$), sekizinci sınıfta olma ($\beta=-.09$, $p<.05$)'tir. İkinci blokta göz-el koordinasyonu yeteneği değişkeni anahtar figürler puanı ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.31$; $R^2=.10$; $\Delta R^2=.06$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre göz-el koordinasyonu yeteneği yordayıcı değişkeninin anahtar figürler puanı üzerindeki önemi ($\beta=.17$, $p<.001$)'dir. Üçüncü blokta edebiyat ilgisi değişkeni anahtar figürler puanı ile orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir ($R=.35$; $R^2=.12$; $\Delta R^2=.02$). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre edebiyat ilgisi yordayıcı değişkeninin anahtar figürler puanı üzerindeki önemi ($\beta=.17$, $p<.001$)'dir.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %12 ($R^2=.12$)'sini açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden göz-el koordinasyonu yeteneği anahtar figürler alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla edebiyat ilgisi, düşük SED ve sekizinci sınıf izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden göz-el koordinasyonu yeteneği yüksek olan öğrencilerin anahtar figürler düzeyinin yüksek olduğunu, edebiyat ilgisi yüksek olan öğrencilerin anahtar figürler düzeyinin yüksek olduğunu, düşük SED'deki öğrencilerin anahtar figürler düzeyinin düşük olduğunu, sekizinci sınıftaki öğrencilerin anahtar figürler düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre cinsiyet, sözel yetenek, sayısal yetenek, şekil-uzay yeteneği ile fen bilimleri, sosyal bilimler, ikna, yabancı dil, ticaret, ziraat, mekanik, iş ayrıntıları, sanat, müzik ilgisi ve sosyal yardım ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

4.9. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Ölçeğinden Alınan Puanlarının Yordanmasına İlişkin Bulgular

Araştırma grubundaki ilköğretim öğrencilerinin ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin ortalama, standart sapma ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Ölçeğinden Alınan Puanlara İlişkin Betimsel Veriler

	\bar{X}	SS	n
Zaman Perspektifi	11.05	1.46	493
Cinsiyet	.54	.50	493
6. Sınıf	.38	.49	493
7. Sınıf	.35	.48	493
8. Sınıf	.27	.45	493
Düşük SED	.24	.43	493
Orta SED	.33	.47	493
Yüksek SED	.44	.50	493
Sözel Yetenek	35.26	5.14	493
Sayısal Yetenek	30.18	5.25	493
Sekil-Uzay Yeteneği	34.99	5.08	493
Göz-El Koor.Yeteneği	33.92	5.49	493
Fen Bilim İlgisi	33.68	5.84	493
Sosyal Bilim İlgisi	32.31	5.94	493
İkna İlgisi	30.65	5.17	493
Yabancı Dil İlgisi	34.12	5.99	493
Ticaret İlgisi	27.59	7.44	493
Ziraat İlgisi	33.43	6.16	493
Mekanik İlgisi	32.55	6.83	493
İş Ayrıntısı İlgisi	30.42	5.65	493
Edebiyat İlgisi	27.02	7.40	493
Sanat İlgisi	28.00	7.45	493
Müzik İlgisi	29.03	7.05	493
Sosyal Yardım İlgisi	32.96	6.24	493

Tablo 21 incelendiğinde araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden alınan puanların ortalamasının ($\bar{X}=11.05$), standart sapmasının ($ss=1.46$) olduğu görülmektedir. Ayrıca yordayıcı değişkenlere ilişkin ortalama (\bar{X}) ve standart sapma (ss) değerleri tabloda yer almaktadır.

ÇKGÖ'nün zaman perspektifi alt ölçeği puanına ilişkin çoklu hiyerarşik regresyon analizi sonucunda regresyon modeli elde edilmiştir. Bu modellerin çoklu korelasyon ve çoklu belirtme katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bloklar Arası Hiyerarşik, Blok İçi Stepwise Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişken	R	R ²	R ² Değişikliği (ΔR ²)	Sig. F Değişimi	B	Standart Hata	β	t	p
Standart					9.519	.497		19.138	.000
Blok 1	.20	.04		.002					
Düşük SED			.021		-.482	.153	-.140	-3.149	.002
Cinsiyet*			.020		.387	.131	.132	2.954	.003
Blok 2	.22	.05		.034					
Sözel Yetenek			.009		.015	.014	.054	1.123	.262
Blok 3	.25	.06		.017					
Ziraat İlgisi			.011		.027	.011	.112	2.387	.017

Not. R=.25; R²=.06; F=7.817; p<.001

*Cinsiyet: 1=kız, 0 erkek

Tablo 22 incelendiğinde birinci blokta yer alan düşük SED ve cinsiyet değişkenleri birlikte kariyer gelişim alt boyutlarından zaman perspektifi alt ölçeğinden alınan puanlar ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.20; R²=.04; ΔR²=.04). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre yordayıcı değişkenlerin zaman perspektifi puanı üzerindeki görece önem sırası; düşük SED'de olma (β=-.14, p<.01), cinsiyet (β=.13, p<.01)'dir. İkinci blokta sözel yeteneğe ilişkin β değeri anlamlı düzeye ulaşamamıştır (β=.054, p>.05). Üçüncü blokta ziraat ilgisi değişkeni zaman perspektifi puanı ile düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki vermektedir (R=.25; R²=.06; ΔR²=.01). Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre ziraat ilgisi yordayıcı değişkeninin zaman perspektifi puanı üzerindeki önemi (β=.11, p<.05)'tir.

Bu bulgu bağımsız değişkenlerin ÇKGÖ'nün zaman perspektifi alt ölçeğinden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %6 (R²=.06)'sını açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin t-testi sonuçlarına göre, bağımsız değişkenlerden düşük SED'de olma zaman perspektifi alt ölçeğinden alınan puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla cinsiyet ve ziraat ilgisi izlemektedir.

Bulgular, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinden düşük SED'de olan öğrencilerin zaman perspektifi düzeyinin düşük olduğunu, kız öğrencilerin zaman perspektifi düzeyinin yüksek olduğunu, ziraat ilgisi yüksek olan öğrencilerin zaman perspektifi düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu bulgulara göre sınıf

düzeyi, sayısal yetenek, şekil-uzay yeteneği, göz-el koordinasyonu yeteneği ile fen bilimleri, sosyal bilimler, ikna, yabancı dil, ticaret, mekanik, iş ayrıntıları, edebiyat, sanat, müzik ve sosyal yardım ilgisi değişkenlerinin ÇKGÖ'nün zaman perspektifi alt ölçeğinden alınan puanları yordamadığını göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde cinsiyet, SED, sınıf düzeyi, yetenekler ve ilgilerin ilköğretim II.kademe (6., 7. ve 8. sınıf) öğrencilerinin Çocuklukta Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ)'nin toplam ve alt boyutları (merak-araştırma, planlama, benlik kavramı, bilgi, ilgiler, denetim odağı, anahtar figürler ve zaman perspektifi) puanlarını yordayıp yordamadığına ilişkin bulgular tartışılarak yorumlanmıştır.

5.1. ÇKGÖ'den Alınan Toplam Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın birinci alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sözel ve sayısal yeteneklerinin, sosyal bilim ve sosyal yardım ilgilerinin, cinsiyetin (kız olmak), düşük ve orta SED (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'den (yordanan değişken) aldıkları toplam puana ilişkin toplam varyansın %21'ini açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden sosyal bilim ilgisi öğrencilerin kariyer gelişimi toplam puanlarının en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla cinsiyet, sosyal yardım ilgisi, düşük SED, sözel ve sayısal yetenekleri izlemektedir.

Bu bulgulara dayanarak adları geçen yordayıcı değişkenlerin ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir. Bir başka ifade ile bireyin içinde bulunduğu döneme ilişkin kariyer gelişimi (kariyer olgunluğu) yetenek ve ilgilerinin belirginleşmesi, tutarlı alan ve meslek seçimi yapabilmesi, kariyerlere karşı olumlu tutumlar geliştirmesi, mesleki kararlara hazır oluş düzeyine sahip olmasıyla olanaklıdır. Dolayısıyla bu bulgular araştırma grubundaki öğrencilerin sözel ve sayısal yetenek düzeyleri ile sosyal bilim ve sosyal yardım ilgi düzeyleri arttıkça (belirginleştikçe) kariyer gelişim düzeylerinin de arttığı şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgular ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberlik hizmetlerini planlarken ya da bu konuda yapılacak gelecek araştırmalarda bu öğrencilerin sosyal bilim ve sosyal yardım ilgilerini, sayısal ve sözel yeteneklerini geliştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmesinin onların kariyer gelişimlerini

zenginleştireceğini düşündürmektedir. Ayrıca bu bulgular kız olmak ve düşük SED'den gelmenin kariyer gelişiminin anlamlı yordayıcıları olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla kariyer gelişimini zenginleştirmeyi amaçlayan kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerini planlarken cinsiyet ve özellikle düşük SED'in dikkate alınmasının gereğini ve önemini göstermektedir.

Birinci alt probleme ilişkin bu sonuçların önceki bazı araştırmaların sonuçlarıyla tutarlı olduğu görülmektedir. Hartung (1997), King (1989), Akay (1982), Uzer (1987), Çakar (1997), Yazar (1997) ve Bayındır (1999) liseli kızların, Akbalık (1991) ise sekizinci sınıftaki kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bu araştırmanın sonuçları aynı zamanda dolaylı olarak lise öğrencilerinin, temel bilim, sosyal bilim ve sosyal yardım ilgilerinin mesleki olgunluklarının yordayıcıları olduğunu bulan Sayın (2000)'ın araştırmasının sonuçlarını ve düşük SED'deki öğrencilerin mesleki olgunluklarının da diğer SED'dekilere göre düşük olduğunu bulan Yazar (1997)'in araştırmasının sonuçlarını da desteklemektedir.

5.2. ÇKGÖ'nün Merak/Araştırma Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sözel ve sayısal yetenekler ile edebiyat, ticaret, ikna ve sosyal bilim ilgilerinin, cinsiyet, orta SED ve sekizinci sınıf düzeyinin (yordayıcı değişkenler) birlikte ÇKGÖ'nün merak/araştırma alt ölçeğinden (yordanan değişkenden) aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %48'ini açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden edebiyat ilgisi bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün merak/araştırma alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla ticaret ilgisi, cinsiyet, sayısal yetenek, ikna ve sosyal bilim ilgileri, orta SED, sekizinci sınıf düzeyi ve sözel yetenek izlemektedir. Bu bulgulara dayanarak, araştırma grubundaki öğrencilerin adları geçen yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir.

Bu bulgular, araştırmaya katılan öğrencilerin sözel ve sayısal yetenek düzeyleri ile edebiyat, ticaret, ikna ve sosyal bilim ilgi düzeyleri arttıkça (ayrışıp belirginleştikçe) öğrencilerin kariyer gelişimlerinin, okulda ve oyunlarında merak ettikleri ve araştırmak istedikleri davranışları içeren boyutunda geliştiğini yani olgunlaştığını göstermektedir.

Dolayısıyla bu öğrenciler sunulacak kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerinde, onların okulda ve oyunlarında merak ve araştırma davranışlarını geliştirmede sözel ve sayısal yetenekleri ile edebiyat, ticaret, ikna ve sosyal bilim ilgilerini kısacası tüm yetenek ve ilgi alanlarını belirginleştirme ve ayrıştırılmalarına yönelik etkinliklere yer verilebilir.

İlgili literatürde ergenlerin ve yetişkinlerin mesleki olgunluklarıyla ilgili araştırmaların çok fazla olmasına rağmen çocukların kariyer gelişimlerini inceleyen araştırmaların az olduğu günümüz araştırmacıları (Watson ve Mahon, 2005; Schultheiss, Palma ve Manzi, 2005) tarafından da dile getirilmektedir. Dolayısıyla çocukların kariyer gelişimlerinin incelendiği bu sunulan araştırmanın sonuçlarını karşılaştırabileceğimiz önceki araştırmalar azdır. Bu nedenle bu araştırmanın sonuçları zaman zaman ergenlerin üzerinde yapılan mesleki olgunlukla ilgili araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde bu araştırmanın bulguları ergenler ve ilköğretim 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapılan önceki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Bu bulgular lise öğrencilerinin mesleki olgunluklarının edebiyat, ikna, ticaret ve sosyal bilim ilgilerinin yordayıcısı olduğunu bulan Sayın (2000)'ın araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir.

5.3. ÇKGÖ'nün Planlama Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın üçüncü alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sözel ve sayısal yetenekler, sosyal yardım ve sosyal bilim ilgileri, cinsiyet (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden (yordanan değişkenden) aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %33'ünü açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden sosyal yardım ilgisi bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla sosyal bilim ilgisi, cinsiyet, sayısal yetenek ve sözel yetenek izlemektedir. Bu bulgulara dayanarak, araştırma grubundaki öğrencilerin adları geçen yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir.

Bu bulgular, araştırmaya katılan öğrencilerin sözel ve sayısal yetenek düzeyleri ile sosyal yardım ilgi düzeyleri arttıkça (ayrışıp belirginleştikçe) öğrencilerin eğitsel ve mesleki planlar yapmak için yeterli bilgiye, kendi gelecekleri üzerinde kontrole ve

geleceğin nasıl olacağına ilişkin zaman algısına sahip olmalarını içeren ÇKGÖ'nün planlama boyutunda geliştiğini, yani olgunlaştığını göstermektedir. Dolayısıyla bu bulgular ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerini planlama boyutlarını geliştirmek için okulda öğretmenlerin ve psikolojik danışmanların onların sosyal yardım ilgilerini, sayısal ve sözel yeteneklerini geliştirici etkinliklere yer vermesinin gereği ve önemini vurgulamaktadır.

Ayrıca üçüncü alt probleme ilişkin bulgularda cinsiyet de yine ÇKGÖ'nün planlama alt boyutunun önemli bir yordayıcısıdır. Bu bulgu kızların kariyer gelişimlerinin planlama alt boyutunun içeriğini oluşturan eğitsel ve kariyer planlamaları yapabilmeleri için gerekli bilgilere sahip olma, ilgilerini geliştirme konusunda motivasyonlarının yüksek olması ve geleceğin nasıl olacağına ilişkin zaman algısına sahip olma gibi özelliklerinin erkeklerinkinden yüksek olduğunu düşündürmektedir.

Bu bulgular ilgili literatürdeki Akay (1983)'ın liseli kızların liseli erkeklere göre mesleki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğunu, kız öğrencilerin mesleki olgunluğun "mesleki bilgi toplama ve plan yapma" boyutundan aldıkları puanların erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu bulduğu araştırmasının sonuçlarına benzemektedir. Bu bulgu aynı zamanda kız öğrencilerin mesleki olgunluk puanlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu bulan Çakar (1997)'ın ve lise öğrencilerinin mesleki olgunluklarının sosyal bilim ve sosyal yardım ilgilerinin yordayıcısı olduğunu bulan Sayın (2000)'ın araştırmasının sonuçlarına da benzemektedir.

5.4. ÇKGÖ'nün Benlik Kavramı Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sözel ve sayısal yetenekler, ziraat ilgileri, cinsiyet ve düşük SED (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'nün benlik kavramı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %36'sını açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden sözel yetenek bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün benlik kavramı alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla ziraat ilgisi, düşük SED ve cinsiyet izlemektedir.

Bu bulgulara dayanarak, araştırma grubundaki öğrencilerin adları geçen yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir. Bir başka ifade ile bu bulgular öğrencilerin kariyer gelişimlerinin bireylerin biyolojik özelliklerini, oynadıkları sosyal rollerini ve diğer bireylerin kişiye verdiği tepkileri değerlendirmesini içeren benlik kavramlarının gelişiminin sözel ve sayısal yetenekleri, ticaret ilgileri, cinsiyet ve düşük SED’li olmak ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Benlik kavramı Super’ın gelişim kuramının merkezidir. Super (1953) kariyer gelişimini benlik kavramını geliştirme ve uygulama süreci olarak tanımlar. Bu nedenle ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin ÇKGÖ’nün benlik kavramı boyutunu geliştirmek onların kariyer gelişimlerinin diğer sekiz boyutunun da gelişimini olumlu etkilemektedir. Bu nedenle bu araştırmanın dördüncü alt problemine ilişkin bulguda da görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimlerini zenginleştirmede sözel ve sayısal yetenekleri, ticaret ilgileri, cinsiyet ve düşük SED’li olmanın önemli rolleri olduğu düşünülmektedir.

Bu bulgular ilgili literatürdeki önceki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Bu bulgular 4. sınıftan 8. sınıfa kadar olan kızların kariyer gelişimlerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu ve kızların daha çok artistik ve sosyal ikna ilgilerinin erkeklerinkinden, erkeklerin ise gerçekçi ve araştırmacı ile ticaret ilgilerinin kızlarinkinden yüksek olduğunu bulan Tracey ve Ward (1998)’in araştırmasının sonuçlarıyla tutarlı görünmektedir. Bu bulgular düşük SED’deki öğrencilerin mesleki olgunluklarının da diğer SED’dekilere göre düşük olduğunu bulan Yazar (1997)’in araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir.

Bu bulguların aynı zamanda Evren (1999)’in mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algılarına ve mesleki tercihlerine etkisini incelediği araştırmasında mesleki grup rehberliği yardımı alan öğrencilerin mesleki benlik algılarının farkına vararak ilgi ve yetenek alanlarında odaklaştıkları ve mesleki benlik algıları doğrultusunda yaptıkları mesleki tercihlerin tutarlılığında da mesleki grup rehberliği yaşantısı sonucunda artış olduğunu, bu uygulamadan öğrencilerin mesleki olgunluklarındaki artış, ilgi ve yeteneklerinin farkına varma ve bu yönde isabetli karar verme durumları daha çok kız öğrencilerin lehine sonuçlandığını tespit ettiği araştırma bulgularını da desteklemektedir.

5.5. ÇKGÖ'nün Bilgi Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın beşinci alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sözel yetenekleri, sosyal bilim ilgileri ve orta SED (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden (yordanan değişkenden) aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %28'ini açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden sosyal bilim bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla sözel yetenek ve orta SED izlemektedir. Bu bulgulara dayanarak, araştırma grubundaki öğrencilerin adları geçen yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir.

Bu bulgular ÇKGÖ'nün meslekler hakkında bilgi edinme ve bu bilgileri kullanmanın öneminin farkında olmayı içeren boyutunun ilköğretim ikinci kademe öğrencileriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu öğrencilerin sözel yetenek ve sosyal bilim ilgilerini geliştirme ve ayırıştırıp belirginleştirmelerine yönelik kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerinin onların kariyer gelişimlerinin bilgi alt boyutunu geliştirmeye katkıda bulunacağı söylenebilir.

Bu bulgular ilgili literatürdeki Usluer (2005)'in lise öğrencilerinin meslek inceleme yaşantısının mesleki olgunluklarını yükseltmede etkili olduğunu bulduğu araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir. Bu bulgular Uskaner (1999)'in araştırmasının sonuçlarına da benzemektedir. Uskaner (1999) de lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarını geliştirmede meslekler hakkında bilgi toplamın etkili olduğunu bulmuştur. Bu bulgular aynı zamanda lise öğrencilerinin mesleki olgunluklarının sosyal bilim ilgilerinin yordayıcısı olduğunu bulan Sayın (2000)'in araştırmasının sonuçlarını da desteklemektedir.

5.6. ÇKGÖ'nün İlgiler Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın altıncı alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sözel yetenekleri, sekizinci sınıf düzeyi ve düşük SED (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeğinden (yordanan değişkenden) aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %25'ini açıkladığını göstermiştir. Bu

yordayıcı değişkenlerden sözel yetenek bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla düşük SED ve sekizinci sınıf düzeyi izlemektedir. Bu bulgulara dayanarak, araştırma grubundaki öğrencilerin adları geçen yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir.

Bu bulgular ÇKGÖ'nün çocukların hoşlandıkları etkinliklerin farkında olmalarını içeren ilgi alt boyutunun ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sözel yetenek düzeyleri, sekizinci sınıf düzeyi ve düşük SED'li olma ile ilişkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu öğrencilerin kariyer gelişimlerinin ilgiler alt boyutunu geliştirebilmelerinde onların SED'lerinin, sınıf düzeylerinin ve sözel yeteneklerinin önemli rolleri olduğu görülmektedir. Bu nedenle ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin ilgiler alt boyutunu geliştirmeyi amaçlayan kariyer psikolojik danışmanlık hizmetlerinde onların sözel yeteneklerini geliştirici etkinliklere yer verilebilir. Ancak bütün hizmetlerde onların sınıf düzeylerinin ve SED'lerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Bu bulgular ilgili literatürdeki Uskaner (1999)'in lise 1. sınıf öğrencilerinin ilgilerini tanıma ve ilgilerinin farkına varmalarının mesleki olgunluk düzeyini yükselttiğini bulduğu araştırmasının sonuçlarına benzemektedir. Ayrıca bu bulgular Oğuz (2008)'un lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini bazı değişkenlerin yordayıp yordamadığını incelediği araştırmasının sınıf düzeyinin mesleki olgunluğun yordayıcısı olduğu bulgusunu desteklemektedir. Bu bulgular aynı zamanda düşük SED'deki öğrencilerin mesleki olgunluklarının da diğer SED'dekilere göre düşük olduğunu bulan Yazar (1997)'in araştırmasının sonuçlarını da desteklemektedir.

5.7. ÇKGÖ'nün Denetim Odağı Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın yedinci alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin şekil-uzay yetenekleri, altıncı sınıf düzeyi, cinsiyet ve düşük SED (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %27'sini açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden cinsiyet bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla altıncı sınıf düzeyi, düşük

SED ve şekil-uzay yeteneği izlemektedir. Bu bulgulara dayanarak, araştırma grubundaki öğrencilerin adları geçen yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir.

Bu bulgular ÇKGÖ'nün çocukların yaşamlarında karşılaştıkları olaylara ilişkin içsel ve dışsal kontrollerini içeren denetim odağı alt boyutunun ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin şekil-uzay yetenek düzeyleri, altıncı sınıf düzeyi, cinsiyet ve düşük SED'li olma ile ilişkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çocuklar kendilerine verilen görevleri ve ödevleri tamamlama konusunda başarılı oldukça özerklik hissi ve gelecekteki olayların kontrolünün kendi ellerinde olduğuna ilişkin bir duygu geliştirirler. Super (1990)'a göre oto-kontrolün kişinin benlik kavramı ve kariyer kararlarını verebilme becerisi üzerinde doğrudan etkilidir. Bu araştırmanın yedinci alt probleme ilişkin bulgusunda da görüldüğü gibi ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimiyle ilgili tutum ve davranışları kazanmada etkili olan içsel kontrollerinde şekil-uzay yeteneklerinin, cinsiyetlerinin, sınıf düzeylerinin ve SED'lerinin önemli rolleri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu öğrencilerin kariyer gelişimlerinin içsel ve dışsal kontrolü içeren alt boyutunu geliştirmeye yönelik uygulamalarda onların şekil-uzay yeteneklerini geliştirmeye önem vermek, aynı zamanda da cinsiyetleri, sınıf düzeyleri ve SED'lerini dikkate almak gerekir.

Bu bulgular ilgili literatürdeki önceki bazı araştırmaların sonuçlarını dolaylı olarak desteklemektedir. Denetim odağı kavramının mesleki gelişim (mesleki olgunluk) ile ilgili yapılmış araştırmalarda önemli bir yeri vardır. Birçok araştırmada (Blustein, 1987; Friedrich, 1988, Luzzo, 1990 ve Wu, 1991; Akt: Çakar, 1997) mesleki olgunlukla denetim odağı arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, bir kişinin içten denetimli oluşu ne kadar yüksekse, o kişinin mesleki gelişim düzeylerinin de o kadar yüksek olduğu saptanmıştır (Luzzo, 1993). Bu bulgular lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunlukları ile denetim odağı düzeylerini karşılaştırdığı araştırmasında ailesinin gelir seviyesi orta düzey olan öğrencilerin denetim odağı puanları ile ailesinin gelir seviyesi ortanın altında ve dar gelirli olan öğrencilerin denetim odağı puanları arasında orta düzey grup lehine anlamlı bir fark olduğunu bulan Çakar (1997)'ın araştırmasının sonuçlarını desteklemektedir.

Bu bulgular aynı zamanda Çoban-Esen (2005)'in lise son sınıf öğrencilerinin denetim odağı, cinsiyet, yaş, baba eğitim durumu, anne eğitim durumu, kardeş sayısı, tercih değişkenleri ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit ettiği araştırmasının bulgularını desteklemektedir. Sahranç (2000) lise öğrencilerinin denetim odağı puanlarını mesleki olgunluk düzeylerine, cinsiyetlerine ve sınıf düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırma bulgularına göre iç denetimli lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri dış denetimli lise öğrencilerinin kinden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. 11. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerin 10. sınıf öğrencilerinininkinden daha yüksek olduğu, yani sınıf düzeyi yükseldikçe mesleki olgunluk düzeyinin de yükseldiğini bulunmuştur. Yine bu bulgular Oğuz (2008)'un lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini bazı değişkenlerin yordayıp yordamadığını incelediği araştırmasının cinsiyet ve sınıf düzeyinin mesleki olgunluğun yordayıcıları olduğu bulgusunu da desteklemektedir.

5.8. ÇKGÖ'nün Anahtar Figürler Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın sekizinci alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin göz-el koordinasyonu yetenekleri, edebiyat ilgileri, sekizinci sınıf düzeyi ve düşük SED (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %35'ini açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden göz-el koordinasyonu yeteneği bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla edebiyat ilgisi, düşük SED ve sekizinci sınıf düzeyi izlemektedir.

Bu bulgulara dayanarak, araştırma grubundaki öğrencilerin adları geçen yordayıcı değişkenlerin kariyer gelişimlerine katkıda buldukları söylenebilir. Bir başka ifade ile bu bulgular ÇKGÖ'nün çocukların büyürken benzemek istedikleri kişileri yeni rol modellerini içeren anahtar figürler alt boyutunun onların göz-el koordinasyonu yetenekleri, edebiyat ilgileri, sınıf düzeyleri ve SED'leri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ebeveynler, öğretmenler, sporcular ve televizyondaki ünlüler çocuklar için rol modeldirler. Nitekim çocukların mesleklere ilişkin bakış açılarında ebeveynlerinin etkili olduğu görülmüştür (Trice ve Tillapaugh, 1991). Yine Rich (1979) çocukların en iyi bildikleri mesleklerin çok yakınlarının icra ettikleri meslekler

olduğunu bulmuştur. Kısacası Super (1990) çocukların kariyer gelişimlerinin zenginleşmesinde anahtar figürlerin önemli etkisi olduğunu belirtmektedir. Sekizinci alt probleme ilişkin bulguya göre ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt boyutlarının yani çevrelerindeki yetişkinlerin mesleklere ilişkin tutum ve davranışlarını mesleklerini model almalarında çocukların sözel yetenek ve ziraat ilgilerinin, cinsiyet ve SED'lerinin önemli rolleri olduğu söylenebilir.

Bu bulgular ilgili literatürdeki önceki bazı araştırmaların sonuçlarını dolaylı olarak desteklemektedir. Ş. Çetin ve F. Çetin (2006) tarafından Anadolu öğretmen lisesi öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerin büyük oranının (%37,6) öğretmenlik mesleğini *öğretmenlerinden etkilenerek* seçtiği belirlenmiştir. Bu sonuç öğretmen davranışlarının öğrencileri etkilemede önemini vurgulamaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin tavır ve davranışlarında öğrencileri olumlu yönde etkileyecek şekilde yetiştirilmesi ve denetlenmesi gereğini göstermektedir. Bu bulgular aynı zamanda Oğuz (2008)'un lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini bazı değişkenlerin yordayıp yordamadığını incelediği araştırmasının sınıf düzeyinin mesleki olgunluğun yordayıcısı olduğu bulgusunu desteklemektedir. Yine bu bulgular düşük SED'deki öğrencilerin mesleki olgunluklarının da diğer SED'dekilere göre düşük olduğunu bulan Yazar (1997)'in araştırmasının sonuçlarını da desteklemektedir.

5.9. ÇKGÖ'nün Zaman Perspektifi Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışması ve Yorumu

Bu araştırmanın dokuzuncu alt problemine ilişkin bulgular ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sözel yetenekleri, ziraat ilgileri, cinsiyet ve düşük SED (yordayıcı değişkenler)'in birlikte ÇKGÖ'nün zaman perspektifi alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %25'ini açıkladığını göstermiştir. Bu yordayıcı değişkenlerden düşük SED bu öğrencilerin ÇKGÖ'nün zaman perspektifi alt ölçeğinden aldıkları puanların en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla cinsiyet ve ziraat ilgisi izlemektedir.

Zaman perspektifi geliştirmek, gelecek düşüncesi geliştirmektir. Super (1990)'a göre çocukların zaman perspektifleri geliştikçe ilerde kariyer seçimleri üzerinde etkili olacak eğitimle ilgili kararlar vermelerine başlamalarını sağlayacak plan yapma figürleri de gelişir. Bu çalışmada ÇKGÖ'nün eğitsel ve kariyer kararı ile ilgili gelecek algısını içeren zaman perspektifi alt boyutunun ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sözel

yetenekleri, ziraat ilgileri, cinsiyetleri ve SED'leri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla bu öğrencilerin kariyer gelişimlerinin zaman perspektifiyle ilgili boyutunu geliştirmeye yönelik uygulamalı kariyer psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinde onların sözel yetenekleri, ziraat ilgilerinin geliştirilmesi, cinsiyet ve SED'lerinin dikkate alınmasının önemli olduğu söylenebilir.

Ginzberg, ergenin meslek seçimi süreci içerisinde olgunlaşma derecesine bağlı olarak farklılık gösteren dört ego işlevi tanımlamıştır. Bu dört ego işlevinden zaman perspektifine sahip daha olgun bir ergen diğerlerine göre meslek seçimi yaparken geleceğe ilişkin seçeceği mesleğin avantajlı ve dezavantajlı yönlerini görebilir (Akt: Yazar, 1997). Bu bulgular Çoban-Esen (2005)'in lise son sınıf öğrencilerinin cinsiyet ile mesleki olgunluk puanları arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit ettiği araştırmasının bulgularını desteklemektedir. Bu bulgular aynı zamanda Oğuz (2008)'un lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini bazı değişkenlerin yordayıp yordamadığını incelediği araştırmasının cinsiyetin mesleki olgunluğun yordayıcısı olduğu bulgusunu desteklemektedir. Bu bulgular aynı zamanda 4. sınıftan 8. sınıfa kadar olan kızların kariyer gelişimlerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu ve kızların daha çok artistik ve sosyal ikna ilgilerinin erkeklerinkinden, erkeklerin ise gerçekçi ve araştırmacı ile ticaret ilgilerinin kızlarinkinden yüksek olduğunu bulan Tracey ve Ward (1998)'in araştırmasının sonuçlarını da desteklemektedir. Aynı zamanda bu bulgular düşük SED'deki öğrencilerin mesleki olgunluklarının da diğer SED'dekilere göre düşük olduğunu bulan Yazar (1997)'in araştırmasının sonuçlarını da desteklemektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar ve sonuçlara ilişkin öneriler sunulmuştur.

Bu araştırmada ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerinin, sınıf düzeylerinin, sosyoekonomik düzeylerinin, ilgi ve yeteneklerinin kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır;

1. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, düşük ve orta SED'li olmaları, sosyal yardım ve sosyal bilim ilgi puanları, sözel ve sayısal yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün tümünden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %21'ini ($R^2=.21$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden sosyal bilim ilgisi kariyer gelişim düzeyinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla cinsiyet (kız), sosyal yardım ilgisi, sözel yetenek, düşük SED ve sayısal yetenek izlemiştir.

2. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, orta SED'li olmaları, sekizinci sınıf düzeyinden gelmeleri, edebiyat, ticaret, ikna ve sosyal bilim ilgi puanları, sayısal ve sözel yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün merak/araştırma alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %23'ünü ($R^2=.23$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden edebiyat ilgisi merak/araştırma alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla ticaret ilgisi, cinsiyet (kız), sayısal yetenek, ikna ilgisi, sosyal bilim ilgisi ve orta SED izlemiştir.

3. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, sosyal yardım ve sosyal bilim ilgi puanları, sayısal ve sözel yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün planlama alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %11'ini ($R^2=.11$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden sosyal yardım ilgisi planlama alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla sosyal yardım ilgisi, sosyal bilim ilgisi, cinsiyet (kız) ve sayısal yetenek izlemiştir.

4. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, düşük SED'li olmaları, ziraat ilgi puanları, sözel ve sayısal yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün benlik kavramı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %13'ünü ($R^2=.13$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden sözel yetenek benlik kavramı

alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla ziraat ilgisi, düşük SED ve cinsiyet izlemiştir.

5. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin orta SED'li olmaları, sosyal bilim ilgi puanları ve sözel yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün bilgi alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %8'ini ($R^2=.08$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden sosyal bilim ilgisi bilgi alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla sözel yetenek ve orta SED izlemiştir.

6. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin düşük SED'li olmaları, sekizinci sınıf düzeyinden gelmeleri ve sözel yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün ilgiler alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %6'sını ($R^2=.06$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden sözel yetenek ilgiler alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla düşük SED ve sekizinci sınıf düzeyi izlemiştir.

7. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, düşük SED'li olmaları, altıncı sınıf düzeyinden gelmeleri ve şekil-uzay yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün denetim odağı alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %7'sini ($R^2=.07$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden cinsiyet denetim odağı alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla altıncı sınıf düzeyi, düşük SED ve şekil-uzay yeteneği izlemiştir.

8. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin düşük SED'li olmaları, sekizinci sınıf düzeyinden gelmeleri, edebiyat ilgi puanları ve göz-el koordinasyonu yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün anahtar figürler alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %12'sini ($R^2=.12$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden göz-el koordinasyonu yeteneği anahtar figürler alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla edebiyat ilgisi, düşük SED ve sekizinci sınıf düzeyi izlemiştir.

9. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin cinsiyetleri, düşük SED'li olmaları, ziraat ilgi puanları ve sözel yetenek puanları (yordayıcı değişkenler) ÇKGÖ'nün zaman perspektifi alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin toplam varyansın %6'sını ($R^2=.06$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden düşük SED zaman perspektifi alt ölçeğinin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla cinsiyet ve ziraat ilgisi izlemiştir.

Bu araştırmanın yukarıda belirtilen sonuçlarına dayanılarak ilköğretim kurumlarında mesleki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ve gelecek araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

1. Bu araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sekiz boyuttan oluşan kariyer gelişim düzeylerinin cinsiyetleri, SED'leri, sınıf düzeyleri, ilgi ve yetenekleriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgulara dayanarak pratikte okul psikolojik danışmanlarının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerine odaklanmaları önerilebilir. Bunun yanı sıra bu bulgulara dayanarak, ilköğretim kurumlarındaki öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini geliştirmelerine, belirginleştirip ayrıştırmalarını hedefleyen kariyer grup rehberliği programlarının geliştirilmesini, bireysel ve grupla kariyer psikolojik danışma hizmetlerinin planlanmasını ve sınanmasını amaçlayan araştırmaların yapılması önerilebilir. Orta SED'deki öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleri alt SED'deki öğrencilerinkinden anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu nedenle pratikte ve teoride yapılacak tüm çalışmalarda bu bulguların dikkate alınması önerilmektedir.

2. Ülkemizde ve yurt dışında lise öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelendiği araştırmalarda görüldüğü gibi kızların mesleki olgunluk düzeyleri erkeklerinkinden anlamlı olarak daha yüksektir. Bu sonuç bir yandan ilgili literatürü desteklerken diğer yandan bir bakıma ilköğretim ikinci kademe öğrenim gören erkek öğrencilerin kızlara göre kariyer gelişim düzeylerini ve alt boyutlarına ait davranışlarını daha fazla geliştirmelerine gereksinimleri olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın sonuçlarına dayanılarak ilköğretim kurumlarında kız ve erkeklerin birlikte yararlanabilecekleri ancak erkeklerin kariyer gelişimi düzeylerinin düşük olduğunu esas alan hedef ve davranışları içeren mesleki grup rehberliği programlarının geliştirilmesi ve bireysel ve grupla mesleki psikolojik danışma hizmetlerinin planlanmasını ve sınanmasını amaçlayan araştırmaların yapılmasına gereksinim olduğu önerilmektedir.

3. Bu araştırma ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinden oluşan bir araştırma grubu üzerinde yapılmıştır. Aynı araştırmanın ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinden oluşan bir örneklem üzerinde yapılması önerilmektedir.

4. Bu araştırma kesitsel bir yöntemle yapılmış, aynı araştırmanın uzunlamasına bir yöntemle çalışılması önerilmektedir. Böyle bir araştırmanın sonuçları araştırmaya katılan ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin kariyer gelişimi

boyutlarının ve tüm kariyer gelişimlerinin yaşa göre nasıl bir değişme ve gelişme gösterdiğini ortaya koymada teoride ve pratikte daha işe vuruk sonuçlar sunacaktır.

KAYNAKÇA

- AINSWORTH, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44, 709-716.
- AKAY, B. (1983). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AKBALIK, G. (1991). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- AKBIYIK, Y. (1996). *Meslek liselerine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ALLIMAN-BRISSETT, A. E., Turner, S. L., and Skovholt, T. M. (2004). Parent support and African American adolescents' career self-efficacy. *Professional School Counseling*, 7(3), 124-132.
- ALKAN, B. (1993). *Üniversiteye girişte yönelme, mesleki ilgi ve akademik başarı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun
- AŞIK, T. (2008). *İlköğretimde yöneltme öneri formu uygulamasının öğrencilerin okul ve alan seçimlerine etkilerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- AYDIN, D. (2007). Grup rehberliğinin lise 1.sınıf öğrencilerinin alan tercihlerinde gerçekçi davranışlarına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 8(1). 137-155.
- BACANLI, F. (1995). *Mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BACANLI, F., Bozgeyikli, M. ve Doğan, H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21. 125-136.
- BACANLI, F., Sürücü, M. ve Özer, A. (2007, 17-19 Ekim). *Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeğinin faktör yapısı ve güvenilirliği*. 9.Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunuldu, İzmir.
- BACANLI, H. (1999). *Sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- BAL, P. N. (1998). *Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- BANDURA, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. San Francisco: W. H. Freeman.
- BAYINDIR, A. (1999). *Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BEALE, A. V. (2000). Elementary school career awareness: A visit to a hospital. *Journal of Career Development*. 27, 65-72.
- BEARG, E. M. (1979). Selected aspects of parental influences on high school seniors career development. *Dissertation Abstract International*. 40, 818-819.
- BEKLEYİŞ, F. (2007). *Öğrencilerin mesleki ilgi alanları ve ailenin meslek seçimine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- BERLYNE, D. E. (1960). *Conflict, arousal, and curiosity*. New York: McGraw Hill.
- BİLEN, M. (2004). *Sağlıklı insan ilişkileri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- BİLGİN, A. (1990). *Ana babaların, çocuklarının yetenek, ilgi ve değerlerini algılamaları*. Eğitim Bilimleri I. Ulusal Kongresi: Bildiriler IV. 345-353..
- BLUSTEIN, D. L. (1987). Decision-making styles and vocational maturity. An alternative perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 30, 61-71.
- BLUSTEIN, D. L. and Phillips, S.D. (1988). Individual and contextual factors in career exploration. *Journal of Vocational Behavior*. 33, 203-216.
- BOZGEYİKLİ, H. (2005). *Mesleki grup rehberliğinin ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- CENGİZ, G. (2006). *Öğrencilerin orta öğretim kurumu tercihinde etkili olan bazı faktörler etki durumu (Adapazarı Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- CHAK, A. (2002). Understanding children's curiosity and exploration through the lenses of Lewin's field theory: On developing an appraisal framework. *Early Child Development and Care*. 172. 77-87.
- COLLINS, W. A. and Laursen, B. (2004). Parent-adolescent relationships and influences. In R.M. Lerner and L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* 331-361. Hoboken, NJ: Wiley.
- CREED, P. A., Patton, W., and Prideaux, L.A. (2007). Predicting change over time in career planning and career exploration for high school students. *Journal of Adolescence*, 30, 389.

- CRITES, J.O. (1969). *Vocational psychology: The study of vocational behavior and development*. New York: McGraw-Hill.
- ÇAKAR, M. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ÇETİN, Ş. ve Çetin, F. (2006). Anadolu öğretmen liseleri ve bu liselerden mezun olmuş eğitim fakültesi öğrencileri üzerine bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (Ocak).
- ÇOBAN-ESEN, A. (2005). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazı değişkenlere göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (10), Güz.
- DEMİR, N., (2003). *Kayseri’de öğrencilerin ilköğretimden ortaöğretime geçişinde sosyoekonomik faktörlerin etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- DEMİRİZ, S. ve Öğretir A. (2007). Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 105-122.
- ELMACIOĞLU, T. (1998). *Başarıda aile faktörü*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- EVREN, M. (1999). *Mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algılarına ve mesleki tercihlerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- FRIEDMAN, W. J., (2002). Children's knowledge of the future distances of daily activities and annual events. *Journal of Cognition and Development*, 3, 333-356.
- GIBSON, D. E., (2004). Role models in career development: New directions for theory and research. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 134-156.
- GINZBERG, E., Ginsburg, S.W., Axelrad, S. and Herma, J. (1951). *Occupational choice: An approach to a general theory*. New York: Columbia University Press.
- GOTTFREDSON, L.S., (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology*, 28, 545-579.
- GOTTFREDSON, L.S., (2002). *Gottfredson’s theory of circumscription, compromise and self-creation*. In D.Brown and Associates (Eds.), *Career choice and development* (4th ed.) San Francisco: Jossey-Bass.
- GROTEVANT, H.D., and Cooper, C.R. (1986). Exploration as a predictor of congruence in adolescents’ career choices. *Journal of Vocational Behavior*, 29, 201-215.

- GUILFORD, J.P., (1967) *The nature of human intelligence*, McGraw-Hill, New York.
- GYSBERS, N. C. (1996). Meeting the career needs of children and adolescents. *Journal of Vocational Education Research*.
- HAMAMCI, Z. (1996). *Aile rehberliğinin anne-babaların meslek gelişimi konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HARTUNG, P. J., Porfeli, E. J., and Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 385-419.
- HERR, E.L., and Enderlein, T.E. (1976). Vocational Maturity: The Effect of School, Grade, Curriculum and Sex. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 227-238.
- ISAAC, B.B. (2001). An investigation of the relationships among ethnicity, gender, and career maturity of students enrolled in two-year college learning support. DAI A 62/01 0-493-11706-7.
- JOHNSON, L.S. (2000). The relevance of school to career: A study in student awareness. *Journal of Career Development*. 26.
- JORDAAN, J.P. (1963). *Exploratory behavior: The formation or self and occupation concepts*. In D. E. Super, R. I. Starishevsky, N. Matlin, and J. P. Jordaan, *Career development: Self-concept theory* (pp. 42-78). New York: College Entrance Examination Board.
- KABADAYI, R., (1990). *Çeşitli liselere yönelmede rol oynayan sosyoekonomik ve eğitsel etmenler*. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi 24-28 Eylül 1990. Güzel Sanatlar Eğitimi ve Eğitim Programları ve Öğretim, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayını.
- KAĞNICI, D. Y. (1999). *Vocational maturity of METU preparatory school students* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KALAFAT, Z. (1998). *Lise öğrencilerinde mesleki geleceğe bakış (lise öğrencilerinin mesleki gelecek değerlendirmelerinin ve mesleki olgunluk düzeylerinin karşılaştırmalı incelenmesi)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- KELLY, K.R., and Colangelo, N. (1990). Effects of academic ability and gender on career development. *Journal of the Education of Gifted*, 13(2), 168-175.
- KING, S. (1989). Sex differences in a causal model of career maturity. *Journal of Counseling and Development*, 68, 208-214.

- KOÇ, B. (2006). *İlgi ölçümlerinin madde sayısının azaltılması ve yaş ranjının genişletilmesine yönelik bir geçerlik-güvenirlilik çalışması*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. Web: <http://library.cu.edu.tr/tezler/5918.pdf> adresinden 15 Şubat 2010'da alınmıştır.
- KÖKSALAN, B. (1999). *Üniversite öğrencilerinin meslek seçimlerini etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- KULAKSIZOĞLU, A. ve Otrar, M. (1997). 16-18 yaş grubu endüstri meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile bazı kişilik özelliklerinin incelenmesi. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi, 9, 293-310.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2003). *Kişisel gelişim uygulamaları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2004). *Mesleğe ve okula yöneltme amaçlı bir grup rehberlik programı*. Adnan Kulaksızoğlu (Ed.), *Örnek Grup Rehberlik Programları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KUSH, K. and Cochran, L., (1993). Enhancing a sense of agency through career planning. *Journal of Counseling Psychology*, 40, 434-439.
- KUZGUN, Y. (1976). Lise öğrencilerinin mesleki doyum tercihleri. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8, 1-2.
- KUZGUN, Y. (1982). Mesleki rehberliğin bireylerin yetenek ve ilgilerine uygun meslekleri tanımalarına etkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları*, 118.
- KUZGUN, Y. (1987). Meslek seçiminde kararsızlık. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19 (1-2).
- KUZGUN, Y. (1992). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- KUZGUN, Y. (Editör). (1999). *İlköğretimde rehberlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KUZGUN, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı kuramlar uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KUZGUN, Y. (2005). Akademik Benlik Kavramı Ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Editörler). *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi:2*. 3.Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KUZGUN, Y. (2006). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KUZGUN, Y. (2006). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. 3.Baskı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- KUZGUN, Y. *Melek Seçiminde Bilinmesi Gerekenler*. ÖSYM. Web: <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFF404F9755767D76FF4EC2F94D94121ECE> adresinden 20 Mayıs 2009'da alınmıştır.
- LUZZO, D. A. (1993). Predicting the career maturity of undergraduates: A comparison of personal, educational, and psychological factors. *Journal of Collage Student Development*, 34(4), 271-275.
- MAKRO, K. and Savickas, M. L., (1998). Effectiveness of a career time perspective intervention. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 106-119.
- MILLER, J., (1977). *Career development needs of 9-year-old: How to improve career development programs*. Washington, DC: National Advisory Council for Career Education.
- OĞUZ, Ö. (2008). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Özel Arı Lisesi örneği)*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖĞÜLMÜŞ, S. (2001). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- ÖNCÜ, H. (1991). *grupla mesleki psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin mesleki tercihlerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÖZEN, Y. (2001). *Yarına kalmak adına sorumluluk eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- ÖZYÜREK, R. ve Atıcı-Kılıç, M. (2002). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakların belirlenmesi. *Türk PDR (Psikolojik Danışma ve Rehberlik) Dergisi*, 17 (Mart), 33-42.
- ÖZGÜVEN, İ.E. (2000). *Bireyi tanıma teknikleri*. Ankara: PDRM Yayınları
- PALMER, S. and Cochran, L., (1988). Parents as agents of career development. *Journal of Career Counseling*, 35, 71-76
- PESEN, C., Odabaş, A., Bindak, R. ve Kudu, M. (2005). Öğretmen adaylarının yetenek ve ilgileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), Web: http://efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_II/ozetler/c_pesen.htm adresinden 02 Ocak 2010'da alınmıştır.
- PHILLIPS, S.D., Blustein, D. L., Jobin-Davis, K., and White, S.F. (2002). Preparation for the school-to-work transition: The views of high school students. *Journal of Vocational Behavior*, 61(2), 202-216.
- PHILLIPS, S.D., Christopher-Sisk, E., and Gravino, K. (2001). Making career decisions in a relational context. *The Counseling Psychologist*, 29, 193-213.

- PHIPPS, B. J. (1995). Career dreams of preadolescent students. *Journal of Career Development, 22*.
- PİLAVCI, D., (2007). *Bilgi çağında değişen kariyer anlayışı ve üniversite öğrencilerinin kariyer tercihlerini etkileyen faktörler üzerine bir uygulama*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- PIAGET, J. (1977). *The development of thought: Equilibration of cognitive structures*. New York: Viking Pres.
- RAINEY, L. M. and Borders, L. D. (1997). Influential factors in career orientation and career aspirations of early adolescent girls. *Journal of Counseling Psychology, 44*, 160-172.
- RICH, N. S. (1979). Occupational knowledge: To what extent is rural youth handicapped? *Vocational Guidance Quarterly, 27*, 320-325.
- ROGERS, C. R. (1959). *A theory of therapy. Personality and interpersonal relationship as developed in the client-centered framework*. in Koch, S. Psychology: A study of science. Vol: II, New York: Mc Graw Hill Book Co.
- SAHRANÇ, Ü. (2000). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin denetim odaklarına göre bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SARIGÖL, İ. (2005) *İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıflarda iş eğitimi programının mesleki yönlendirme açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- SARIKAYA, T. ve Khorshid, L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(2)*, 393-423.
- SAYA, P., Kazak M. ve Doğan T., (2010). *Mesleki olgunluk düzeyinin cinsiyet, yaş ve aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre incelenmesi*. 1. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi Web: <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/288.pdf> adresinden 02 Şubat 2010'da alınmıştır.
- SAYIN, s. (2000). *Lise öğrencilerinin mesleki ilgilerini yordayan bazı değişkenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SELÇUK, Z., ve Güner, N. (2000). *Sınıf içi rehberlik uygulamaları*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- SCHULTHEISS, D. E. P., Kress, M. H., and Manzi, A. J. (2001). Relational influences in career development: A qualitative inquiry. *The Counseling Psychologist, 29(2)*. 216-239.

- SCHULTHEISS, D. E. P., Palma, T. V. and Manzi, A. J. (2005). Career Development in Middle Childhood: A Qualitative Inquiry. *The Career Development Quarterly*, 53, 246-262.
- SCHULTHEISS, D. E. P., and Stead, B.G. (2004). Childhood Career Development Scale: Scale Construction and Psychometric Properties. *Journal of Career Assessment*, 12(2), 113-134.
- SHARF, R. S. (2006). *Applying career development theory to counseling*. Fourth Edition. Thomson: Brooks/Cole.
- SÖNMEZ, Veysel (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş*., Ankara: PegemA Yayıncılık
- STUMPF, S. A. and Colarelli, S. M. (1980). Career exploration: Development of dimensions and some preliminary findings. *Psychological Reports*, 47, 979-988.
- SUPER, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8.
- SUPER, D. E. (1957). *The psychology of careers: An introduction to vocational development*. New York: Harper and Row Publishers.
- SUPER, D.E. (1980) A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 282-298.
- SUPER, D. E. (1990). Career and life development. In D. Brown, L. Brooks and Associates (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2nd ed.) San Francisco: Jossey-Bass.
- SUPER, D. E., and Crites, J. O., (1962). *Appraising vocational fitness by means of psychological tests* (2nd ed.). New York: Harper and Row.
- SUPER, D.E., and Overstreet, P. L. (1960). *The vocational maturity of ninth grade boys*. New York: Teachers College, Columbia University.
- SUPER, D. E. (1963). *Toward making self-concept theory operational*. In Super, D. E., Starishevsky, R., Matlin, N. and Jordaan, J. P., (1963). *Career development: Self-concept theory*. New York: College Entrance Examination Board.
- ŞİRİN, A., Öztürk R., Bezici, E., Çakar, G. ve Çoban, A. (2004). *Hemşirelik öğrencilerinin meslek seçimi ve mesleği uygulamaya yönelik görüşleri*. *Dirim Tıp Gazetesi*, 83, 69-75.
- TEZCAN, M. (1996). *Eğitim sosyolojisi*. (10. Baskı) Ankara: Feryal Matbaası.
- TRACEY, T.J., (2001). The development of structure of interest in children: Setting the stage. *Journal of Vocational Behavior*, 59.
- TRACEY, T.J., (2002). Development of interests and competency beliefs: A 1-year longitudinal study of fifth- to eighth-grade students using the ICA-R and structural equation modeling. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 148-163.

- TRACEY, T.J., and Ward, C.C. (1998). The structure of children's interest and competence perceptions. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 290-303.
- TRICE, A. D., Hughes, MA , Odom.C, Woods, K., and McClellan, N. C. (1995). The origins of children's career aspirations: IV. Testing hypotheses from four theories. *The Career Development Quarterly*, 43, 307-322
- TRICE, A.D., and Tillapaugh, P. (1991). Children's estimates of their parents' job satisfaction. *Psychological Reports*, 69, 63-66
- ULUSOY, M., (1980). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinde mesleğe yönelme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- USLUER, E. (2005). *Meslek inceleme kılavuzu*, Ankara: Nobel Yayınları.
- USKANER, A. (1999). *Mesleki grup rehberliğinin lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- UZER, A. S. (1987). *Lise öğrencilerinin yükseköğretim programlarını tercihleri ile kendi yetenek, ilgi ve mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ÜLTANIR, E. (2003). Eğitsel ve mesleki rehberlik. Gürhan CAN (Editör). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: PegemA Yayınları
- ÜRÜM, A. T. (1996). *8 yıllık ilköğretimdeki öğrencilerin "iş eğitimi", meslek seçimi ve sanat açısından eğilimleri*. Web: <http://e-kutuphane.egitim.sen.org.tr/pdf/3801.pdf> adresinden 10 Şubat 2010'da alınmıştır.
- VIGNOLI, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., Fillipis, A. and Garcia, M., (2005), Career exploration in adolescents: The role of anxiety, attachment, and parenting style. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 153 - 168.
- VONDRACEK, F. (1994). Vocational identity development in adolescence. In R. K. Silbereisen and E. Todt (Eds.), *Adolescence in context* (284-303). New York: Spinger.
- WAHL, K. H., and Blackhurst, A. (2000). Factors affecting the occupational and educational aspirations of children and adolescents. *Professional School Counseling*, 3, 367-374.
- WATSON, M.B., and McMahon, M. (2005). Children's career development: A research review from a learning perspective. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 119-132.
- YAMAN, M., Gerçek, C. ve Soran H. (2008). Biyoloji öğretmen adaylarının mesleki ilgilerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 351-361.

- YAYLACI, Ö.G. (2007). İlköğretim düzeyinde kariyer eğitimi ve danışmanlığı. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı, Bilig, 40*, 119-140.
- YAZAR, A.R. (1997). *Genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YELKEN, K. (2008). *Orta öğretim son sınıf öğrencilerinin üniversite tercihlerini ve meslek seçimini etkileyen faktörler "Sakarya il merkezi örneği"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- YEŞİLYAPRAK, B. (2009). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. (17.Basım) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- YILDIRIM, İ. (2006). *Anne baba desteği ve başarı*. Ankara: Anı Yayıncılık
- YILMAZ, T. M., (2004, 6-9 Temmuz). *Okullardaki mesleki rehberlik uygulamalarında iki temel sorun öğrencilerin alan/bölgelere yönelik "mesleki benlik tasarımları"nın oluşumuna okul ortamının etkisi üzerine bir inceleme*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulmuştur, Malatya.
- YÜKSEL, G., (1990). *Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek, ilgi ve meslek değer algıları ile rehberlik hizmetleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- YÖRÜKOĞLU, A. (1997) *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları
- ZEREN, G. (1999). *Yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve Anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ZOR, H., (2006). *Konya ili ortaöğretim okulları öğrencilerinin alan ve meslek seçimlerinin bölgelere göre değerlendirilmesinin Çok Değişkenli İstatistiksel Analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

Adınız ve Soyadınız:			
Cinsiyetiniz:	Kız ()	Erkek ()	
Doğum Tarihiniz:	.../.../.....		
Okulunuzun Adı:			
Kaçıncı sınıfta okuyorsunuz?			
Ailenizin aylık maddi kazancı:	Düşük ()	Orta ()	Yüksek ()